

PROVOCAME

Latijas - América

Ojala Que Llueva Cafe

(Juan Luis Guerra)

Ojala que llueva cafe en el campo
que caiga un aguacero de yuca y te
del cielo una jarina de queso blanco
y al sur una montaña de berro y miel
oh, oh, oh-oh-oh, ojala que llueva cafe

Ojala que llueva cafe en el campo
peinar un alto cerro
de trigo y mapuey
bajar por la colina de arrozgranado
y continuar el arado con tu querer
oh, oh, oh-oh-oh

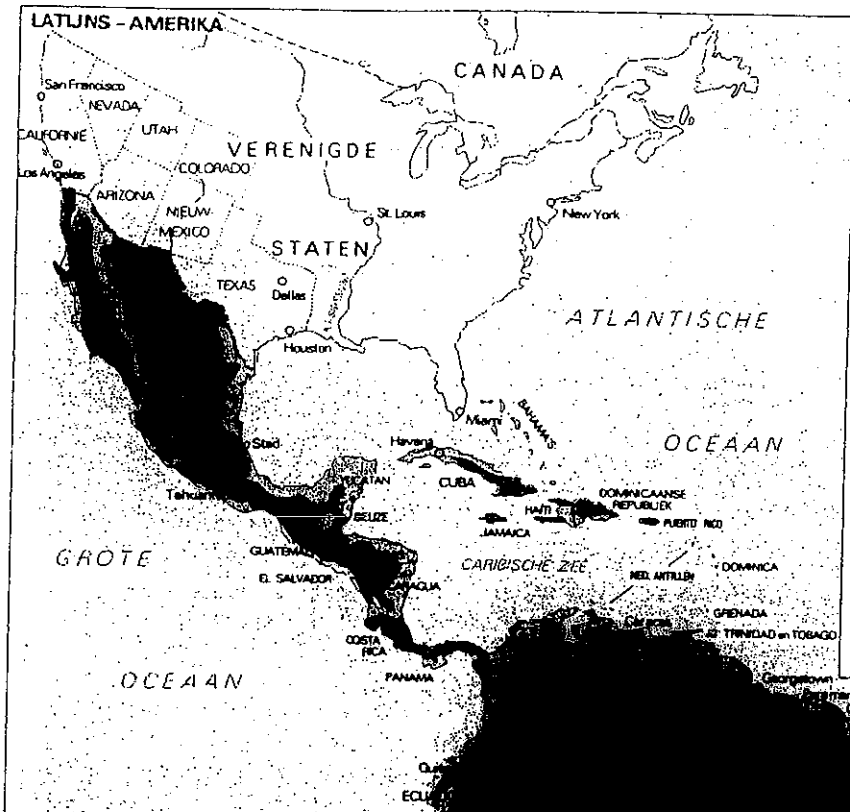
SIMON GORILA

LIBRO
"YO SOY
EL DIEGO"

stof

Voor het gebied ten zuiden van de VS gebruiken we de term *Latijns-Amerika*, omdat deze de meest gangbare is.

We kunnen het geen Midden- en Zuid-Amerika noemen, omdat de aardrijkskundigen het grootste deel van Mexico (tot de lanüengte van Tehuantepec) tot Noord-Amerika rekenen. Maar de vaak gebruikte term '*Latijns-Amerika*' (het deel van Amerika waar Latijnse talen en culturen overheersen, met name de Spaanse, Portugese en Franse) is ook niet juist. In de Canadese provincie Quebec overheersen de Franse taal en cultuur. In de voormalige Britse koloniën in het Caribisch gebied (Guyana, Belize, Jamaica, Trinidad, de Bahama's en enkele andere eilanden) wordt Engels gesproken en is de Britse culturele invloed nog sterk. In Suriname en de Nederlandse Antillen geldt hetzelfde voor de Nederlandse taal en cultuur. In een aantal landen (Mexico, Guatemala, Ecuador, Bolivia, Peru, Paraguay) spreekt een groot deel van de bevolking een Indiaanse taal en bleef de Indiaanse cultuur in mindere of meerdere mate behouden.

Groepje Indiënen in het Amazonegebied rond een 'palenthu' in het oerwoud

Nieuwe kathedraal in Rio de Janeiro

LATIJS-AMERIKA

1 INDIAANSE CULTUREN

DE NATUUR EN DE MENSEN

Amerika is veel later bevolkt dan Europa, Azië en Afrika. Men neemt aan dat de eerste bewoners, de Indianen, ongeveer 30 000 jaar geleden uit Azië via de toen droge Beringstraat in Alaska zijn aangekomen. Van daaruit verspreidden de Indianen zich over heel Amerika. Ongeveer 12 000 jaar geleden bereikten Indianen de zuidelijkste punt, Vuurland.

Landschap en klimaat van Midden- en Zuid-Amerika zijn zeer gevarieerd. De mensen hebben zich dan ook aan allerlei landschappen en klimaten moeten aanpassen.

Het grootste deel ligt in de tropen of subtropen. Het zuidelijk deel heeft een gematigd tot koud klimaat.

Het eenvoudigste middel van bestaan is jagen en verzamelen. De geschiktste gebieden daarvoor waren de tropische regenwouden en de laagvlakten. Daar leefden dan ook de oudste bewoners. Zij waren nomaden en bouwden slechts tijdelijke dorpen, geen steden. In kustgebieden in Peru leefden mensen van visvangst en het verzamelen van schaaldieren.

Voor de landbouw waren de tropische regenwouden (open plekken en ontgonnen stukken) en hoog- en laagvlakten eveneens geschikt. De bewoners gingen waarschijnlijk pas tot landbouw over, als gebrek aan ruimte voor jagen en verzamelen hen daartoe dwong.

Gunstig voor de landbouw waren ook de bergdalen en hoogvlakten van de Andes. Er was voldoende water van de bergen. En van laag naar hoog trof men zeer gevarieerde temperaturen en (als gevolg daarvan) soorten vegetatie. Deze bergdalen waren dan ook dichtbevolkt. Er ontstonden steden en een groot rijk, dat van de Inca's.

In het Andesgebied paste ook het menselijk lichaam zich aan de natuur aan. De bewoners hadden en hebben een uitzonderlijk grote longcapaciteit om het

gebrek aan zuurstof te compenseren. De hoogvlakte van Mexico was minder vruchtbaar dan de tropische regenwouden of de bergdalen, maar wel toegankelijker. Ook hier werd de landbouw beoefend en ontstonden steden. Allerlei culturen kwamen tot bloei, waarvan die der Azteken de bekendste werd. In het gebied ten oosten van de Andes kwamen dergelijke culturen niet tot bloei. Dat kwam doordat er slechts weinig mensen woonden in een zeer uitgestrekt gebied.

MAYA'S, AZTEKEN EN INCA'S WERDEN HET BEKENDST

Evenals in Noord-Amerika waren er in de rest van Amerika zeer veel Indiaanse stammen en volken. Drie daarvan, de Maya's, Azteken en Inca's, hebben vóór de komst van de Europeanen prachtige bouwwerken, gebruiksvoorwerpen, sieraden en andere kunstvoorwerpen vervaardigd.

De Maya's woonden in het tegenwoordige Honduras, Guatemala en het Mexicaanse schiereiland Yucatan. De bloeitijd van hun cultuur duurde van de vierde tot de tiende eeuw.

De Azteken drongen in de dertiende eeuw vanuit het noorden in Mexico door. In de volgende eeuwen onderwierpen zij de meeste volken van Mexico en Midden-Amerika.

Omstreeks 1200 stichtten de Inca's de stad Cuzco (Peru). Hun gebied omvatte toen echter niet meer dan 50 km². In de 15de eeuw begonnen de Inca's veroveringstochten naar het noorden en het zuiden. Ze stichtten een rijk dat liep van Ecuador tot Chili.

DE INDIAANSE SAMENLEVING IN HET GEBIED VAN AZTEKEN EN INCA'S

Bij de beschrijving van de Indiaanse samenlevingen beperken we ons tot die van de Azteken en Inca's. Deze volken werden de belangrijkste tegenstanders van de Europeanen die Amerika kwa-

men koloniseren.

Het belangrijkste middel van bestaan van Azteken en Inca's was de akkerbouw. Deze stond op een hoog peil: men paste irrigatie en bemesting toe en kende meer dan twintig gewassen, waaronder een aantal in de rest van de wereld onbekende zoals maïs, aardappelen, cacao, tomaten, tabak.

Amerika kende maar weinig soorten vee. In Mexico hield men kippen en kalkoenen, in het Andesgebied lama's, vooral vóór de wol. Schapen, geiten, varkens, koeien en paarden kwamen in Amerika niet voor. De Indianen bezaten geen last- of rijdieren. Ook het wiel en de wagen kenden ze niet. Alle vervoer van goederen moest door dragers gebeuren.

De Indianen bezaten slechts weinig metalen gebruiksvoorwerpen. Ze kenden wel koper, zilver en goud, maar die metalen gebruikten ze bijna uitsluitend voor sieraden. Bijna al hun gebruiksvoorwerpen, gereedschappen en wapens waren van hout of steen vervaardigd.

Een opvallend kenmerk van de Indiaanse samenleving was de hoge graad van organisatie:

- Aan het hoofd van de staat stond de vorst, die als een god werd vereerd. De Inca- en Azteken-vorsten werden bijgestaan door een Raad van Vier.

- Onder de vorst en zijn raad stonden bestuurders van steden en daaronder bestuurders van wijken.

- Ambtenaren regelden allerlei openbare taken: de bouw van tempels en paleizen, aanleg en onderhoud van wegen, bruggen en pakhuizen, inning van belastingen.

- Er bestond dienstplicht voor de burgers, maar bestuurders, ambtenaren en priesters waren ervan vrijgesteld.

- Kooplieden, handwerkslieden en boeren waren verplicht goederen te leveren of werk te verrichten ten behoeve van de overheid en de geestelijkheid, wat dus neerkwam op een vorm van belasting.

AZTEKEN, MAYA'S, INCA'S

Het eerste grote Indiaanse rijk dat door de Spanjaarden werd veroverd, was dat der Azteken in Mexico. Vooral de hoofdstad, Mexico-Tenochtitlan, maakte grote indruk op hen. De stad, gebouwd op een eiland in een meer, telde meer dan 150 000 inwoners en was daarmee groter dan welke Spaanse stad ook.

Wat de Spanjaarden echter met afgrijzen vervulde, waren de mensenoffers die de Azteken brachten. Volgens de Azteekse godsdienst moest de zonnegod, bron van alle leven, gevoed worden met het kostbaarste voedsel dat er be-

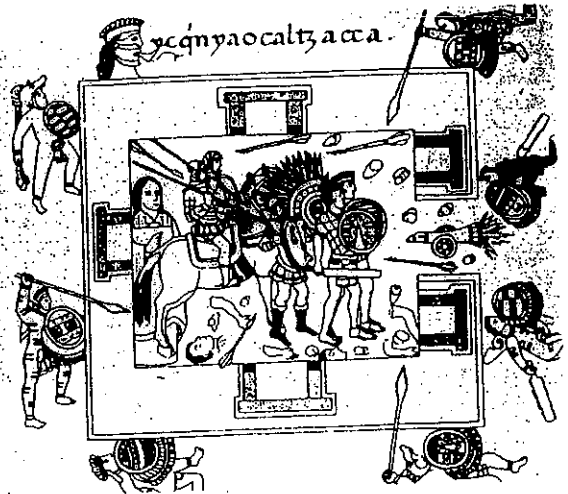
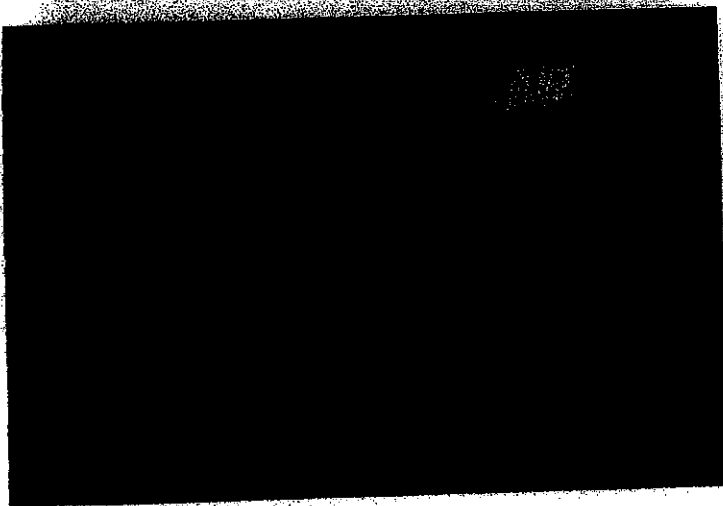
stond: mensenbloed. De Azteekse priesters offerden dus regelmatig mensen, meest krijgsgevangenen, om ervoor te zorgen dat de zonnegod in leven zou blijven. De Azteken voerden dan ook voortdurende oorlogen om over voldoende offers te kunnen beschikken. Een speciale kunst van de Indianen, en in het bijzonder van de Azteken, was het veren vlechten. Van kleurige vogelveren maakten zij allerlei soorten sierkleding. Het kostbaarst waren de groene veren van de vogel quetzal. Van deze een meter lange veren was de hoofdtooi vervaardigd van de Azteekse vorst Montezuma. Deze hoofdtooi bevindt zich thans in

een museum in Wenen. Toen de Spanjaarden het gebied van de Maya's binnendrongen, troffen ze op veel plaatsen in het woud tempels en paleizen aan. Deze tempelsteden waren centra van godsdienst en bestuur. Een van die tempelsteden was Chichen Itza in Yucatan, waar zich de Tempel der krijgers (linksonder) bevindt, ook wel Tempel der Duizend Zuilen genoemd. De tempelsteden werden door de Spanjaarden grotendeels verwoest. Toen Europese reizigers eind 18de eeuw op afgelegen plaatsen enkele bijna ongeschonden tempels ontdekten, konden ze zich niet voorstellen dat die bouwwer-

ken door Indianen vervaardigd waren.

Volgens de Maya-godsdienst was het zeer belangrijk de goden gunstig te stemmen door hun op het juiste tijdstip offers te brengen. De priesters berekenden welk tijdstip dat was. Ze waren uitstekende wiskundigen en astronomen, die de banen van de hemellichamen zeer nauwkeurig konden berekenen. Hun berekening van het zonnejaar is door de moderne wetenschap nauwelijks verbeterd en hun kalender was nauwkeuriger dan de onze.

Cuzco, de hoofdstad van het Inca-rijk, lag in het Andes-gebergte op een hoogte van 3500 m. Het om-

De Indiaanse samenleving was sterk gelaagd. De bovenlaag bestond uit bestuurders, legeraanvoerders, ambtenaren en priesters. Daaronder kwamen de kooplieden en handwerkslieden. De benedenlaag werd gevormd door de boeren. Bij de Azteken kwam daaronder nog de laag van de slaven, die grotendeels uit krijgsgevangenen bestond. Door persoonlijke prestaties, vooral in de oorlog, kon men tot een hogere laag doordringen; door gebrek aan prestaties kon men dalen.

Er bestond geen particulier grondbezit. In het Inca-rijk was alle grond in naam bezit van de vorst, in werkelijkheid werd de grond beheerd door plaatselijke bestuurders en door priesters. Bij de Azteken was de vorst of de plaatselijke gemeenschap eigenaar van de grond. Iedere getrouwde burger had echter recht op het gebruik van een stuk land om in het onderhoud van zijn gezin te

voorzien. Vooral in het Inca-rijk werd de grond herhaaldelijk naar behoefte herverdeeld.

De godsdienst nam een zeer voornam plaats in. De Indianen voelden zich sterk afhankelijk van de gunst van de goden. Daardoor hadden de priesters, die volgens de Indianen wisten hoe de goden gunstig gestemd moesten worden, grote invloed. Een voorbeeld daarvan is de vriendelijke ontvangst die de Spanjaarden kregen, toen ze Mexico binnendrongen. Volgens de priesters waren de Spanjaarden afgezanten van de god Quetzalcoatl, van wie voorspeld was dat ze over zee uit het oosten zouden komen.

DE INDIANEN IN SURINAME EN DE NEDERLANDSE ANTILLEN

Het is niet bekend wanneer de eerste Indianen het gebied van het tegen-

woordige Suriname bereikten. Wel zijn er stenen voorwerpen gevonden van mensen die 10 000 tot 7 000 jaar geleden in het zuiden van Suriname leefden. Over hen is verder weinig bekend. Ongeveer 3 000 jaar geleden vestigden Indianen die tot het volk van de Arowakken hoorden, zich in de kustvlakte van Suriname. Zij kwamen uit het binnenland van Zuid-Amerika en hadden via de Orinoco-rivier de kust bereikt. Daarna waren ze langs de kust verder getrokken naar het zuiden. Zij slaagden erin delen van de moerassige kustvlakte geschikt te maken voor bewoning en voor akkerbouw.

Ongeveer 2 000 jaar later, omstreeks 1100, bereikte een ander Indiaans volk, de Caraïben, zowel via de Orinoco als via de Amazone de kust. Langs de kust verder trekkend drongen zij van beide zijden het gebied van de Arowakken binnen en verdreven hen van de beste plaatsen. Aan de vijandschap tussen

ringende hoogland was woest en kaal. Toch woonden er in Cuzco ongeveer 200 000 mensen. Niet ver van Cuzco ontdekten twee Amerikanen in 1911 een ruïnenstad: Machu Picchu, gebouwd tegen een bergtop (rechtsonder). Wanneer en waarom deze stad werd verlaten, is onbekend. Berooemd zijn de zware muren van onregelmatige natuurstenen, die echter zo goed in elkaar passen dat men er geen mes tussen kan krijgen.

Bewonderenswaardig zijn ook de wegen die de Inca's aanlegden. Twee wegen, een langs de kust en een door de bergen, verbonden het noorden en het zuiden van het rijk met elkaar, een afstand van 5000 km. Door een goed georganiseerde koeriersdienst van estafettelopers, die 250 km per dag haalden, konden berichten snel worden overgebracht.

De hooldtooi van Montezuma (zie rechtsboven) is ook te zien op de afbeelding links, waarop je Azteken in gevecht ziet met Spanjaarden die door Indianen van een ander volk worden geholpen. De Azteken proberen hun gegijzelde vorst te bevrijden. Veren hadden voor de Azteken (en voor de Indianen in Noord-Amerika) een bijzondere betekenis. De groene veren zijn van een vogel die het symbool van de zonnegod was en daarom heilig was. Daar de vogel hooguit twee van deze veren had, hebben voor de tooi ongeveer 250 vogels het leven moeten laten.

Arowakken en Caraïben was nog geen einde gekomen toen de Europeanen Amerika ontdekten. De Europese veroveraars wisten daarvan te profiteren.

In het binnenland van Suriname leefden slechts kleine groepjes Caraïben, thans bekend als de Trio's en Wajana's.

De Caraïben hadden een veel eenvoudiger akkerbouwsysteem dan de Arowakken. Rondom hun dorp kapten zij een stuk bos weg en verbouwden er tabak, katoen, pepers, maar in hoofdzaak cassave, het voornaamste voedingsmiddel. Als de grond na enkele jaren overwoekerd was met onkruid, verlieten ze hun dorp en bouwden elders een nieuw dorp met nieuwe akkers. De verdreven Arowakken, die aanvankelijk vaste dorpen hadden, namen noodgedwongen dit systeem over.

Er was bij de Indianen een strikte ar-

beidsverdeling tussen mannen en vrouwen. Het bomen kappen en hutten bouwen was mannenwerk, maar de akkerbouw werd hoofdzakelijk door de vrouwen gedaan. De mannen besteedden de meeste tijd aan de jacht en de visvangst.

De Indianen van Suriname hadden geen metalen voorwerpen. Hun hutten en gebruiksvoorwerpen vervaardigden ze grotendeels uit materialen die ze in hun omgeving vonden: steen, hout, riet, botten van dieren. De mannen waren meesters in het vervaardigen van korjalen (roeiboten), de vrouwen in het vervaardigen van aardewerk, kleding en hangmatten. De meeste Indiaanse dorpen lagen aan rivieroeveren. Er woonden zo'n vijftig tot hoogstens tweehonderd mensen in een dorp.

De totale bevolking van Suriname vóór de komst van de blanken wordt geschat op ongeveer 70 000 mensen.

Toen de Nederlanders zich in 1667 in Suriname vestigden, verzetten vooral de Caraïben zich. Ze voerden een guerrilla en vernietigden veel plantages. De Nederlanders reageerden door het verwoesten van Indiaanse dorpen. In 1686 werd er vrede gesloten tussen Nederlanders en Indianen. De Indianen mochten blijven wonen in de gebieden waarvoor de Nederlanders geen belangstelling hadden. Ook werd bepaald dat er geen Indianen meer tot slaaf zouden worden gemaakt. Tot ver in de 18de eeuw werkten er echter nog 'rode' slaven op de plantages.

Evenals in de rest van Amerika nam in Suriname na de komst van de blanken het aantal Indianen sterk af, door oorlog maar vooral door besmettelijke ziekten. Thans leven er in Suriname ongeveer 12 000 Indianen. De Arowakken en Caraïben vormen veruit de grootste groep: ruim 10 000. Ze hebben

allen meer of minder uitingen van de westerse cultuur overgenomen. Ze gebruiken westerse werktuigen en kleding. De meesten zijn katholiek geworden. Iets meer dan de helft van hen woont nog in Indiaanse dorpen en leeft van akkerbouw en visvangst. De rest woont in en om Paramaribo, oefent een stedelijk beroep uit en heeft weinig van de Indiaanse levenswijze bewaard.

In het binnenland leven slechts ongeveer 1800 Indianen, meest Trio's en Wajana's.

Sinds de jaren zestig van deze eeuw zijn zendelingen uit de VS actief onder hen. Ze brengen hun niet alleen het (protestantse) christendom, maar ook medische verzorging en westerse werktuigen zoals vishaken, messen, ijzeren bijlen en geweren.

Op de Antillen leefden zowel Arowakken als Caraïben: Arowakken op de Benedenwindse eilanden (Aruba, Bonaire, Curaçao), Caraïben op de Bovenwindse eilanden (waartoe Sint-Maarten, Saba en Sint-Eustatius behoren). Bijna al deze Indianen werden door de Spanjaarden weggevoerd naar het eiland Hispaniola (tegenwoordig Haiti en Dominicaanse Republiek) om te werken op de Spaanse plantages. Toen de Westindische Compagnie omstreeks 1630 de Antillen in bezit nam, waren er alleen op Aruba nog enkele honderden Indianen over. Ook tegenwoordig is alleen de bevolking van Aruba ten dele van Indiaanse afstamming.

2 HET ONTSTAAN VAN LATIJNS-AMERIKA

De Spanjaarden vestigden zich in de 16de eeuw als eerste Europeanen vooral in de Indiaanse gebieden met een grote bevolkingsdichtheid en een hoog ontwikkelde cultuur. In dezelfde tijd trokken Portugezen naar de kustgebieden van Brazilië. In de 17de eeuw namen Britten, Fransen en Nederlanders enkele Caribische eilanden, stukken van Midden-Amerika, de Guyana's en Noordoost-Brazilië in bezit.

DE SPANJAARDEN ONDERWERPEN DE INDIAANSE VOLKEN EN STICHTEN SPAANS-AMERIKA

In de eerste vijftig jaar na de ontdekking van Amerika veroverden de Spanjaarden bijna alle gebieden waar veel Indianen woonden, van Californië en Florida in het noorden tot Chili in het zuiden. Toch waren de Spanjaarden ver in de minderheid: enkele duizenden tegenover miljoenen Indianen. De snelle

Vissende Trio-Indiaan

Spaanse verovering kan verklaard worden door de volgende factoren:

- De Indianen werden al spoedig door zware epidemieën getroffen.
- De Spanjaarden hadden paarden, honden en metalen wapens, waaronder vuurwapens, die de Indianen grote vrees aanjoegen.
- De Spanjaarden maakten handig gebruik van de verdeeldheid onder de Indianen: door de Azteken en Inca's onderworpen volken maakten zij tijdelijk tot hun bondgenoten.

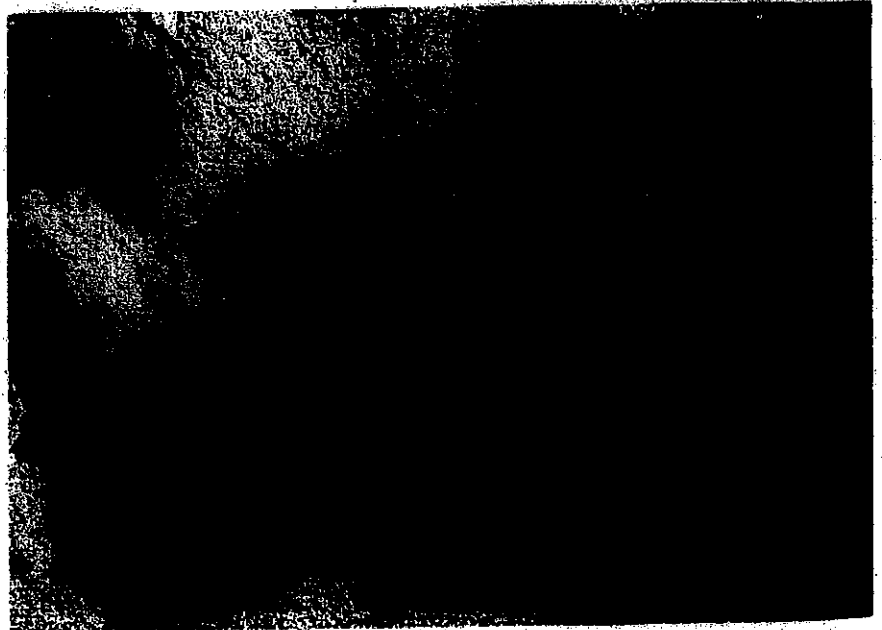
Vanaf het begin was er onder de Spanjaarden een tegenstelling omtrent het

doel van de veroveringen. De Spaanse veroveraars wilden roem verwerven en snel rijk worden, terwijl de Spaanse koningen hun eigen macht en rijkdom wilden vergroten en aan de bewoners het christendom wilden brengen. De Spaanse katholieke Kerk steunde de koningen.

Om hun doel te bereiken troffen de Spaanse koningen de volgende maatregelen:

- Spaans-Amerika werd bestuurd door de Raad van Indië, die in Madrid zetelde en wiens leden door de koning werden benoemd (in Spanje bleef men Amerika 'Indië' noemen, ook toen het al lang duidelijk was dat het om een nieuw werelddeel ging). De Raad van Indië vaardigde in naam des konings wetten uit, benoemde de belangrijkste bestuursfunctionarissen en had het toezicht op de Kerk, de rechtspraak, de financiën en de handel.
- Spaans-Amerika werd verdeeld in twee (later meer) onderkoninkrijken en die weer in kapitein-generaalschappen. Aan het hoofd stonden door de Raad van Indië benoemde onderkoningen en kapiteins-generaal.
- De handel werd streng gereguleerd. Spaans-Amerika mocht alleen met Spanje handeldrijven en dan nog slechts op een wijze die gunstig was voor Spanje: het mocht alleen landbouwproducten en delfstoffen, vooral goud en zilver, uitvoeren en moest nijverheidsproducten uit Spanje invoeren.

Op deze afbeelding zijn prehistorische rotstekeningen te zien, die in grotten op Bonaire zijn vervaardigd. Toen de Nederlanders de eilanden overnamen, waren er op Curaçao nauwelijks meer Indianen. In 1816 woonden op Aruba 1732 personen: bijna 1400 vrijen en ca. 350 slaven. Onder de vrijen: 211 blanken en 564 Indianen. Op Bonaire waren omstreeks 1800 geen Indianen meer aanwezig.

Om controle gemakkelijk te maken mochten slechts twee havens voor in- en uitvoer worden gebruikt, één in Mexico en één in Panama. De gevolgen van dit systeem worden duidelijk in het bekende verhaal over 'de reis van de zakdoek'. Katoen uit Peru werd per schip naar de westkust van Panama gebracht, vervolgens per muilezel naar de oostkust vervoerd, waar de zeereis naar Spanje begon. In Spanje werd de katoen tot zakdoeken verwerkt, die in omgekeerde richting weer naar Peru gingen. Maar sommige zakdoeken reisden nog verder: per muilezel dwars door het continent naar Buenos Aires, waar er een zeer hoge prijs voor moest worden betaald.

– Duizenden priesters werden naar Amerika gestuurd om de Indianen tot het christendom te bekeren en de Spaanse taal te leren. Overal verrezen kerken, kloosters en scholen. Hoe belangrijk de Spanjaarden het christendom vonden, blijkt bijvoorbeeld uit het feit dat ze zowel de laatste vorst der Azteken als die der Inca's eerst doopten, voordat ze hen terechtstelden. Al vanaf 1538 (Santo Domingo) stond Karel V de Kerk toe universiteiten te stichten.

– Spanje was een land van steden en de Spaanse cultuur was een stedelijke cultuur. Daarom kregen de veroveraars opdracht zoveel mogelijk steden te stichten in Spaans-Amerika. De meeste Spanjaarden gingen daar zelf ook wonen. Zo werd de basis gelegd voor de sterke tegenstelling tussen stad en platteland, die in Latijns-Amerika nog steeds bestaat.

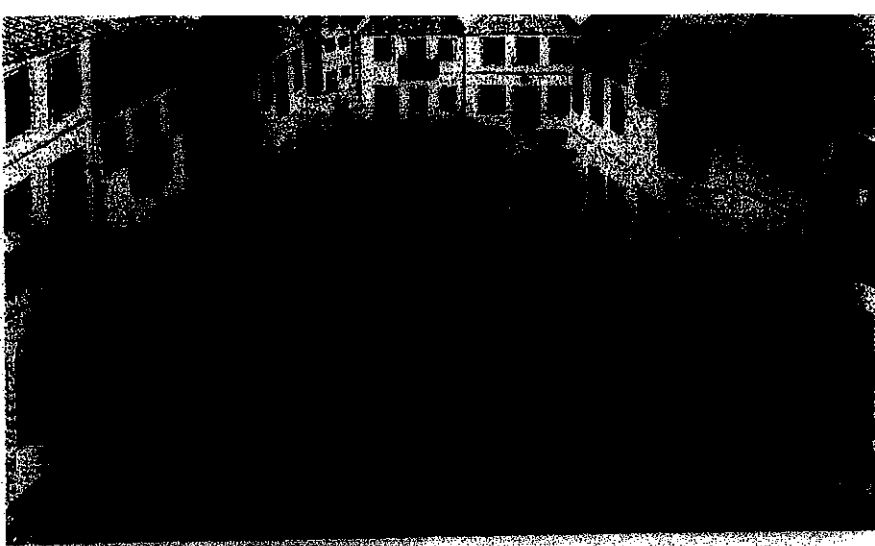
DE PORTUGEZEN IN BRAZILIË

In 1494, twee jaar na de ontdekking van Amerika, sloten Spanje en Portugal het *verdrag van Tordesillas*, waarbij ze de wereld buiten Europa verdeelden in een Spaanse en Portugese helft. De scheidslijn liep dwars door de Atlantische Oceaan, van noord naar zuid, 270 mijl ten westen van de Azoren. Alles wat ten westen van deze lijn lag, zou Spaans gebied zijn.

In het jaar 1500 nam de Portugese scheepskapitein Cabral een deel van de kust van Brazilië voor de koning van Portugal in bezit, want dit gebied lag ten oosten van de scheidslijn. De Portugezen trokken niet het binnenland in, omdat zich daar geen rijke culturen als die van Azteken en Inca's hadden ontwikkeld.

Door dit gebrek aan belangstelling en de dunne bevolking ontwikkelde Brazilië zich anders dan Spaans-Amerika.

– De Portugese regering bemoeide zich weinig met Brazilië, waardoor de Por-

Tekening van de Duitser Zacharias Wagner, die van 1636 tot 1641 in dienst was van Johan Maurits van Nassau, 'gouverneur, capiteyn- en Admiraal-Generaal van Brazilië'. In Brazilië maakte hij deze tekening van een slavenmarkt van de Hollanders in Recife. Op de tekening zijn naast Hollandse ook Portugese kooplieden te zien. Veel slaven kwamen van Elmina, een Hollandse slavenpost aan de kust van West-Afrika. Elmina had Johan Maurits door een vloot laten veroveren om aan voldoende slaven te kunnen komen voor de Hollandse suikerplantages in Brazilië.

tugese kolonisten veel zelfstandiger waren dan de Spaanse.

– In Brazilië vormden niet de steden, maar de plantages de kern van de maatschappij. De kolonisten stichtten in de kustgebieden uitgestrekte suiker-, katoen- en koffieplantages.

DE AFRIKANEN IN LATIJNS-AMERIKA

In de 16de eeuw leken de Indianen te worden uitgeroeid. In dezelfde tijd werd het de Europese kolonisten duidelijk dat zij dringend werkkrachten nodig hadden op plantages en in goud- en zilvermijnen. Door het ontbreken van voldoende Indiaanse werkkrachten besloten de Europese kolonisten grote aantallen Afrikanen als slaven naar Amerika over te brengen (zie blz. 43). Die Afrikanen vormden in het Portugese Brazilië een groter deel van de bevolking dan in Spaans-Amerika. Ook de Nederlanders deden hieraan mee. In 1621 veroverde de Westindische Compagnie Noordoost-Brazilië op de Portugezen. Onder Johan Maurits van Nassau slaagden onze voorouders erin een plantagekolonie tot bloei te brengen.

De Nederlanders gingen zich ook met de slavenhandel bezighouden. In de tweede helft van de 17de eeuw verjoegen de Portugezen de Nederlanders echter. De Nederlanders gingen zich vanaf die tijd richten op Guyana, waarvan het latere Suriname een deel vormde, en het Caribisch gebied. Suriname werd een plantagekolonie en Curaçao werd een belangrijke slavenmarkt.

In Guyana en het Caribisch gebied stichtten ook andere Westeuropese staten zoals Engeland, Frankrijk en Denemarken plantagekoloniën met slaven.

Omstreeks 1570 waren ongeveer 50.000 Afrikanen in Latijns-Amerika.

Een eeuw later waren dat er ongeveer een miljoen.

Voor de Afrikaanse slaven liep de botsing met de Europese cultuur in sommige opzichten nog droeviger af dan voor de Indianen. In de tijd waarin de Afrikaanse slaven werden aangevoerd, werd het houden van Indiaanse slaven verboden (al kwam het daarna soms nog wel voor). De Afrikanen werden nog meer gediscrimineerd dan de Indianen. Zoals een geestelijke halverwege de 16de eeuw schreef: 'De blanken verachten de Indianen. Blanken en Indianen verachten samen de Afrikanen. De Afrikanen zijn werkdieren, zeggen ze, en niets anders.'

De Indianen die de komst der Europeanen overleefden, konden hun eigen cultuur min of meer behouden. De Afrikaanse slaven kwamen uit allerlei delen van Afrika en konden elkaar vaak niet verstaan. Mede daardoor ging van de Afrikaanse culturen meer verloren dan van de Indiaanse.

Meer over de Afrikaanse slaven is te lezen op blz. 43 en 52-54 (Afrika) en 20-22 en 28-29 (Suriname).

GELAAGDHEID VAN DE BEVOLKING

In de koloniale tijd heerste er een strenge scheiding tussen verschillende bevolkingsgroepen.

Er werd onderscheid gemaakt tussen 'echte' Europeanen en in Amerika geboren blanken. Deze laatsten werden *creolen* genoemd in Spaans- en Portugees-Amerika (in Suriname bijvoorbeeld verstaat men onder creolen iets anders).

Doordat er tussen de bevolkingsgroepen toch huwelijken en vooral buitenechtelijke verbintenissen voorkwamen, kreeg Latijns-Amerika een slerk ge-

mengde bevolking. Nakomelingen van Europees-Indiaanse ouders werden *mestiezen* genoemd, nakomelingen van Europees-Afrikaanse ouders *mulatten*. De afkomst bepaalde voor de meeste mensen tot welke laag men behoorde. De volgende lagen waren te onderscheiden:

- In Europa geboren blanken vormden de bovenlaag. Zij hadden de belangrijkste bestuursfuncties in handen.

- Creolen vormden de middenlaag. Zij waren meestal landeigenaren, ondernemers, kooplieden of bekleedden plaatselijke bestuursfuncties.

- De Indianen vormden samen met een kleine groep blanken de derde laag. De meeste Indianen waren boeren, landarbeiders of mijnwerkers; de blanken hadden ook beroepen als marskramer, winkelier, ambachtsman, visser en soldaat.

- De Afrikaanse slaven vormden de benedenlaag. De meesten werkten op de plantages. Ze werden niet als burgers erkend en hadden geen rechten. In sommige gebieden - Brazilië, het Caribisch gebied, Guyana, Ecuador, Colombia en de oostkust van Midden-Amerika - gingen deze Afrikanen een groot deel van de bevolking uitmaken.

De positie van mestiezen en mulatten hing af van het feit of ze door hun blanke vader al of niet als wettig kind werden erkend. In het eerste geval behoorden ze enkele generaties tot de tweede laag. Daarna kwamen ze in de derde laag of bij de slaven terecht, omdat ze hun afstamming van een blanke vader niet meer konden aantonen.

DE GEVOLGEN VAN DE KOLONISATIE VOOR DE INDIANEN

Bijna overal verloren de Indianen hun zelfstandigheid. Alleen in de tropische regenwouden en savannen van Zuid-Amerika zouden de Indianen tot het einde van de 19de eeuw hun levenswijze tamelijk ongestoord kunnen voortzetten. Maar deze gebieden waren dun bevolkt.

Het Indiaanse bevolkingsaantal nam enorm af. De belangrijkste oorzaak daarvan waren besmettelijke ziekten die de Europeanen meebrachten en waartegen de Indianen geen weerstand hadden: tyfus, pokken, mazelen, griep. Ook de oorlogen met de Europeanen, de slechte behandeling door de Europese overheersers kostten veel slachtoffers. In de Atlantische kustgebieden van het vasteland en op de Caribische eilanden verdween de Indiaanse bevolking bijna geheel. Men schat dat er tegenwoordig echter weer ongeveer

evenveel Indianen zijn als bij de komst van de Europeanen: ongeveer dertig miljoen.

In Spaans-Amerika werden de Indianen door de Spaanse koning tot Spaanse onderdanen verklaard. De Indianen kregen, mits ze het christendom aannamen, dezelfde rechten als de Spanjaarden. Enkele duizenden Spaanse ambtenaren kregen de opdracht de Indianen 'als een vader' te leiden; onderwijzen en beschermen, zodat ze zich tot 'volwaardige burgers' zouden kunnen ontwikkelen. Als tegenprestatie moesten de Indianen van tijd tot tijd werkzaamheden verrichten voor hun Spaanse beschermer. In de praktijk kwam van deze goede bedoelingen weinig terecht: de Indianen werden tweederangsburgers die van tijd tot tijd tot dwangarbeid werden verplicht.

In Brazilië (Portugees-Amerika) waren de Indianen totaal rechteloos. Ze werden niet als Portugese onderdanen beschouwd en waren aan de willekeur van de kolonisten overgeleverd. Waar deze zich vestigden, werden Indianen vaak uitgemeord of tot slaven gemaakt. De enige instelling in Latijns-Amerika die zich in de praktijk inzette voor de

Pierre Dominique Toussaint Louverture nam als slaaf deel aan een opstand tegen het Franse koloniale gezag op Haïti (1791). Toen Frankrijk enkele jaren later in oorlog raakte met Engeland en alle slaven bevrijdde (1794), koos Louverture de zijde van Frankrijk. De Franse regering benoemde hem in 1797 tot generaal. In 1801 verklaarde hij het oostelijk deel van het eiland onafhankelijk. Napoleon stuurde een leger dat Louverture in 1802 op een verraderlijke manier gevangennam, naar Frankrijk overbracht en daar doodde.

bescherming van de Indianen was de Kerk. Zo stichtten bijvoorbeeld Jezuïeten in Paraguay Indiaanse dorpen. In de dorpen konden de Indianen zich beter beschermen tegen de kolonisten dan wanneer de gezinnen verspreid over het platteland woonden. Bovendien kon de geestelijkheid beter toezicht op hen houden.

De landbouw bleef het belangrijkste middel van bestaan. Het invoeren van Europese planten en dieren had echter zeer grote veranderingen tot gevolg. Paarden, runderen, schapen, geiten en varkens werden naar Latijns-Amerika overgebracht. De dieren leverden niet alleen vlees, huiden en wol, maar ook nieuwe energiebronnen. Van de voedselgewassen was tarwe het belangrijkste. In het geval van misoogst bij maïs kon nu tarwe worden gebruikt, omdat misoogsten van beide gewassen tegelijk bijna niet voorkwamen.

Over de gevolgen van de kolonisatie voor de Indianen van Suriname en de Antillen heb je al kunnen lezen op blz. 7-8.

In 1601 schreef Agia, een monnik, over de botsing tussen de Indiaanse en de Europese cultuur: 'De Indiaan is van nature zonder hebzucht en de Spanjaard uiterst hebzuchtig, de Indiaan is bescheiden en de Spanjaard arrogant, de Indiaan is langzaam in alles wat hij maakt en de Spanjaard onstuimig in alles wat hij wil, de één commandeert graag en de ander wil niet dienen.'

De monnik had misschien niet in alle opzichten gelijk. Maar de botsing tussen de Indiaanse en de westerse cultuur duurt tot in onze tijd voort. Voor de Indianen en hun cultuur is ook nu nauwelijks plaats. In het Amazonegebied worden tropische regenwouden ontgonnen en de daar levende Indianen worden verdreven of vermoord. In Mexico zijn Indianen in opstand gekomen, omdat zij geen andere mogelijkheid zien een einde te maken aan hun onderdrukking.

3 LATIJNS-AMERIKA WORDT GROTENDEELS ZELFSTANDIG

Vanaf de tweede helft van de 18de eeuw kwamen herhaaldelijk opstanden voor tegen de Europese overheersers. In 1780 bijvoorbeeld kwamen Indianen in Peru in opstand tegen het plaatselijke Spaanse gezag. Leider van de Indianen was Tupac-Amaru, die zei af te stammen van de laatste Inca-vorst. Het Spaanse koloniale leger bleek te sterk. Tupac-Amaru werd gearresteerd en wrede terechtgesteld. Na zijn dood zou hij echter velen blijven inspireren tot

verzet tegen onderdrukking (zie de Tupamaros op blz. 13). Meer succes hadden de Afrikaanse slaven op het Franse deel van het eiland Hispaniola. In deze Franse kolonie woonden 500000 slaven, 30000 mulatten en 35000 blanken. Geïnspireerd door de Franse Revolutie kwamen de mulatten in opstand en zochten steun bij de slaven (1791). Die namen het heft echter zelf in handen. Na een bloedige burgeroorlog, waarin een door Napoleon gezonden leger werd verslagen, wonnen de slaven. Zij stichtten in 1804 de eerste onafhankelijke staat in Latijns-Amerika: Haïti.

CREOLEN MAKEN EINDE AAN DE SPAANS-PORTUGEGE OVERHEERSING

De creolen in Latijns-Amerika voelden zich de gelijken van de koloniale overheersers en hadden daarom bezwaar gemaakt tegen hun achterstelling. Zij voelden zich aangetrokken tot de denkbeelden van de Eeuw van de Redelijkheid en zagen in de Amerikaanse en Franse Revolutie een voorbeeld. In 1810 braken in verschillende Spaans-Amerikaanse steden opstanden uit. De opstandelingen maakten daarbij gebruik van het feit dat Napoleon in 1808 Spanje had veroverd en de Spaanse koning had afgezet.

Aanvankelijk hadden de opstanden een chaotisch verloop. Maar op den duur wisten de creoolse leiders Simon Bolivar en José de San Martín veel aanhang te krijgen. Onder hun leiding bevrijdde het grootste deel van Spaans-Amerika zich van de koloniale overheersing.

Het voormalige Spaans-Amerika verenigde zich niet in een statenbond zoals de VS, maar viel uiteen in zeventien zelfstandige republieken. De oorzaak hiervan lag in het koloniale verleden. Spaans-Amerika was toen verdeeld in onderkoninkrijken en kapitein-generaalschappen die onderling weinig contact hadden; elk had bijvoorbeeld een eigen hoofdstad. Die hoofdsteden kwamen achtereenvolgens in opstand en riepen hun gebied tot zelfstandige staat uit. Pogingen van Simon Bolívar om tot grotere eenheid te komen mislukten: de nieuwe machthebbers in de hoofdsteden waren niet bereid een deel van hun macht af te staan aan een centrale regering. Het gebied van de nieuwe staten kwam dan ook bijna overeen met de oude Spaanse indeling (vergelijkbaar met Afrika na de dekolonisatie).

Brazilië maakte zich bijna zonder strijd los van Portugal. Tijdens de overheersing van Europa door Napoleon was de

Simon Bolívar (1783-1830) is de meest vereerde man van de onafhankelijkheidsstrijders in Latijns-Amerika. De nieuwe staat Bolivia noemde zich naar hem en in Venezuela werd de bolívar de munteenheid. Hij was de zoon van een creoolse landeigenaar. Tijdens reizen door Europa werd hij enthousiast voor de ideeën van de Franse Revolutie. Van 1810 tot 1824 bestreed hij de Spanjaarden: onder zijn leiding werden Venezuela, Colombia, Ecuador, Peru en Bolivia bevrijd. Van zijn idealen van eenheid en democratie in Latijns-Amerika kwam weinig terecht. In 1830 nam hij teleurgesteld ontslag als president van Venezuela. Hij schreef: 'Amerika is ontgevoerbare. Wie zich in dienst stelt van verbetering, ploegt de zee.'

Portugese koninklijke familie naar Brazilië gevlucht. Na de val van Napoleon bleef de zoon van de Portugese koning als regent in Brazilië. Braziliaanse creolen volgden het voorbeeld van Spaans-Amerika en eisten in 1822 de onafhankelijkheid. De regent stelde zich achter hun eisen en riep zelf de onafhankelijkheid uit. De weinige Portugese troepen trokken zich spoedig terug. De regent werd keizer van Brazilië. In 1889 maakten militairen zonder bloedvergieten een einde aan de monarchie en verklaarden Brazilië tot republiek.

VERANDERINGEN NA DE ONAFHANKELIJKHEID

De gelaagdheid van de bevolking veranderde in verschillende opzichten:

– De Europese bovenlaag verdween. Rijke creolen, vooral grootgrondbezitters en eigenaars van grote bedrijven, gingen nu de bovenlaag vormen. Uit deze rijke creoolse families kwamen ook de meeste politieke bestuurders en hoge officieren voort.

In de middenlaag van de bevolking

drongen steeds meer mulatten en mestiezen, maar ook Indianen en Afrikanen door. Creolen verloren als gevolg van de uitbreiding van het onderwijs en de opkomst van industrie en dienstensector de meerderheid in de middenlaag. Tot de middenlaag horen kleine ondernemers, managers uit het bedrijfsleven, artsen, advocaten, schrijvers, journalisten, leraren, studenten, geestelijken van de katholieke Kerk.

– De laag van de Afrikaanse slaven verdween. Ze gingen grotendeels op in de benedenlaag van boeren, landarbeiders en arbeiders.

– De afkomst was minder bepalend voor de laag waartoe men ging behoren. Door eigen prestaties of wanprestaties kon men stijgen of dalen.

In plaats van het autocratische koloniale bestuur kwam in bijna alle staten een slecht functionerend democratisch systeem. Verkiezingen gingen gepaard met fraude en geweld. Presidenten trokken zich van de grondwet weinig of niets aan en regeerden als dictators, in Latijns-Amerika *caudillo's* genoemd. Plaatselijke machthebbers verzamelden een bende gewapende aanhangers en deden in de hoofdstad een greep naar de macht. De teleurgestelde Simon Bolívar schreef aan het eind van zijn leven: 'Constituties zijn bedrukt papier, verkiezingen zijn veldslagen, vrijheid is anarchie en het leven is een kwelling.'

Als oorzaken van dit slecht functioneren van het democratisch systeem kunnen worden genoemd:

– Ervaring in het democratisch besturen van een land ontbrak volledig.

– Tijdens de onafhankelijkheidsoorlogen tegen de Spanjaarden hadden militairen grote invloed op de politiek gekregen. Na de onafhankelijkheid wilden ze die behouden. Veel *caudillo's* waren militairen.

– De grote massa van het volk was arm en analfabeet en had het gevoel dat de politiek zich ver van haar wereld afspeelde, net als in de koloniale tijd.

In Spaans-Portugees Amerika had bijna drie eeuwen vrede geheerst. Na de onafhankelijkheid ontstonden er oorlogen tussen de nieuwe staten onderling en met andere landen. We geven hiervan enige voorbeelden. In de jaren 1865-1870 voerde Paraguay een oorlog om invloed te krijgen in Uruguay. Brazilië en Argentinië kozen de zijde van Uruguay. In een zeer bloedige oorlog werd Paraguay verslagen en het verloor een groot gebied aan Brazilië. Van 1879 tot 1883 voerde Chili een oorlog tegen Bolivia en Peru om die delen van

de twee landen in bezit te krijgen waar salpeter (waardevol als kunstmest) was gevonden. ~~Chili was de salpeter oer-landbouwgebied.~~ Mexico geraakte in oorlog met de VS en verloor de noordelijke helft van zijn grondgebied: Texas, Nieuw-Mexico, Colorado, Californië, Arizona, Utah, Nevada. Eind 1860 kwam in Mexico een einde aan een burgeroorlog tussen conservatieven en liberalen. De liberalen wonnen. Hun regering zette een streep door de schulden aan het buitenland. Frankrijk bezette het land toen tijdelijk (tot 1867).

4 REVOLUTIE EN EVOLUTIE

GROTE TEGENSTELLINGEN TUSSEN ARM EN RIJK

Sinds de koloniale tijd heeft de welvaart zich voornamelijk geconcentreerd in de steden. Op het platteland leefden slechts de grootgrondbezitters in goeden doen. Toen in de loop van deze eeuw grondbezitters gingen investeren in de landbouw (tropisch fruit, katoen, tomaten) had dat meestal tot gevolg dat met minder arbeiders op meer land werd gewerkt. Kleine boeren en pachters werden van hun grond gejaagd en arbeiders werden overbodig door machines. Op het platteland is daarom nog steeds geen sprake van een toenemende welvaart, in de steden echter wel. Dat was het gevolg van de opkomst van de industrie en de daarmee gepaard gaande groei van de dienstensector.

In onze tijd is de welvaart in de grote steden gemiddeld tienmaal zo groot als in de rest van het land. Daardoor is in veel landen een grote trek naar de steden ontstaan met als gevolg dat veel steden thans zijn omringd met krottenwijken, gebouwd door mensen die in die steden werk zoeken.

Om welvaart en ontwikkeling gelijkmatiger over het land te verspreiden zijn er drie mogelijkheden:

- stedelijke centra in het binnenland stichten;
- onontgonnen gebieden in het binnenland voor landbouw geschikt maken;
- het platteland welvarender maken door het grootgrondbezit te onteigenen en vervolgens de landbouw te verbeteren.

De eerste twee mogelijkheden eisen grote investeringen, zoals voor de aanleg van wegen, waartoe alleen rijke landen als Brazilië en Venezuela in staat waren.

Venezuela maakte van het kleine Ciudad Guyana aan de Orinoco-rivier een grote industriestad (1958).

Brazilië stichtte een nieuwe hoofdstad, Brasilia, bijna 1000 km van de kust (1960). Ook werden er dwars door Amazonië wegen aangelegd ten behoeve van de houtwinning en de ontginning van nieuwe landbouwgebieden. Dat ging echter ten koste van het tropisch regenwoud en de daar levende Indianen.

Om de derde mogelijkheid te realiseren was meestal een revolutie nodig, want de regeringen stonden aan de kant van

de grootgrondbezitters en waren niet bereid het grootgrondbezit op legale wijze te onteigenen. Hierover gaat de volgende subparagraaf.

REVOLUTIES

Al eeuwenlang was er in Latijns-Amerika strijd om grond tussen boeren en landarbeiders aan de ene kant en grootgrondbezitters en hun aanhang aan de andere kant. In de 20ste eeuw leidde dat in enkele staten tot een revolutie, gevolgd door een landhervorming. Daarbij werd het grootgrondbezit ten dele onder de kleine boeren en landarbeiders verdeeld. De oude bovenlaag van de bevolking moest in deze landen haar bevoorrechte positie geheel of gedeeltelijk prijsgeven.

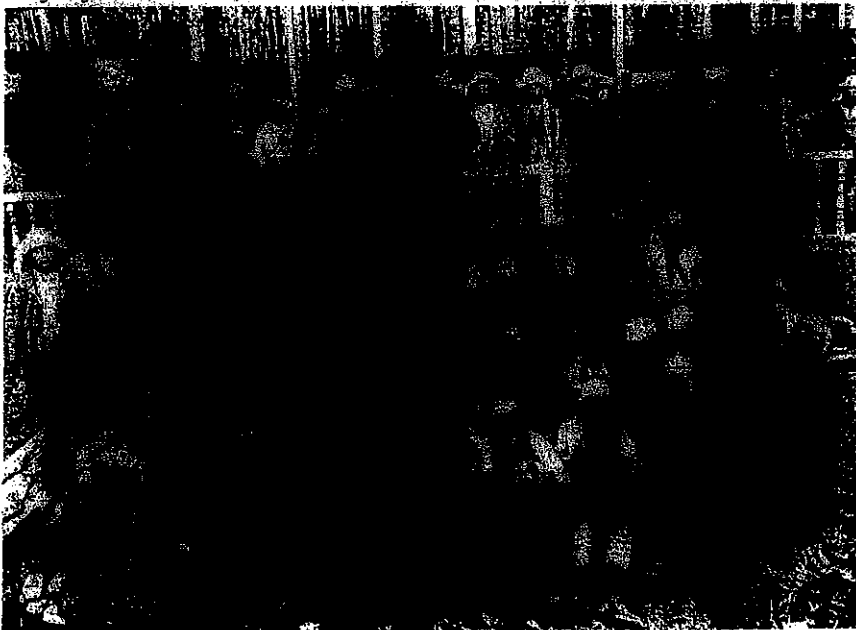
In 1910 werd in Mexico de dictator Porfirio Diaz door een revolutie verdreven. De nieuwe regering voerde een grondwet in die het mogelijk maakte het grootgrondbezit te onteigenen en de winning van delfstoffen te nationaliseren (1917). Pas in de jaren '30 zou de Mexicaanse regering echter ernst gaan maken met de uitvoering van die grondwet.

In 1947 verdreven Boliviaanse boeren, merendeels Indianen, een groot aantal landeigenaren en namen hun land in bezit. Deze situatie werd bij de wet geregeld **na een revolutie in Bolivia (1952)**: in een landhervormingswet werd bepaald dat het grootgrondbezit grotendeels onder de boeren zou worden verdeeld.

Zowel in Mexico als in Bolivia bleek echter dat verdeling van het grootgrondbezit niet voldoende was om het platteland welvarend te maken. De landbouwproductie nam niet toe, maar af, doordat de boeren de kennis en het geld misten om het land goed te kunnen bebouwen. Door onderwijs en subsidies is de Mexicaanse regering erin geslaagd in deze situatie verbetering te brengen. De Boliviaanse regering probeert de welvaart op het platteland vooral te verhogen door ontginningen in de laagvlakten ten oosten van de Andes.

Op Cuba vond in 1959 een revolutie plaats. Het grondbezit werd onteigend, maar niet onder de arbeiders verdeeld. Er kwamen grote staatslandbouwbedrijven naar het voorbeeld van de Sovjetunie. Toen in 1990 de steun van de SU wegviel, ontstonden er op Cuba ernstige economische moeilijkheden. **Ook in Peru (1968) en in Nicaragua (1979) veranderden de bezitsverhoudingen na revoluties ingrijpend.**

En grootgrondbezitter met zijn arbeiders op de foto, Peru 1945

MEXICO: REVOLUTIE EN EVOLUTIE

In 1910 riep de welgestelde liberaal Francisco Madero op tot opstand tegen de caudillo Porfirio Diaz. Allerlei plaatselijke leiders vormden opstandelingenlegers. De bekendste leiders waren Pancho Villa en Emiliano Zapata.

Pancho Villa, begonnen als veediel en bendeleider, voerde een groot boerenleger aan, dat uit het noorden naar Mexico Stad optrok. Zapata, een Indiaanse boerenzoon, kreeg veel aanhang onder de boeren in het zuiden. Tijdens de opstand veroverde hij grote gebieden en begon land onder de boeren te verdelen.

In 1911 vluchtte Diaz en werd Madero president. Pancho Villa en Zapata vonden echter dat Madero te weinig hervormingen doorvoerde en zetten de strijd voort, eerst tegen Madero, later tegen diens opvolger Carranza. Het werd een burgeroorlog, die tien jaar zou duren, grote verwoestingen aanrichtte en meer dan een miljoen mensen het leven kostte.

Madero, Carranza, Zapata en Pancho Villa kwamen allen door moord om het leven.

In Mexico is sinds de revolutie van

1917 onafgebroken de PRI (Partido Revolucionario Institucional) aan de macht. In de loop van de 20ste eeuw is de democratie steeds beter gaan functioneren. In de jaren vijftig kregen ook de vrouwen kiesrecht. Bij alle verkiezingen verwierf de PRI altijd een meerderheid. Dat lukte niet altijd op een volledig democratische manier. Om aan de vereiste meerderheid te komen werden soms hoge banen aan politieke tegenstanders aangeboden, werden andere tegenstanders geïntimideerd en werd fraude gepleegd bij verkiezingen. Toch hebben onderzoekers de indruk dat de regering van de PRI ook in werkelijkheid de instemming heeft van de

meerderheid van de bevolking. De steun voor de PRI heeft ongetwijfeld te maken met het over het algemeen goed functioneren van de economie in Mexico. Voor werkloze Mexicanen bestaat bovendien al jarenlang de gelegenheid werk te vinden in de VS. De grens tussen beide landen is zeer lang en moeilijk af te scherm. Talloze illegale arbeiders vinden tot nu toe werk in de VS. Van het geld dat zij jaarlijks naar Mexico overmaken, profiteren hun familieleden en de Mexicaanse economie. Toch heeft een toenemend aantal Mexicanen kritiek gekregen op de overheersende plaats van de PRI in de politiek. Er zijn oppositiepartijen

ontstaan die in enkele deelstaten zelfs de meerderheid wisten te behalen. Maar de centrale regering bleef in handen van de PRI. Dat in Mexico de herinnering aan Zapata bleef voortleven, bleek op nieuwjaarsdag 1994. Op die dag bezette een legerij van opstandige Maya-Indianen enkele stadjes in het zuiden van Mexico als protest tegen de eeuwenlange achterstelling van Indiaanse boeren. Ze noemden zich het 'Zapatistisch Leger van Nationale Bevrijding'. Hoewel de Zapatisten spoedig door het regeringsleger werden verdreven naar het berggebied, opende de regering toch onderhandelingen met hen om hun grieven te bespreken

EVOLUTIE: MINDER AFHANKELIJKHEID VAN HET BUITENLAND

Sinds de koloniale tijd werd de economie van Latijns-Amerika gekenmerkt door **export van delfstoffen en landbouwprodukten en import van nijverheidsprodukten.** Na de zelfstandigheid werd de economie van Latijns-Amerika niet meer bepaald door Spanje en Portugal. Toch bleef de economie in hoge mate afhankelijk van het buitenland:

- De export van de meeste landen bestond grotendeels uit één of twee produkten. Daardoor waren de inkomsten sterk afhankelijk van prijsschommelingen en concurrentie op de wereldmarkt. In sommige landen leidde tegenslag op de wereldmarkt zelfs tot burgeroorlog en revolutie: Uruguay bijvoorbeeld werd door zijn export van voornamelijk wol in de eerste helft van de 20ste eeuw een welvarend land met goede sociale voorzieningen. Toen daarna de wolprijs daalde door de opkomst van Australië en Nieuw-Zeeland, ging de welvaart van Uruguay sterk achteruit.

Lonen en sociale voorzieningen werden teruggeschroefd. Er ontstond verzet onder de bevolking. In de strijd tegen de *Tupamaros*, een organisatie die een guerrilla-oorlog in de steden voerde, maakte het leger zich van de macht in het land meester (1976).

- De meeste Latijns-Amerikaanse landen leenden veel geld in het buitenland. Ze wilden hun landbouw en mijnbouw moderniseren en een eigen industrie opbouwen. Daarvoor was veel geld nodig evenals voor de aanleg van wegen, spoorlijnen en havens. Aangezien de rijke creolen hun geld het liefst in grond belegden, waren de regeringen gedwongen grote bedragen te lenen bij Europese en Amerikaanse banken. Deze staatsschuld werd in een aantal landen zo hoog, dat de regeringen de rente en aflossing niet meer konden betalen.

- Ook moedigden de Latijns-Amerikaanse landen Europese en Amerikaanse ondernemers aan in Latijns-Amerika bedrijven op te zetten. Dit gebeurde vooral bij de winning en export van delfstoffen. Het grootste aandeel

van de winsten die daarbij werden behaald, ging naar het buitenland. De Venezolaanse aardolie bijvoorbeeld werd gewonnen door Esso en Shell. En de export van Midden-Amerika, die grotendeels uit bananen bestond, was afkomstig van plantages die door de Amerikaanse *United Fruit Company* waren gesticht. Tot de Eerste Wereldoorlog (in Argentinië en Uruguay tot ver na de Tweede Wereldoorlog) hadden Britse ondernemers de grootste economische belangen in Latijns-Amerika, daarna werden zij ingehaald door ondernemers uit de VS.

De staatsinkomsten bestonden voor een groot deel uit de opbrengst van in- en uitvoerrechten.

De meeste landen zijn er inmiddels in geslaagd hun export veelzijdiger te maken en zelf consumptiegoederen te produceren. Het probleem is echter dat de Latijns-Amerikaanse landen elkaar daardoor in hun export gaan beconcurreren. Bovendien zijn ze ook niet geneigd elkaars industrieproducten toe te laten, omdat de binnenlandse markt erg

beperkt is als gevolg van de armoede van veel arbeiders en boeren. De winning van delfstoffen is thans grotendeels onder staatscontrole gebracht. Mexico gaf in 1938 het voorbeeld door de buitenlandse aardoliemaatschappijen te nationaliseren. Na de Tweede Wereldoorlog volgden Argentinië, Brazilië, Peru, Chili en Venezuela. Ook de tinmijnen in Bolivia en de kopermijnen in Chili werden genationaliseerd. De nationalisaties betekenden echter niet dat daarmee de buitenlandse invloed helemaal verdween, want de staatsbedrijven konden niet buiten de technische kennis en het afzetnet van de grote buitenlandse ondernemingen.

Om hun staatsschuld te kunnen betalen deden veel landen na de Tweede Wereldoorlog een beroep op het *Internationale Monetair Fonds* (IMF), dat was opgericht om in financiële nood verkerende regeringen te helpen. Het

IMF is meestal slechts bereid kredieten te geven, als de regering een politiek van bezuiniging wil voeren, wat bijvoorbeeld 'bevriezing' of verlaging van lonen en sociale uitkeringen inhoudt. Dat gebeurde o.a. in Brazilië, Uruguay, Peru en Mexico.

EVOLUTIE: AFNEMENDE INVLOED VAN DE VS

Rond 1900 gingen grote Amerikaanse bedrijven en de regering van de VS Midden-Amerika en het Caribisch gebied als hun 'achtertuin' gebruiken. Puerto Rico werd een gebiedsdeel van de VS (1898). Het beschikkingsrecht over de Panama-kanaal-zone werd door de Amerikanen gekocht (1903). Nicaragua (1910) en Haïti (1915) kwamen onder controle van Amerikaanse troepen. De Mexicaanse caudillo Porfirio Díaz kreeg er op het eind van zijn leven spijt van dat hij Amerikaanse ondernemers

Mexico had binnengehaald en riep uit: 'Arm Mexico, zo ver van God en zo dichtbij de Verenigde Staten'.

In 1910 werd op initiatief van de VS de *Panamerikaanse Unie* opgericht. Deze organisatie moest de samenwerking tussen Amerikaanse staten vergroten en de invloed van buitenstaanders weren. In 1948 werd de naam gewijzigd in *Organisatie van Amerikaanse Staten* (OAS). De OAS streefde naar samenwerking op politiek, economisch en sociaal gebied. In de OAS hadden de VS, omdat ze het meeste geld ter beschikking stelden, de grootste invloed. Tot de Tweede Wereldoorlog was het voornaamste doel van de Amerikaanse politiek het beschermen van de Amerikaanse handelsbelangen in Latijns-Amerika. Daarna kwam er een tweede doel bij: het voorkómen van communistische invloed. De VS was van mening dat de Sovjetunie door middel van revolutionaire bewegingen invloed in

DE CUBAANSE REVOLUTIE

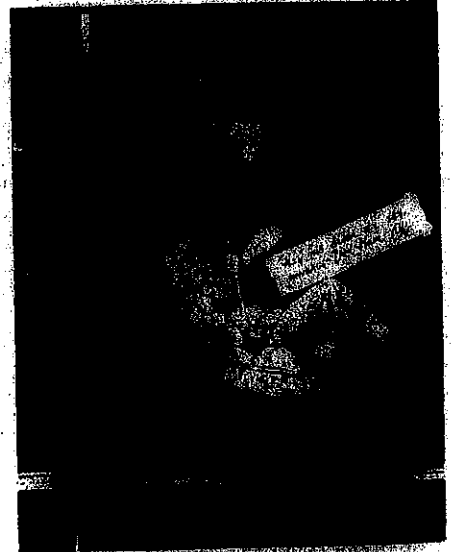
In 1898 had Cuba zich met hulp van de VS van Spanje bevrijd. Sindsdien hadden Amerikaanse ondernemers de economische ontwikkeling van Cuba ter hand genomen. Na de Tweede Wereldoorlog gingen veel Cubanen die Amerikaanse overheersing als ondraaglijk ervaren. Cuba's militaire dictator, Batista, stond echter op goede voet met de Amerikanen. Over zijn beleid waren weinig Cubanen te spreken. Een historicus noemde hem 'een te gesoigneerde man in een operette-uniform, ijdel, grillig, wreed, corrupt, pervers.'

In 1956 begon de jonge advocaat Fidel Castro met ongeveer duizend man een guerrilla tegen Batista, die succesvol eindigde met de vlucht van de dictator op 31 december 1958. Aanvankelijk zag het er naar uit dat de betrekkingen tussen de VS en Cuba goed bleven. Al op 9 januari 1959 erkenden de VS de nieuwe machthebbers. President Eisenhower verving de Batista-gezinde ambassadeur op het eiland. Castro bracht een bezoek aan de VS. Maar onderling wantrouwen stond uitbreiding van economische steun in de weg. Toen Cuba bovendien hulp kreeg uit de SU en overging tot nationalisaties, slopten de VS de suikerimport uit Cuba en begonnen later een volledige economische boycot. Op 3 januari 1961 werden de diplomatieke betrekkingen verbroken. President Kennedy steunde zelfs een poging om het bewind van Castro omver te werpen (zie blz. 172).

Toen de SU in 1962 raketten op Cuba plaatste, leidde dat bijna tot een kernoorlog met de VS (zie blz. 184 e.v.). Onder de leiders kregen communisten, zoals Castro's rechterhand Che Guevara, de over-

hand. Castro zelf beschouwde zich pas in 1961 als een aanhanger van het communisme. Op 2 december verklaarde hij in een rede: 'Ik beschouw mijzelf op dit moment als meer revolutionair dan ik zelfs op de eerste januari (1959) was ... Ik zeg dat hier in alle tevredenheid en in alle vertrouwen: ik ben een marxist-leninist.' De communistische partij bleef als enig toegesane over. Tegenstanders werden gearresteerd en er was geen vrijheid van meningsuiting. Ruim een miljoen Cubanen zijn inmiddels gevlucht (10% van de bevolking), merendeels naar Florida.

Castro slaagde erin grote verbeteringen aan te brengen in werkgelegenheid, gezondheidszorg, onderwijs en openbare diensten. Zijn economische politiek had echter weinig succes. Cuba werd economisch afhankelijk van de SU, die jaarlijks meer dan een miljard gulden steun gaf en ongeveer 60% van Cuba's export afnam. In de jaren zestig waren Fidel Castro en Che Guevara bij velen in Latijns-Amerika zeer populair. Guevara ging zelf de guerrilla in Bolivia leiden, maar werd in 1967 door het Boliviaanse leger gedood. Op een afliche op deze bladzijde zie je een uitspraak van de revolutionair: 'Er moeten twee, drie, veel Vietnams komen'. Op de andere zegt Castro: 'Cuba is niet Congo ... tegenover de imperialistische vijand kan men zich geen lamheid veroorloven'. In de jaren zeventig stuurde Cuba soldaten naar Ethiopië en Angola en ging steun verlenen aan revolutionaire bewegingen in Midden-Amerika. Door de val van het communisme in de SU en in Oost-Europa (1990) raakte het Cubaanse communisme in een isolement

CUBA NO ES EL CONGO...

...frente al enemigo

Imperialista

no puede haber claudicación.

FIDEL CASTRO

Latijns-Amerika probeerde te krijgen. De vrees voor Sovjet-invloed nam sterk toe door de Cubaanse revolutie (1959), want Cuba sloot zich aan bij het Sovjet-blok (zie blz. 172).

Om te voorkomen dat andere landen het voorbeeld van Cuba zouden volgen richtte president Kennedy de *Alliance for Progress* op (1961). De *Alliance* zou met Amerikaanse steun sociale verbeteringen tot stand brengen zoals landhervorming, bouw van scholen en ziekenhuizen.

Door de Vietnam-oorlog ontstond er in de VS een sterke weerstand tegen militaire acties in landen waar revolutionaire bewegingen actief waren. De VS bleven echter steun verlenen aan anti-communistische staatsgrepen zoals in Chili (1973) en Argentinië (1976). Vooral Midden-Amerika, dat zo dicht bij de VS en Cuba ligt, bleef een bron van zorgen voor de VS. President Reagan steunde enerzijds de regering van El Salvador in haar strijd tegen de guerrillabeweging en anderzijds de opstandelingen tegen het revolutionaire bewind van de Sandinisten in Nicaragua. In 1983 stuurde Reagan Amerikaanse mariniërs naar het Caribische eilandje Grenada, omdat het marxistische bewind Cubaanse troepen naar Grenada had gehaald.

Voor Latijns-Amerika is het moeilijk zich los te maken van Amerikaanse invloed, omdat de export grotendeels naar de VS gaat. Stopzetting van die export zou bijna ieder land in grote economische problemen brengen. Voor de VS was Latijns-Amerika in de Koude Oorlog vooral belangrijk uit strategisch oogpunt. Als handelspartner is sinds de Tweede Wereldoorlog Azië steeds meer de plaats van Latijns-Amerika gaan innemen.

Het einde van de Koude Oorlog (1990) bracht grote veranderingen. De revolutionaire bewegingen in Latijns-Amerika werden niet langer gesteund door de Sovjetunie. Voor de VS verdween daarmee de communistische dreiging op het eigen continent. Ondernemingen konden niet meer automatisch op steun van de VS rekenen, als zij communistisch verzet in hun land wilden onderdrukken.

De bevolking van Latijns-Amerika kijkt met gemengde gevoelens naar de VS. Aan de ene kant ergeren velen zich aan de politieke en economische overheersing. Maar aan de andere kant zien juist degenen die er economisch slecht aan toe zijn, de 'American way of life' als hun grote ideaal. Jaarlijks proberen miljoenen 'latino's' legaal of illegaal de VS binnen te komen. Kinderen proberen zo goed mogelijk Engels te leren spreken. Radicale studenten die tegen

Grensgebied tussen Mexico en de VS bij de stad Tijuana. Door het vrijmaken van een groot stuk land en de op-richting van een 'ijzeren gordijn' probeert de VS de stroom illegale vluchtelingen tegen te houden.

de VS demonstreren, dragen daarbij wat mode is onder de jeugd van de VS. In lokale kranten wordt vol trots geschreven over de vestiging van een coca-cola-fabriek in hun omgeving. De kans op politiek ingrijpen vanuit de VS is geringer geworden. Economisch is de invloed van de VS nog groot. En mede als gevolg van de sterke groei van de massamedia neemt de culturele overheersing van de VS toe.

REVOLUTIE OF EVOLUTIE? *FOWA 5*

Bevolkingslagen hebben verschillende kijk op samenleving en toekomst

De bevolkingslagen in Latijns-Amerika hebben een verschillende kijk op de samenleving en op de toekomst:

- De bovenlaag is in het algemeen tevreden met de situatie, waarin zij een bevoorrechte plaats inneemt. Zij verzet zich tegen veranderingen die haar positie zouden kunnen bedreigen.

- Het grootste deel van de middenlaag is in de meeste landen niet tevreden met de huidige situatie. Haar ideaal is een ontwikkeling naar het model van West-Europa of de VS: democratie, vooruitgang en spreiding van welvaart over alle bevolkingsgroepen. Een klein deel van de middenlaag denkt dat de bovenlaag een dergelijke ontwikkeling nooit zal toelaten of vindt dat de spreiding in West-Europa en de VS niet ver genoeg gaat. Deze groep heeft marxistische ideeën en wil door een revolutie de samenleving veranderen. Bijna alle leiders van guerrillabewegingen zijn uit dit deel van de middenlaag afkomstig. Hun voorbeeld is de Cubaanse revolutie.

- De benedenlaag van boeren en arbeiders is eveneens verdeeld. De meeste boeren en landarbeiders wonen geïsoleerd in het binnenland en bemoeien zich nauwelijks met politiek. Hun ide-

aal is het bezit van eigen grond. Maar verdeling van het grootgrondbezit is in veel landen alleen mogelijk door middel van een revolutie. Daarom kunnen revolutionaire leiders die landhervormingen beloven, in dergelijke landen op sympathie en soms ook gewapende steun rekenen van boeren en landarbeiders. De industrie-arbeiders streven via hun vakbonden naar hogere lonen en betere sociale voorzieningen. De industrie-arbeiders wonen in de steden in grote aantallen bijeen. Door massale demonstraties en stakingen hebben zij hun positie langzaam kunnen verbeteren. Ze zijn dan ook minder dan de boeren en landarbeiders geneigd tot gewapend verzet in een guerrillabeweging.

Afnemende resultaten van guerrillabewegingen

Sterke guerrillabewegingen ontstonden in El Salvador, Nicaragua (de Sandinisten) en in Peru (het maoïstische 'Lichtend Pad'). In El Salvador was er sinds 1972 een burgeroorlog tussen de guerrillabeweging en het leger. In 1979 overleden de Sandinisten in Nicaragua de macht. Van de strijd tussen het leger en 'Lichtend Pad' in Peru werd vooral de Indiaanse boerenbevolking het slachtoffer.

Door het einde van de Koude Oorlog (zie blz. 183) en het wegvallen van de steun van de SU en van Cuba kwamen de revolutionaire marxistische bewegingen veel zwakker te staan. De Sandinisten stonden in 1990 vrije verkiezingen toe, die door de oppositie onder leiding van Violetta Chamorro werden gewonnen. De guerrillabeweging in El Salvador sloot in 1992 vrede met de regering. De leider van 'Lichtend Pad' werd gevangen genomen, maar de beweging zette de, naar het lijkt, uitzichtloze strijd voort.

Militairen grijpen de macht in veel staten

In de 20ste eeuw zijn in veel landen in Latijns-Amerika militairen zich met de politiek gaan bemoeien. De officieren kregen in Latijns-Amerika een goede opleiding, niet alleen in militaire zaken, maar ook in politiek, economie en techniek. De officieren vonden dat zij beter dan de politici het algemeen belang zagen en het land ook beter konden besturen. Er kwamen dan ook veel militaire staatsgrepen voor.

De officieren waren van oudsher afkomstig uit de bovenlaag, maar de laatste halve eeuw drongen steeds meer mensen uit de middenlaag tot het officierskorps door. Het leger raakte verdeeld in twee vleugels: een conservatieve die bestond uit officieren uit de bovenlaag, en een hervormingsgezinde vleugel bestaande uit officieren afkomstig uit de middenlaag. Soms pleegde de ene vleugel, soms de andere een staatsgreep. De presidenten Vargas (1930-1945, Brazilië), Peron (1946-1955, Argentinië) en Velasco (1968-1975, Peru) zijn voorbeelden van ingrijpende hervormers. Generaal Pinochet, die in 1973 in Chili een staatsgreep uitvoerde waarbij president Allende werd gedood, is een voorbeeld van de andere vleugel.

Militaire regeringen maken plaats voor democratische

De militairen bleken niet in staat de economische problemen op te lossen. Deze werden zelfs vergroot. De meeste landen hadden enorme schulden aan het buitenland. En die schulden namen toe, omdat het met de economie slechter ging. De militairen lieten geld bijdragen, waardoor de inflatie omhoog schoot. Steeds meer mensen kwamen in economische moeilijkheden. De corruptie nam sterk toe. Om uit de problemen te komen hadden de militairen zowel steun van de eigen bevolking als vanuit het rijke Westen nodig. Beide groepen wilden herstel van de democratie. In veel staten besloten de militairen plaats te maken voor een gekozen regering: Peru (1980), Bolivia (1982), Argentinië (1983, na de mislukte Falkland-oorlog tegen Engeland), Brazilië (1985), Uruguay (1985), Suriname (1987) en Paraguay (1989). In 1990 liet generaal Pinochet in Chili de burgers weer hun regering kiezen. Hij liet een land met een gezonde economie en een afgeslankt ambtenarenapparaat na. In Peru is de democratie inmiddels weer verdwenen, doordat president Fujimori het parlement naar huis heeft gestuurd en met steun van het leger verder regeert. Fujimori achtte deze stap

Juan Peron (1895-1974), president van Argentinië van 1946 tot 1955, regeerde als een dictator, maar maakte zich enorm populair door zijn maatregelen ten gunste van de arbeiders. Zijn vrouw Eva, een geliefde actrice, werd na haar vroege dood in 1952 door het volk bijna als een heilige vereerd dank zij haar liederdijheidsweik en haar inspanningen ten behoeve van de emancipatie van de vrouw en van de arbeiders. Evita hield van mooie kleren. Op de foto van haar en haar man draagt zij een jurk van het Parijse modehuis Dior. Over haar leven gaat de rock-opera 'Evita' (1977), waarin het bekende lied 'Don't cry for me, Argentina' voorkomt

nodig om de strijd tegen de guerrillabeweging 'Lichtend Pad' te kunnen winnen. Wel heeft hij beloofd de democratie over enige tijd te zullen herstellen.

Venezuela

Na Mexico (zie de illustratieve tekst op blz. 13) bestaat de democratie het langst in Venezuela. In 1958 werd daar een militaire dictatuur vervangen door een parlementaire democratie, waarin twee partijen elkaar met regelmaat afwisselden in de regering: de sociaal-democratische AD (Action Democratica) en de christendemocratische COPEI. Aanvankelijk liep de Venezolaanse economie goed dank zij de grote olievoorraden. Daarin kwam verandering in de jaren '80. Toen geraakten de landbouw en de industrie in problemen. Bovendien daalden de olieprijsen. De regering probeerde de groeiende werkloosheid op te vangen door meer arbeidsplaatsen te scheppen bij de overheid. Het tekort aan geld werd opgevangen door verhoging van de prijzen voor het openbaar vervoer en voor verschillende produkten zoals benzine en voedsel. Dat leidde in de hoofdstad Caracas tot een oproer. Bij het onder-

drukken daarvan werden honderden mensen gedood door het leger en de politie. Vanuit het leger werden enkele pogingen ondernomen de macht in handen te krijgen. Maar andere delen van het leger bleven de regering trouw. Het ziet er naar uit dat verkiezingen blijven bepalen wie er aan de macht is in Venezuela.

Verklaringen voor het toenemen van de democratie

De vooruitgang van de democratie in Amerika heeft niet alleen te maken met het einde van de Koude Oorlog, de politieke druk vanuit het Westen en het onvermogen van de meeste militaire regeringen om de economische problemen het hoofd te bieden. De scholing van de bevolking is ook sterk toegenomen. Analfabeten vormen in de meeste landen hooguit 15% van de bevolking. De mensen kunnen daardoor sneller en beter worden ingelicht. En een groter aantal mensen wil invloed op de regering. Niet de militairen, maar de corruptie en in sommige landen ook misdaadorganisaties die in cocaïne handelen, lijken nu de grootste vijanden van de democratie in Latijns-Amerika.

Bij de komst van de Europeanen in Latijns-Amerika leefden er naar schatting 30 miljoen Indianen. Over hun culturen heb je kunnen lezen op de vorige bladzijden. Het contact met Europeanen zou de dood betekenen van miljoenen Indianen. Maar in onze tijd zijn er volgens de onderzoekers weer ongeveer evenveel als kort vóór de komst van de Europeanen. Hoe is de situatie van de Indianen in onze tijd in vergelijking met hun situatie in de tijd dat ze in Latijns-Amerika het rijk alleen hadden? Als je daarnaar een onderzoekje zou willen doen, welke vragen zou je dan willen stellen en welke bronnen zou je willen raadplegen?

Om de betekenis van de vragen vast te stellen bij een onderzoek moet je goed beseffen waarom het gaat. Dat is in dit geval de situatie van de Indianen in Latijns-Amerika rond 1500 en in de tweede helft van de 20ste eeuw. Als je daarover meer te weten wilt komen, zul je deelvragen moeten opstellen. In dergelijke gevallen kun je je het best eerst gedurende een korte periode verdiepen in literatuur die je gemakkelijk voor handen hebt. Dat kan je schoolboek zijn, een ander boek op school of thuis. Tijdens het lezen stuit je dan doorgaans op zinnen die met de hoofdvraag te maken hebben. Zulke zinnen geven vaak aanleiding tot vragen. We laten hieronder enkele van dergelijke zinnen (beweringen) volgen. Na elke bewering volgen drie vragen.

BEWERING A

'Er leven nu ongeveer 30 miljoen Indianen in Latijns-Amerika'

- 1 Hoeveel Indianen leven er in Noord-Amerika?
- 2 Wat is eigenlijk een Indiaan: iemand met Indiaanse ouders (biologisch bepaald) of iemand die op een Indiaanse wijze leeft (cultureel bepaald)?
- 3 Hebben de Indianen dezelfde rechten en kansen in de samenleving als de andere bevolkingsgroepen?

BEWERING B

'De meeste "biologische" Indianen hebben de westerse cultuur gedeeltelijk overgenomen en de Indiaanse cultuur gedeeltelijk behouden'

- 1 Op welke wijze leven de Indianen die hun eigen cultuur trouw zijn gebleven?
- 2 Hebben sommige Indianen of Indiaanse volken zich meer dan andere aangepast aan de westerse cultuur?
- 3 Waar leven de meeste 'biologische' Indianen?

BEWERING C

'Indianen die hun eigen cultuur geheel of grotendeels hebben behouden, komen bijna alleen nog voor in de tropische regenwouden en savannen van Zuid-Amerika'

Wat zijn de middelen van bestaan van de Indianen in de

regenwouden en savannen van Zuid-Amerika?

- 2 In welke landen wonen de meeste 'culturele' Indianen?
- 3 Welke betrekkingen hebben de Indianen die in de Zuidamerikaanse regenwouden en savannen wonen, met de rest van de bevolking?

BEWERING D

'De Indiaanse stammen in het Zuidamerikaanse binnenland hebben de laatste eeuw te kampen gehad met gebrek aan grond'

- 1 Het Zuidamerikaanse binnenland is dun bevolkt: hoe komt het dat de Indianen toch steeds minder grond ter beschikking is komen te staan?
- 2 Waarom betekende ook in de 20ste eeuw het contact met de kolonisten voor veel Indianen in het binnenland de dood?
- 3 Waarom is men in Brazilië overgegaan tot het instellen van reservaten als woon- en leefgebieden voor de Indianen in het Amazone-gebied?

BRON EN VRAAGSTELLING

Vraagstellingen gericht op historisch onderzoek formuleren (1b)

De hoofdvraag luidt: Hoe is de situatie van de Indianen in onze tijd in vergelijking met hun situatie toen ze in Amerika het rijk alleen hadden?

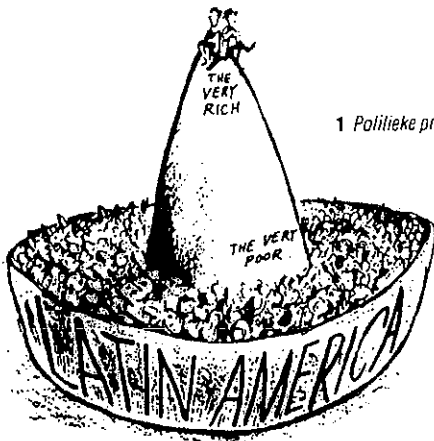
- 1 Ga bij elke vraag na of je deze vraag zinvol vindt met het oog op de erboven slaande bewering.
- 2 Bedenk per bewering minstens één nieuwe vraag die je meer informatie geeft over wat wordt beweerd
- 3 Bij de beantwoording van de vragen 1 en 2 heb je een groot aantal deelvragen vastgesteld. Maak daaruit een keuze voor een eigen onderzoek.

Bronnen verzamelen uitgaande van een bepaalde vraagstelling (1c)

- 4 Geef zo nauwkeurig mogelijk aan hoe je aan bronnen denkt te komen om antwoorden op je vragen te vinden.

Indianen ontmoeten voor het eerst blanken in een oerwoud in het Amazonegebied

1 Politieke prent zonder onderschrift

Schrijvers, tekenaars en sprekers geven vaak een beeld van een samenleving zonder dat zij er voldoende bewijsmateriaal voor aandragen. Dat valt hun vaak niet te verwijten. Van een politieke tekenaar wordt alleen verwacht dat hij zijn visie uitbeeldt. Als hij bij elke tekening een uitgebreide collectie bronnenmateriaal aan een krant zou aanbieden, dan zou geen krant

die collectie opnemen. Maar ook voor schrijvers en sprekers is het moeilijk elke bewering van voldoende bewijsmateriaal te voorzien. Vaak zouden artikelen en redevoueringen dan te lang worden. Als je je ergens een mening over wilt vormen, zul je dus over het algemeen verschillende bronnen moeten raadplegen. Je zult je ook moeten afvragen wat voor bewijsmateriaal er voor bepaalde beweringen gegeven wordt of nodig is. Met behulp van deze eenheid kun je daarin oefenen.

FEIT

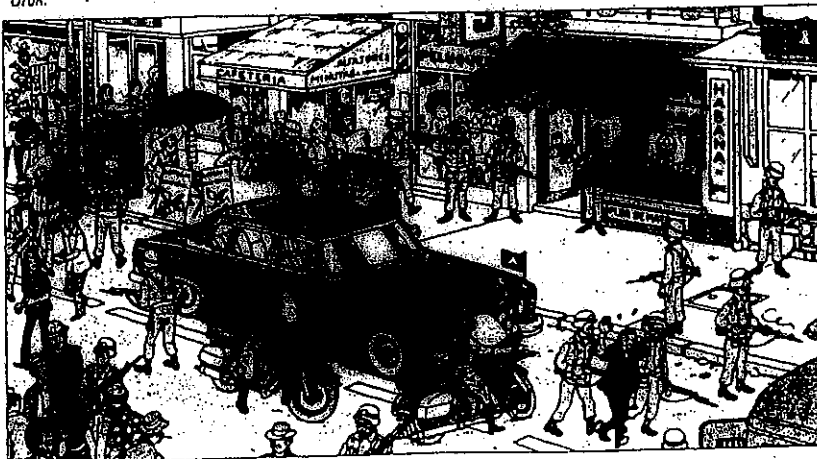
Kritisch vaststellen wanneer men iets als een feit kan aanvaarden

- 1 Geef per bron aan welk beeld wordt gegeven van Latijns-Amerika of een deel ervan.
- 2 Geef bij elk beeld aan wat voor gegevens je moet opsporen om na te gaan of dit beeld juist is.

3 In veel stripverhalen wordt een beeld gegeven van Latijns-Amerika of een land dat kenmerkend voor Latijns-Amerika wordt beschouwd. De avonturen van Kuilje behoren tot de beroemdste stripverhalen. Twee daarvan spelen zich af in Latijns-Amerika. 'Het gebroken oor' en 'Kuilje en de Picaro's'. De onderstaande afbeelding is uit het laatstgenoemde verhaal afkomstig. Uit de verhalen krijg je de indruk dat

- regeringen in Latijns-Amerika bestaan uit militairen, die zich alleen met veel machtsvertoon op de been houden,
- er een voortdurende strijd om de macht is;
- staatsgrepen carnavaleske schertsvertoningen zijn, waarbij nauwelijks wordt gevochten.

Als je de beschikking kunt krijgen over de twee stripverhalen, kun je controleren of je het eens bent met onze indruk.

2 Politieke prent zonder onderschrift

4 In een Britse encyclopedie slaat over Brazilië: 'Brazilianen zijn er over het algemeen trots op dat hun bevolking uit veel rassen bestaat, en gelijkheid van alle rassen is een deel van hun nationale trots.'

5 Het onderschrift bij deze politieke tekening luidt: 'Señor, weet uw linker hand wat uw rechter doet?'

REVOLUTIE EN EVOLUTIE IN LATIJS-AMERIKA

In het vorige deel van *Sprekend verleden* stonden vooral Europa, inclusief de SU, en de VS centraal. In dit deel wordt de aandacht eerst gericht op de niet-westerse wereld en vervolgens op de wereld als een geheel en op de na-oorlogse geschiedenis van West-Europa. Naast de 'werelden' van Oost (Oost-Europa) en West (West-Europa, Noord-Amerika) is in de jaren zestig de term de 'Derde Wereld' ingeburgerd. De tegenstellingen tussen de werelden van Oost en West enerzijds en de 'Derde Wereld' anderzijds bleken groot en talrijk: noord tegenover zuid, blank tegenover gekleurd, modern tegenover traditioneel, rijk tegenover arm. Voor de arme landen wordt ook vaak de term 'ontwikkelingslanden' gebruikt. Deze term is echter misleidend, doordat hij ontwikkeling suggereert, camoufleert hij de bittere werkelijkheid. Ook zegt hij niet in welke fase van ontwikkeling de desbetreffende landen verkeren. Ook de term 'Derde Wereld' is misleidend. Hij suggereert een eenheid, een blok van landen, die zich op grond van gemeenschappelijke belangen en problemen als één blok zouden opstellen tegenover andere machtsblokken. Steeds is weer gebleken dat deze landen allerm minst een eenheid vormen.

De schrijvers van *Sprekend verleden* gebruiken daarom liever de term 'niet-westerse wereld'.

Omtrent Latijns-Amerika hebben de meeste Europeanen slechts een vage voorstelling, die meestal berust op enkele algemeen bekende 'feiten' zoals: 'Indianen vind je nu alleen nog in de binnenlanden van Brazilië'; 'Latijns-Amerika is eigenlijk een kolonie van de VS'; en 'geweld en (communisme) revoluties hebben altijd bij het dagelijks leven van Latijns-Amerika behoord'.

In dit onderwerp willen we proberen je een duidelijker voorstelling omtrent Latijns-Amerika te laten vormen en je te laten inzien dat de meeste algemeen bekende 'feiten' eigenlijk niet zulke vaststaande feiten zijn.

Nederland heeft in het verleden speciale banden met enkele gebieden in Latijns-Amerika gehad en heeft dat ten dele nog.

Al enkele eeuwen zijn Suriname en Nederland nauw met elkaar verbonden. Van 1667 tot 1954 was Suriname een Nederlandse kolonie, daarna een 'overzees rijkdeel'. Sinds 1975 is Suriname een

onafhankelijke staat, maar nog steeds zijn de banden met Nederland nauw.

De Nederlandse Antillen zijn het restant van talrijke Nederlandse handelsposten in het Caribische gebied en Midden-Amerika. De Antillen behoren nog steeds tot het koninkrijk der Nederlanden. Aan Suriname en de Nederlandse Antillen besteden we in aparte hoofdstukken aandacht.

Nederland heeft een kwart eeuw (1629-1654) het belangrijkste suikergebied van Noordoost-Brazilië beheerst. Niet alleen Suriname maar vrijwel geheel Guyana heeft onder Nederlands bewind gestaan en behoorde tot de rijkste suikerproducerende gebieden ter wereld. De geschiedenis van de Nederlandse expansie is dan ook moeilijk te begripen zonder enige kennis van de geschiedenis van Latijns-Amerika.

HOOFDSTUK I: LATIJS-AMERIKA

Toen Europeanen naar alle werelddelen uitzwermden, troffen zij in Amerika overal Indiaanse volken aan. Anders dan in Azië en Afrika raakte de oorspronkelijke bevolking van Midden- en Zuid-Amerika in de minderheid. Over het droevige lot van de Indianen in Latijns-Amerika gaat een deel van dit hoofdstuk.

Over Latijns-Amerika wordt vaak als een geheel gesproken. Uit de bestudering van het hoofdstuk zal je echter duidelijk worden, dat er grote verschillen zijn tussen veel landen. Naast die verschillen mogen we ook enige overeenkomsten aan te geven.

De geschiedenis van Latijns-Amerika wordt gekenmerkt door tegenstellingen tussen rijk en arm. Langs twee wegen is gezocht naar een oplossing: via evolutie en via revolutie. Van beide routes kom je voorbeelden tegen.

In twee eenheden wordt je de gelegenheid geboden een aantal beweringen over en voorstellingen van Latijns-Amerika nader te onderzoeken.

Het is de bedoeling dat je na het bestuderen van dit hoofdstuk kunt aangeven:

- welke invloed de natuur heeft gehad op de mensen in Latijns-Amerika;

- welke kenmerken de bekendste Indiaanse culturen hadden;
- wat de gevolgen van de Indianen in Suriname en op de Nederlandse Antillen waren;
- welke gevolgen de Westeuropese invloed in Latijns-Amerika heeft gehad;
- op welke wijze een einde kwam aan de Westeuropese overheersing;
- met welke problemen de nieuwe nationale staten te kampen hadden;
- welke oplossingen er voor de problemen zijn gezocht en in welke mate daarbij successen zijn behaald.

Structuurbegrippen

Verandering, continuïteit, gevolgen

Vragen

- 1 Welke invloed heeft de natuur in Latijns-Amerika gehad op
 - a de middelen van bestaan?
 - b de woonplaatsen van de mensen?
 (a en b: par. 1)
- 2 a Noem de drie bekendste Indiaanse culturen en vermeld bij elk wanneer en waar een bloeitijd werd doorgemaakt.
 b Hoe was de Indiaanse samenleving in het gebied van Inca's en Azteken georganiseerd?
 c Uit welke lagen was de samenleving opgebouwd?
 d Hoe kon je van de ene laag in de andere terechtkomen?
 e Noem enkele kenmerken van de godsdiensten van Azteken en Maya's.
 (a t/m e: par. 1, voor e ook de illustratieve tekst op bladzijden 6 en 7)
- 3 a Welke Indiaanse volken woonden in Suriname bij de komst van de Europeanen? Vermeld van elk volk wanneer en waar het zich in Suriname vestigde.
 b Beschrijf in het kort de leefwijze en middelen van bestaan van deze volken, vóór en na de komst van de blanken.
 (a en b: par. 1)
- 4 Ook op de Antillen leidden voor de komst van de Europeanen Indianen. Hoe valt te verklaren dat er omstreeks 1630 alleen op Aruba nog slechts enkele honderden Indianen over waren?
 (par. 1)
- 5 a Noem drie verklaringen voor de snelle Spaanse verovering van Indiaanse gebieden.
 b Welke tegenstelling bestond er onder de Spanjaarden omtrent het doel van de veroveringen?
 c Welke vier maatregelen troffen de Spaanse koningen om hun doel te bereiken?
 (a, b en c: par. 2)
- 6 Wat kwamen Spanje en Portugal overeen in 1494 bij het verdrag van Tordesillas? (par. 2)
- 7 a Door welke twee factoren ontwikkelde Brazilië zich anders dan Spaans-Amerika?
 b Noem twee punten waarop het zich anders ontwikkelde.
 (a en b: par. 2)
- 8 a Waarom werden vanaf het einde van de 16de eeuw grote aantallen Afrikanen als slaven naar Amerika gehaald?
 b Welke rol speelden Nederlanders in deze slavenhandel?
 c In welke opzichten liep voor de Afrikaanse slaven de botsing met de Europese cultuur nog droeviger af dan voor de Indianen?
 (a, b en c: par. 2)
- 9 a Uit welke vier lagen was in de koloniale tijd de bevolking opgebouwd?
 b In hoeverre was het mogelijk om van de ene laag in de andere te komen?
 (a en b: par. 2)
- 10 Wat waren de gevolgen van de kolonisatie voor de Indianen
 - a in heel Latijns-Amerika?
 - b in Spaans-Amerika in het bijzonder?
 - c in Portugees-Amerika in het bijzonder?
 (a, b en c: par. 2)
- 11 a Noem enkele voorbeelden van opstanden tegen de Europese overheersers. Noem daarbij plaats, jaar en resultaat van de opstand.
 b Door welke oorzaak verenigde het voormalige Spaans-Amerika zich niet in een statenbond (zoals de VS)?
 c Op welke wijze werd Brazilië onafhankelijk?
 (a, b en c: par. 3)
- 12 In welke opzichten veranderde de gelaagdheid van de samenleving na de onafhankelijkheid? (par. 3)
- 13 a Noem drie oorzaken voor het slecht functioneren van het democratische systeem in de 19de eeuw in Latijns-Amerika.
 b Noem enkele redenen waarom in de tweede helft van de 19de eeuw oorlogen werden gevoerd in Latijns-Amerika.
 (a en b: par. 3)
- 14 Tussen stad en platteland is een grote tegenstelling in welvaart.
 - a Noem hiervan een oorzaak.
 - b Noem hiervan een gevolg.
 (a en b: par. 4)
- 15 a Noem drie mogelijkheden om welvaart en ontwikkeling gelijkmatiger over het land te verspreiden.
 b Hoe kunnen elk van deze drie mogelijkheden worden gerealiseerd? Licht dit steeds met een voorbeeld toe.
 (a en b: par. 4)

- 16 a Noem enkele kenmerken van de economie van Latijns-Amerika sinds de koloniale tijd.
- b Op welke manieren hebben regeringen iets gedaan aan de problemen in verband met export, delfstoffen en staatsschuld?
(a en b: par. 4)
- 17 a Waarnaar streeft de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS)?
- b Noem twee doelen van de Amerikaanse politiek in Latijns-Amerika tot 1990.
- c Hoe werd het tweede doel nagestreefd?
- d Waarom is het voor Latijns-Amerika moeilijk zich los te maken van de invloed van de VS?
- e Wat is de voornaamste reden achter de afnemende politieke bemoeienis van de VS met Latijns-Amerika?
(a t/m e: par. 4)
- 18 a Welke verschillende kijk hebben de bevolkingslagen in Latijns-Amerika op de samenleving en de toekomst? Besteed daarbij aandacht aan de ideeën die men heeft, hoe men die wil realiseren en wat daarvan de resultaten kunnen zijn
- b In veel landen pleegden militairen staatsgrepen. In welke twee vleugels raakte het leger verdeeld? Geef bij elke vleugel een voorbeeld van een geslaagde staatsgreep.
- c Noem twee voorbeelden van redelijk geslaagde democratieën in Latijns-Amerika.
- d Geef vier verklaringen voor het toenemen van de democratie
(a t/m d: par. 4).

HOOFDSTUK II: SURINAME

In ons land wonen veel mensen die uit Suriname afkomstig zijn. Suriname is in 1975 onafhankelijk geworden. Oorspronkelijk woonden er evenals elders in Amerika alleen Indianen. Vanaf de 17de eeuw werd Suriname een Nederlandse kolonie. In dit hoofdstuk wordt beschreven welke grote veranderingen het gevolg waren. Naast kleine groepen Indianen leven er nu mensen die van Afrikaanse, Aziatische en Europese afkomst zijn. De lotgevallen van hen en hun voorouders vormen niet alleen een boeiende geschiedenis. Kennis ervan is nodig om de Surinamers en de problemen te begrijpen, waarmee hun land heeft te kampen. Probeer het verleden van Suriname zowel vanuit Nederlands als vanuit Surinaams standpunt te bezien.

Het is de bedoeling dat je na het bestuderen van dit hoofdstuk kunt aangeven:

- welke gevolgen de Nederlandse invloed in Suriname heeft gehad;

- welke kenmerken van de Afrikaanse cultuur in Suriname bewaard zijn;
- op welke wijze een einde kwam aan de Nederlandse overheersing;
- met welke problemen de nieuwe nationale staat te kampen had;
- welke vooruitzichten Suriname heeft;
- in hoeverre en door welke oorzaken in de loop der eeuwen het leven van de mensen in Suriname is veranderd;
- welke contacten Suriname onderhoudt met andere landen in Latijns-Amerika.

Structuurbegrippen

Gevolgen, continuïteit, verandering, inleving en standplaatsgebondenheid

Vragen

- 1 a Op welke wijze kwam Suriname in Nederlandse handen?
b Wie had tot 1792 het Surinaamse bestuur in handen?
c En wie vanaf 1792?
(a, b en c: par. 1)
- 2 a Op welke vier punten week de Surinaamse plantage af van Europese boerenbedrijven?
b Na 1770 begon de achteruitgang van de plantages. Noem hiervan twee oorzaken.
(a en b: par. 1)
- 3 a Waar werden slaven in Suriname te werk gesteld?
b Waarom werd tegen iedere vorm van verzet van de slaven streng opgetreden?
(a en b: par. 1)
- 4 a Op welke wijze ontstond tussen de bovenlaag van blanken en de benedenlaag van slaven een middenlaag van vrije gekleurden?
b Op welke wijze ontstonden de groepen marrons?
(a en b: par. 1)
- 5 a Waarom trokken na de afschaffing van de slavernij en de tien jaar Staatstoezicht veel ex-slaven naar Paramaribo?
b Waardoor ontstond rond 1900 in Paramaribo extra werkgelegenheid?
(a en b: par. 2)
- 6 a Op welke wijze werd na het Staatstoezicht gezorgd voor voldoende werkkrachten op de Surinaamse plantages?
b Hoe waren voor de Aziatische contractarbeiders de gezondheids- en levensomstandigheden in Suriname?
c Beschrijf hoe na 1916 het leven van de Hindoestanen in Suriname zich ontwikkelde.
(a, b en c: par. 2)

Latijns-Amerika

Term Latijns-Amerika:

- Onstaan in de 19de eeuw
- Bedacht door Napoleon III →
 - * jaloezie op Engelse rijk
 - * brengt respect met zich mee
 - * macht verkrijgen in de Europese politiek
- Latijn: Spaans en Franse taal: bondgenootschap Spanje en Fra tegen Eng
- Amerika: vernoemd naar ontdekker continent Amerigo Vespucci
- Synoniemen: Iberoamerica of hispanoamerika

Wie vormen allemaal deel van L.A.?

- * Midden-Amerika
- * Caribisch gebied
- * Zuid-Amerika

Uitzonderingen:

Diversiteit en homogeniteit in L.A.:

Diversiteit vóór 1492:

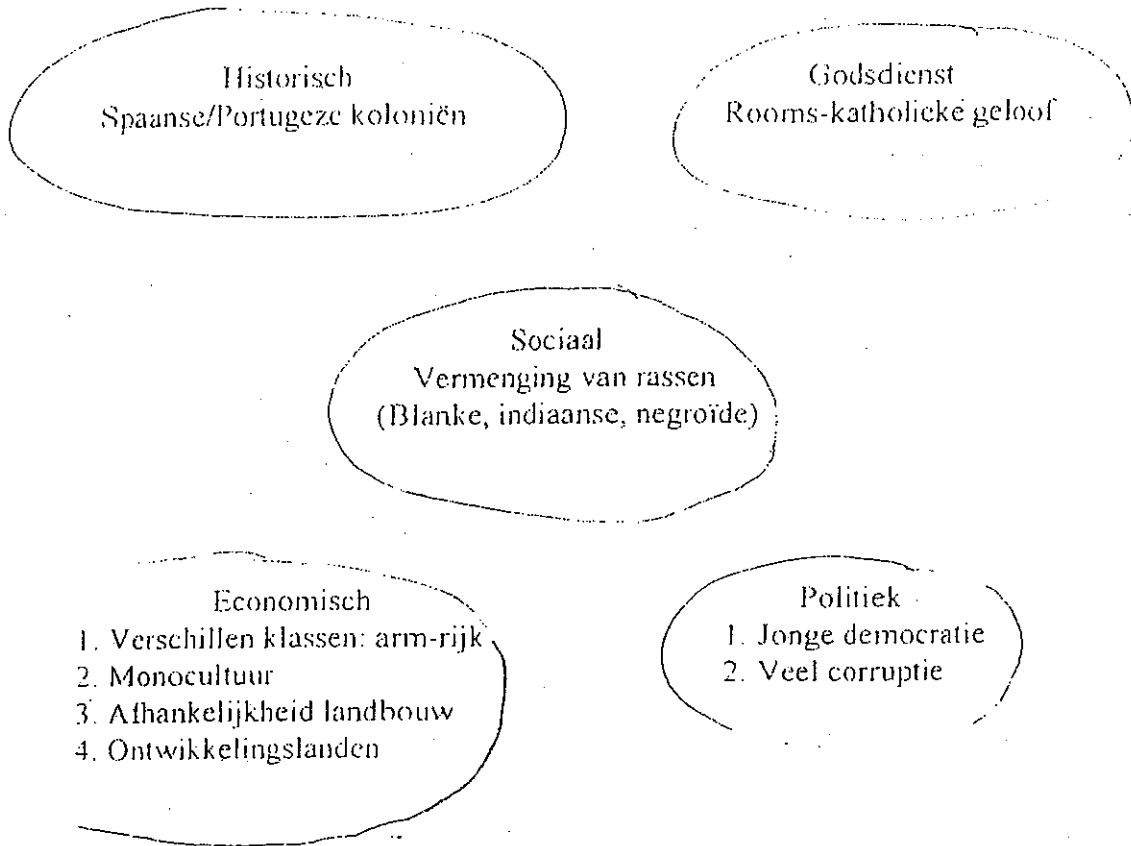
- Bevolking
- Talen
- Godsdienst
- Cultuur
- Staatsvormen

Homogeniteit na 1492:

- Europese en indiaanse bevolking, waarbij Europese de bovenlaag
- Spaans en Portugees worden de belangrijkste talen
- De rooms-katolieke kerk werd de belangrijkste godsdienst
- Spaanse cultuur gaat overheersen
- Europese staatsvormen met Europeanen aan de macht

Conclusie: Spaanse/Europese cultuur gaat overheersen

Gemeenschappelijke kenmerken

Verschillen:

1. Per land Spaanse of Portugeze invloed
2. Indiaanse of Afrikaanse herkomst
3. Factor immigratie niet overal gelijk
4. Economische situatie toch per land verschillend

Negatief beeld L.A. door:

- A. Afhankelijkheid van het buitenland: veel buitenlandse schulden.
- B. Geen/weinig samenwerking tussen de L.A. landen.
- C. Wanbeleid en corruptie

↑↑↑↑↑↑

Continuïteit geschiedenis: Al eeuwenlang vormen a,b,c een probleem, terwijl L.A. rijk is aan grondstoffen en landbouwproducten.

Dependencia theorie

Dependencia of afhankelijkheidstheorie: oorsprong slechte situatie van L.A. al vanaf begin kolonisatie.

17de - 19de eeuw : 1. Mercantilisme: - kolonie moet grondstof aan moederland geven en als afzetmarkt dienen om moederland rijk te maken.

2. Gecentraliseerde politiek: moederland controleerde alles

Dependencia theorie:

1. Ontwikkeld in de jaren 1960 door vnl. Latijns-Amerikaanse economen en sociologen.
2. Belangrijke namen Prebisch, Sunkel en Cardoso.
3. L.A. is economisch afhankelijk van Europa en V.S.

Belangrijkste boodschap:

Ontwikkeling van de één ten kostte van de andere

↓

West-Europa is rijk geworden door L.A. uit te buiten

Theorie van Galtung:

Elite/bourgeoisie van metropool/moederland geeft steun aan elite van de periferie/kolonie en samen buiten ze de arbeiders/onderste laag uit.

Zolang deze uitbuiting van de bovenstelaag geen vooruitgang.

Metropool:

Periferie:

→→→→→→→→→→→→→→→→

Oplissing voor L.A. volgens de Dependistas:

1. I.S.I.: import substitutie industrialisatie= producten die je eerst importeerde ga je nu zelf produceren.
2. Afsluiten van de wereldmarkt: zelf produceren voor eigen markt.

▶▶▶▶▶▶▶▶▶▶ *L.A.-landen moeten economisch zelfstandig worden.*

Vijf fasen in de geschiedenis van L.A.:

1. Prekoloniale tijd
2. Koloniale tijd
3. Naar buiten gerichte ontwikkeling
4. Naar binnen gerichte ontwikkeling
5. Voortzetting van de naar buiten gerichte ontwikkeling

Indiaanse en
afrikaanse slaven
werkzaam op
suikarplantage

Twee visies omtrent de Spaanse verovering

Spaanse visie

“Zegen”

- beschaving
- cultuur
- vooruitgang

Indiaanse visie

“Ramp”

- uitbuiting
- culturele moord
- fysieke moord

Eerste fase: Prekoloniale tijd: tot rond 1500

Verskillende soorten indianensamenlevingen vóór 1492:

- 1). Nomadenstammen van jagers en voedselverzamelaars
- 2). Sedentaire beschavingen
- 3). Hoge beschavingen: - **Inka's**
- **Maya's**
- **Azteken**

Bronnen van informatie over de indiaanse samenlevingen:

1. Archeologie; opgravingen
Nadeel → gebrek aan geld voor onderzoek en veel vernietigd.
2. Indiaanse geschreven bronnen; Maya's en Azteken hadden hiërogliefen schrift.
Nadeel → manuscripten door Spanjaarden vernietigd wel inscripties op bouwwerken.
3. Teksten geschreven door indianen na de verovering; bijv. Popol Vuh.
Nadeel → indianen vertellen en missionarissen schrijven verhaal op.
4. Teksten geschreven door Spaanse veroveraars en mestiezen; meestal in het Spaans.
Nadeel → meestal gehoord van anderen en subjectief.
5. Orale traditie; verhalen, mythen, gedichten en legenden.
Nadeel → opgeschreven door Spanjaarden en al veel verloren.

De Spanjaarden hadden eigen theorieën ter verklaring van de drie hoge beschavingen:

- A. mensen van verloren continenten alles achtergelaten.
- B. overblijfselen van stammen uit Israël
- C. buitenaardse wezens

**Conclusie: Overheersers belangrijkste bron van de indiaanse geschiedenis
Subjectief?????**

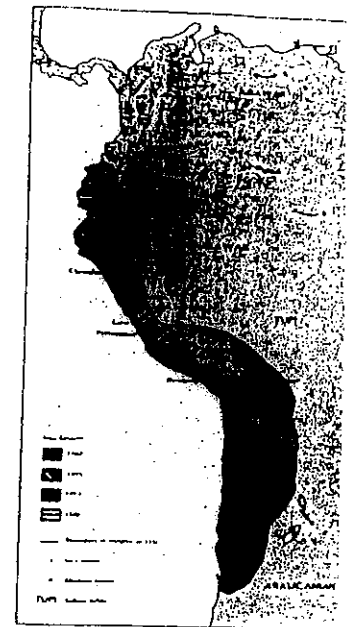
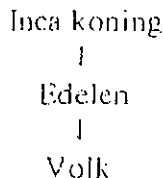
A scene from Cortés's *Historia de los Indios* 1525
History of the Indies showing Indian people
gold

Inka-rijk

Inka's uit Peru: 1438-1532

kenmerken:

- 1). Georganiseerd in steden
- 2). Enorme rijkdom en afmeting
- 3). Goede communicatie: wegen soms 6000 km lang, snelle transport
- 4). Akkerbouw belangrijkste bestaansmiddel
- 5). Quipo → knopen systeem
- 6). Alles collectief bezit, eigendom van de staat
- 7). Sterke hiërarchische structuur:

1530: verovering door Pizarro

Waardoor verovering mogelijk?

- A. Top van de Inka-rijk werd onthoofd, koning Atahualpa werd vermoord. Spanjaarden nemen top over en bevolking altijd door top geregeerd dus bleven gehoorzamen.
- B. Inka's dachten dat Spanjaarden goden waren.

Maya's

Maya's uit Midden-Amerika

Kenmerken:

- 1). Sterke wetenschappelijke ontwikkeling: astrologie, schrift en getal o uitgevonden.
- 2). Priesterklasse bezat alle kennis
- 3). Raadselachtige beschaving; ineens verdwenen, verlaten steden rond 1000 n.chr.
- 4). Geen sprake van Maya-rijk: steden ver van elkaar met eigen vorst
- 5). Geen centraal bestuur
- 6). Akkerbouw en handel belangrijkste bestaansmiddelen

Waarom konden de Spanjaarden de Maya's niet meteen veroveren?

- A. overal verspreid, geen centrale rijk.
- B. Maya's beschouwden Spanj. niet als goden maar als sterfelijke mensen dus wantrouw.

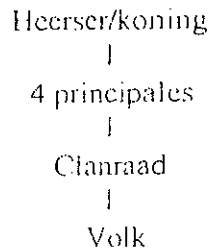
Overlevering: Drie mannen bij de rivier; Rene Marques

Azteken-rijk

Midden-Amerika: 1325-1519

kenmerken:

- 1). Goden en mythen zeer belangrijk, cyclisch element
- 2). Krijgerscultuur; veel oorlogen waaronder de Bloemenoorlogen
- 3). Handel belangrijkste activiteit naast maïsverbouw
- 4). Heerser over veroverde volkeren die mensoffers en producten moeten leveren
- 5). Priesters en soldaten zeer belangrijk voor Azteekse cultuur
- 6). Bestuurs structuur:

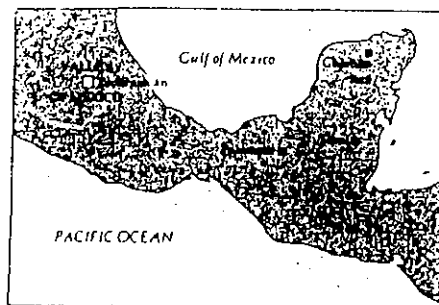

1531: verovering door Hernan Cortes

Waardoor verovering mogelijk?

- A. Ontvingen Spanjaarden als goden
- B. Azteekse top met koning Montezuma gevallen
- C. Spanningen in Azteekse rijk waar sommige edelen samen met Spanjaarden tegen koning

||
La Malinche = verraadster

Amerika veroverd doordat:

- 1). Veroveraars gebruikten paarden en vuurwapens onbekend voor de indianen.
- 2). Andere manier van oorlog voeren: om te doden - om gevangenen te maken.
- 3). Failliet indiaanse religie: magie dat niet werkte, voorspellingen verkeerd begrepen.
- 4). Top van indiaanse beschavingen gevallen.
- 5). Verdeeldheid onder indiaanse elite, verraders.

Tweede fase: De koloniale periode: 1500-1830

Waarom belangstelling om te veroveren?

Reconquista: 700-1492 delen van Spanje en Portugal bezet door de Moren. Met herovering van Granada einde hieraan.

Gevolg:

1. **Hidalgos/edelen** zin om verder te vechten voor moederland
2. Het rooms-katholieke geloof verspreiden

Redenen om Columbus te steunen met zijn tocht naar India:

- 1). **Economisch:** - tekort aan edelmetalen
 - slaven nodig
 - handelsproducten nodig o.a. specerijen
 - rijkdom
- 2). **Politiek-militair:** - aanzien en macht
 - landhonger -- landbezit(= macht)
 - > hongersnood door gebrek aan graan/grond
- 3). **Sociaal:** - betere leven
 - hogere status
- 4). **Godsdienstig:** - katholieke geloof verspreiden

12 okt. 1492: Columbus ontdekt San Salvador, eiland in het C.G. en denkt dat hij India had bereikt.

(Dia de la
rasa)

Voorwaarden om te veroveren: **Requerimentos:**

1. Je mocht een lege land veroveren
2. Je moet je houden aan verdrag van Tordesillas
3. Je verovert in naam van het geloof, niet om economische redenen

→ regels op papier

Discussiepunt over positie van de indianen: wel of geen mensen?

Oplossing van Plato: Als een groep in een stad woont en ze hebben een politieke structuur, dan behoren ze tot mensen.

Voordelen om indianen als mensen te beschouwen:

- a. ze moeten belasting/tribuut betalen
- b. ze moeten het katholieke geloof aannemen

Dus indianen werden onderdanen van de Spaanse kroon

Sociale structuur in de Spaanse koloniale samenleving:

Bevolkingspiramide:

Peninsulares = In Europa geboren Spanjaarden woonachtig in L.A.
Creolen = In L.A. geboren Europeanen
Mestiezen = Indiaan/Europeaan
Mulatten = Neger/Europeaan
Indianen = Oorspronkelijke bevolking
Zambos = Neger/Indiaan
Zwarte slaven = Uit West-Afrika

Grote rivaliteit tussen peninsulares en creolen, peninsulares waren edelen van "puur" Spaanse bloed en hadden top-functies zoals kapitein generaal en alcaldes.

De Spaanse structuurmodellen

wetten en maatregelen afkomstig uit Spanje (metropool) om de koloniën (periferie) onder controle te houden

Waarom controle?

- * macht veilig stellen
- * inkomsten " "

Structuurmodellen op het gebied van;

1. - bestuur
2. - gronduitgifte
3. - arbeid en belasting
4. - handel
5. - godsdienst

1. Bestuur in Amerika

In Spanje: Spaanse kroon → - benoemde de kerkelijke functionarissen
↳ - "Consejo de Indios"

||

- * - benoemen van hoge koloniale ambtenaren
- * - maken wetten voor de koloniën

Onder koninkrijk: ..

- Peru
- Nueva Granada
- La Plata
- Nuevo España

||

Provincies: - kapitein generaal

- Audiencias = raad met vertegenwoordigers Spaanse kroon
- Oidores = raad van rechters

||

Districten: - corregidores (wethouder)

- alcalde(s) (burgermeester)

||

Dorpen: - alguaciles ; meestal de ex-caciques

Waarom kregen de ex-caciques functies binnen het bestuur?

- A. worden eerder gehoorzaamd door het volk
- B. leren Spaas dus functioneren als tolk
- C. willen positie behouden of zelfs stijgen qua sociale-status, dus worden marionetten van Spanjaarden.

2. Gronduitgifte

Capitulación. Columbus kreeg het recht van de Spaanse kroon om te veroveren.

Daarna konden particuliere veroveraars, de **conquistadores**, gebieden onderwerpen in naam van de Spaanse koning.

Welke beloning kregen de conquistadores?

1. In het begin "**Mercedes Reales**", grond als eigendom deze werden later grote landgoederen ook wel **haciendas** genoemd.
2. Daarna "**Encomienda systeem**", grond in bruikleen tot aan de dood, je kreeg alles op dat grond mee dus ook de indianen.

Rechten van de **encomendero**:

- tribuut ontvangen van de indianen
- indianen moesten aantal dagen per jaar voor de encomendero werken
- alle opbrengsten ging naar de encomendero

Plichten van de encomendero:

- indianen bekeren
- belasting betalen aan de kroon
- indianen beschermen
- koning helpen bij het beschermen van het land

Misbruik van het encomienda systeem:

- 1). Gronden werden toch prive bezit, dus vormen van haciendas.
- 2). Sprake van "**Composición de tierras**": encomenderos namen gronden van indianen in beslag en maakten het tot zijn eigendom.
- 3). Indianen moesten hele jaar door werken i.p.v. aantal dagen per jaar.

Waarom misbruik van encomienda systeem?

1. Ambtenaren wilden hogere status → meer land = macht
2. Weinig controle bestuur: "Dios esta en el cielo, el rey esta en España, y aqui mando yo!"

Indianen waren in theorie "vrije mensen" met bepaalde rechten maar in praktijk werden ze als slaven behandeld:

1. Als soldaten dienen voor de Spanjaarden
2. Werken hele jaar door op het land
3. Werken in zilver- en goudmijnen.
4. Huishoudelijke werk verrichten
5. Bouwen van steden en kerken
6. Als transportmiddel dienen bij gebrek aan lastdier
7. **Peonaje**: schuldsclaven, schulden waren erfelijk om hele families aan de grondbezitter te binden.

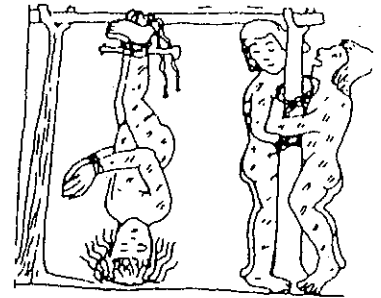
Arbeid en belasting

In welke vormen betaalden de indianen belasting?

- * natura
- * geld
- * **repartimiento systeem**: gratis werken aantal dagen voor algemeen belang
- * **encomienda systeem**: gratis werken aantal dagen voor particulier belang

Praktijk:

1. Indianen werkten hele jaar door.
2. Belastingen telkens omhoog: kinderen en vrouwen moeten ook werken.
3. Hongersnood: producten in natura afgeven.
4. Diepe armoede, veel schulden.

Handel

Mercantilisme: moederland rijk maken door kolonie uit te buiten

Vormen van mercantilisme: Navegatie-wetten van Eng. en Flota-stelsel van Spanje.

De Flota-stelsel:

- a. alle handel met Amerika moet via Cadiz
- b. geen vrije handel

↳
nadeel: veel smokkelhandel dus minder geld voor moederland

1778: beperkte vrijhandel

↳

↳

↳

Koloniën mochten onderling en ook met 13 Spaanse steden handel drijven

Doel: meer inkomsten moederland

Godsdienst

Bekering van de indianen:

- Spaanse priesters leerden indiaanse taal
- Indianen leerden (gedwongen) Spaans om later als tolk te dienen
- Oprichting van **missie-dorpen/congregaciones/reducciones** door de Jezuïeten

Voordelen missie-dorpen voor de priesters:

- Veel indianen tegelijkertijd bekeren
- Beschikking over arbeidskrachten

Voordelen voor de indianen:

- bescherming voor uitbuiting door andere conquistadores
- leerden nieuwe ambachten en landbouw technieken
- kregen ziekte verzorging
- kinderen kregen wat onderwijs
- deel van cultuur werd behouden

Nadelen voor de indianen:

- vrijheid kwijt
- dwangarbeid
- deel van cultuur kwijt vooral godsdienst

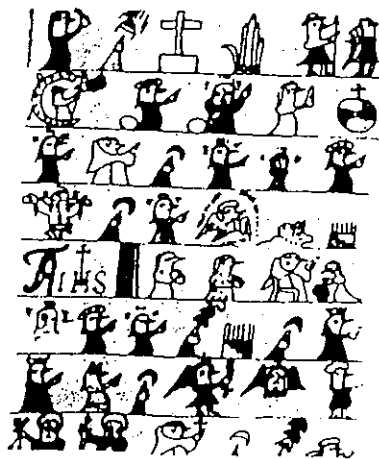

Succes van bekering nu te zien aan:

- Meeste indianen katholiek
- Invloed van de kerk zeer groot
- Geestelijkheid vaak als bemiddelaars gebruikt (drugs conflicten)
- Kerk nog steeds grote grondbezitter

Waarom moesten de missie-dorpen op den duur weg?

- Protest van encomenderos, peninsulares en ambtenaren want:
 - * kerk moest geen belasting betalen
 - * geproduceerde landbouwproducten werden verkocht
- } dorpen werden zeer rijk
}

De demografische catastrofe/genocide

* Miljoenen indianen gestorven, een daling van 90% van de inheemse bevolking.

||

“**La leyenda negra**”: door vijanden van Spanje vooral Ned. en Eng. opgeblazen.

Eigenlijk is de legende een anti-Spaanse propaganda waar de Spaanse veroveraars als moordenaars worden afgebeeld.

Al rond 1511 aantal priesters die zich stoorden aan de gewelddadigheden van de Spaanse veroveraars o.a. **Montesinos en Bartholomeo de Las Casas**.

Verzet onder indianen zelf?

- nauwelijks behalve misschien zelfmoord en kleine opstandjes
- Tupac Amaru 1780, een mesties uit Peru maar uiteindelijk verslagen
- Araukanen uit Chili constant verzet

Reactie uit Spanje:

- 1). Het is maar een legende dus niet waar.
- 2). “**Witte legende**”: verovering ook goede elementen:
 - afschaffing mensenoffers
 - “ tyranen
 - godsdienst gebracht
 - normaal bestuur gebracht

Waardoor indiaanse genocide?

1. Zware arbeid
2. Europese ziekten: indianen niet immuun tegen pokken, tyfus, influenza enz.
3. Oorlogvoering anders: primitieve wapens tegen kanonnen.
4. Zelfmoord
5. Gedwongen verhuizing: aanpassingsmoeilijkheden
6. Ondervoeding: weinig eten en te eenzijdig

Veranderingen voor de indianen:

- 1). “**Nuevas leyes de Burgos**”: Spaanse koning verbood het mishandelen van indianen.
- 2). Voorstel van Las Casas om Afrikaanse arbeidskrachten te halen werd aangenomen.

Slavernij

Volgens Las Casas waren Afrikaanse slaven geschikt omdat:

- 1). Ervaring met deze soort in Europa
- 2). Immuun tegen Europese ziekten
- 3). Sterk en gewend aan klimaat
- 4). Geen christenen dus mogen wel tot slaven worden gemaakt

Hoe werd je een slaaf?

- A. gevangen genomen tijdens oorlogvoering en door verkocht
- B. ouders verkochten vaak hun kinderen om schulden te betalen
- C. men verkocht zichzelf " " " "
- D. in geval van moord, overspel of hekserij gedwongen tot vluchten
- E. jagen op potentiële slaven

Vier eeuwenlang slavernij: 1500-1864

»»»» circa 10 à 12 miljoen slaven vermoord.

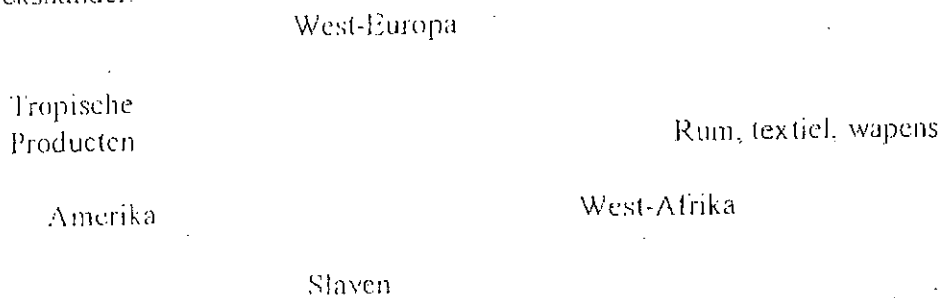
Introductie zwarte slavernij mogelijk door:

- 1). Tekort aan arbeidskrachten
- 2). Ter bescherming indianen
- 3). Toestemming Spaanse koning d.m.v. asiento-recht

Asiento-recht; recht om slavenhandel te bedrijven in de Spaanse koloniën.

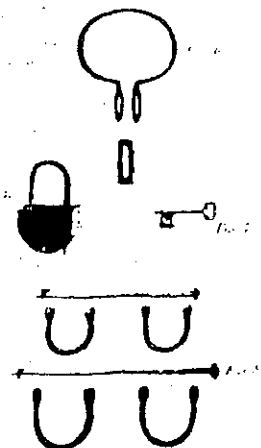
↓
veel smokkelhandel

Driehoekshandel:

West-Afrika naar Amerika - "The Middle passage"

- tocht 6 à 10 weken
- onhygienische toestanden
- 20% overleed tijdens tocht

Vragen bij fase II

1. Leg uit wat fase II inhoudt.
2. Verklaar dat de aanwezigheid van de moren een katalysator vormde voor de ontdekkingsreizen.
3. Noem twee soorten gronduitgifte en leg ze uit.
4. Waarom was de Spaanse koning opgehouden met het schenken van grond als eigendom?
5. Noem drie manieren hoe de encomenderos de indianen uitbuiten.
6. Leg het verschil uit tussen de repartimiento en encomienda belastingssysteem.
7. waarom kwam er na 1780 beperkte vrijhandel?
- 8.a. Leg uit wat congregaciones zijn.
b. Noem drie voordelen van deze congregaciones voor de indianen.
9. Geef twee verschillen aan tussen de zwarte en witte legende.
10. Leg uit hoe het kwam dat zelfmoord percentage hoog was onder de indiaanse bevolking.
11. Noem twee personen die opkwamen voor de indianen.
- 12.a. Welke oplossing kwam er om de indianen te beschermen?
b. Heeft deze oplossing geholpen?
13. Noem twee redenen waarom de indianen zich nauwelijks hebben verzet tegen de Spa. gedurende de koloniale fase.
- 14.a. Wat vonden de Spa. het ergste de uitroeiing van de indianen of die van de slaven?
b. Wat vindt jij het ergste de uitroeiing van de indianen of van de slaven?
- 15.a. Bekijk het plaatje op blz. 9: Wat is er hier aan de hand?
b. Bekijk het plaatje op blz 10 midden: Wat is er hier aan de hand?
c. Bekijk het plaatje op blz 12: Er staan verschillende boeien afgebeeld, probeer eruit te halen voor welke lichaamsdelen ze werden gebruikt.
16. Geef een korte uitleg van de bij deze vragen ontbrekende structuurmodel.

Phase III: Naar buiten gerichte ontwikkeling 1830-1910

Welke factoren hebben geleid tot de onafhankelijkheidsoorlogen aan het begin van de 19de eeuw?

- I. Interne factoren
- II. Externe factoren

I. Interne factoren:

A. Politieke factoren.

1. Peninsulares kregen de belangrijkste functies, hierdoor ontstond ontevredenheid onder de creolen en rivaliteit tussen de twee groepen.
2. Autoritaire Spaanse koning, de koning nam alle beslissingen voor de koloniën. Zij hadden geen inspraak.
3. Intendantenstelsel: er kwamen overal Spaanse ambtenaren in de koloniën om alles te controleren, deze ambtenaren waren meestal peninsulares.

B. Sociale factoren.

1. Creolen kregen niet het respect dat ze wensten, ze stonden op de bevolkingspiramide onder de peninsulares.
2. Geestelijken verloren voorrechten, moesten belastingen betalen, hierdoor geen steun meer aan de koning.

C. Economische factoren.

1. Creolen wilden vrijhandel terwijl de kroon vasthield aan mercantilisme.
2. Bourbonse hervormingen: verhoging van belastingen om intendanten en militairen te betalen, forten bouwen, invoeren van intendantenstelsel en el en ook kerk belasting betalen.

II. Externe factoren:

A. Politieke factoren.

1. Creolen werden geïnspireerd door:

- 1773-1776: Amerikaanse Vrijheidsoorlog: 13 koloniën vrij van moederland Engeland.
- 1789: Franse Revolutie: gedachte van gelijkheid, vrijheid en broederschap, Verlichting.
- 1791: Slavenopstand o.l.v. Toussaint L'Ouverture te San Domingo.

2. Engelse steun, als wraak tegen de Spanjaarden die de Amerikanen hadden gesteund in hun strijd tegen Engeland.

3. 1807. De Franse bezetting door Napoleon op Spanje.

Als vorm van verzet kwamen er junta's ook in L.A. om de Franse bezetting te bestrijden. De junta's in L.A. werden gevormd door creolen en peninsulares. Eenmaal Spanje weer onder de Spaanse koning wilden de creolen de bestuursmacht handhaven i.p.v. teruggeven aan peninsulares. Gevolg opstand tegen peninsulares.

B. Economische factoren.

1. Bemoeienis van V.S. en Engeland: wilden vrij-handel en L.A. belangrijk als afzetgebieden.

Voorbeelden van ontevredenheid creolen en mulatten:

1. "Real Consulado de Caracas" (eind 18de eeuw): compagnie ter bescherming creoolse handel.
2. Nieuw Granada (1781): opstand van creolen en mestiezen tegen belasting en monopolies.

Na de Franse bezetting waren de creolen niet te stoppen.

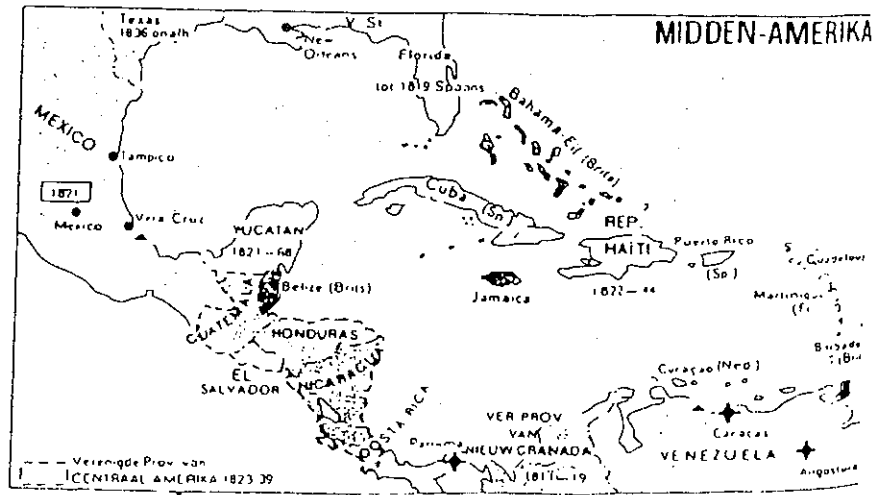
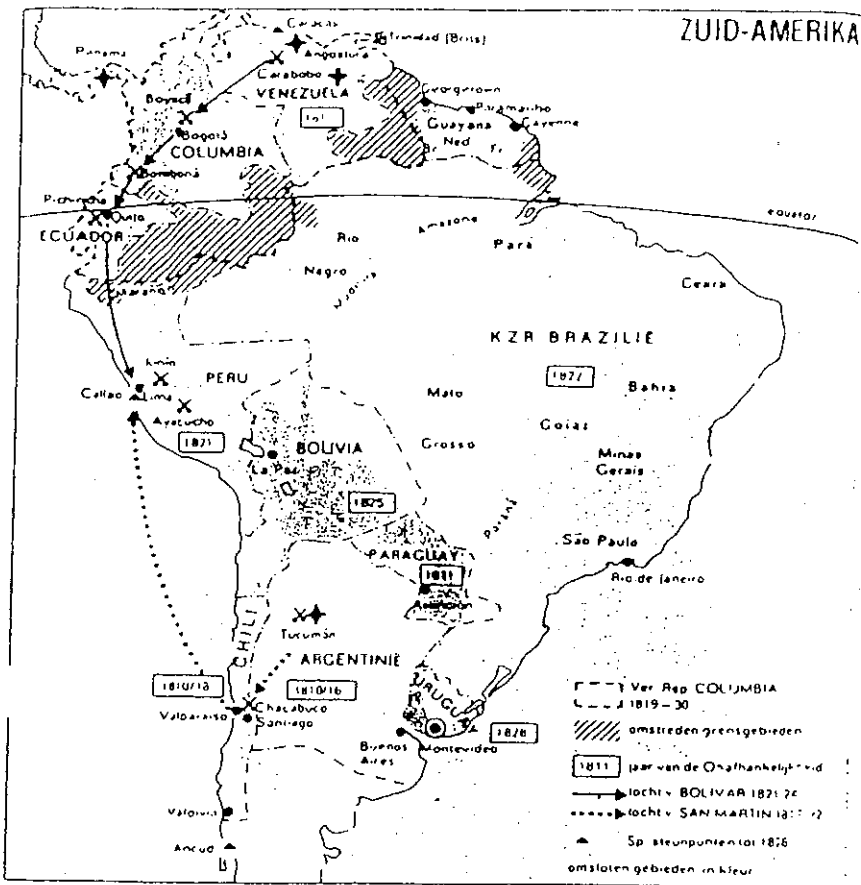

In verschillende gebieden onafhankelijkheidsoorlogen o.l.v. creolen, mestiezen, zwarten:

o.a. Simon Bolivar	Morelos
Jose de San Martin	Toussaint L'Ouverture
Hidalgo	

Kenmerken Onafhankelijkheidsoorlogen:

1. duurden lang
2. bloederig
3. platteland veel geleden

De vorming van nieuwe staten in Zuid- en Midden-Amerika

Rond 1840 → 18 onafhankelijke staten in L.A.

Waarom oorlogen niet revolutionair te noemen?

* Weinig veranderd aan maatschappelijke structuur:

- creolen namen plaats peninsulares over
- mestiezen verbeterden hun positie
- indianen slechtere positie want geen bescherming van Spaanse koning of kerk

These fine sketches of Colombian mestizo farmers and upper-class figures effectively make the point that in nineteenth-century Latin America, clothes still made the man.

Situatie na de oorlogen:

1. Verboddelingsproces L.A.: geen eenheid, zwakke en ruziende republieken.
2. Republikeinse staatsinrichting met grondwet van de V.S. als voorbeeld.
3. Telkens grensoorlogen, burgeroorlogen en staatsgrepen.
4. Binnendringen van Europese landen zoals V.S., Engeland en Frankrijk.
5. Instabiele economie.
6. Tijdperk van de caudillo's.

Instabiele economie:

Twee meningen hoe economie heropbouwen:

1. conservatieven: voortbouwen op de al aanwezige economische basis → industrieproducten invoeren en grondstoffen uitvoeren.
2. liberalen: modernisatie → havens verbeteren, investeren in producten waar er veel vraag is, vrijhandel, democratische regimes.

Economische groei van Europa: veel grondstoffen en voedingstoffen nodig o.a. koffie, salpeter, guano, plantages.: uit L.A. halen.

Langzame industrialisatie L.A. pas eind 19de eeuw: maar meeste mensen geen profijt:

Alle rijkdommen gingen naar het buitenland zonder veel winsten voor ex-kolonie.

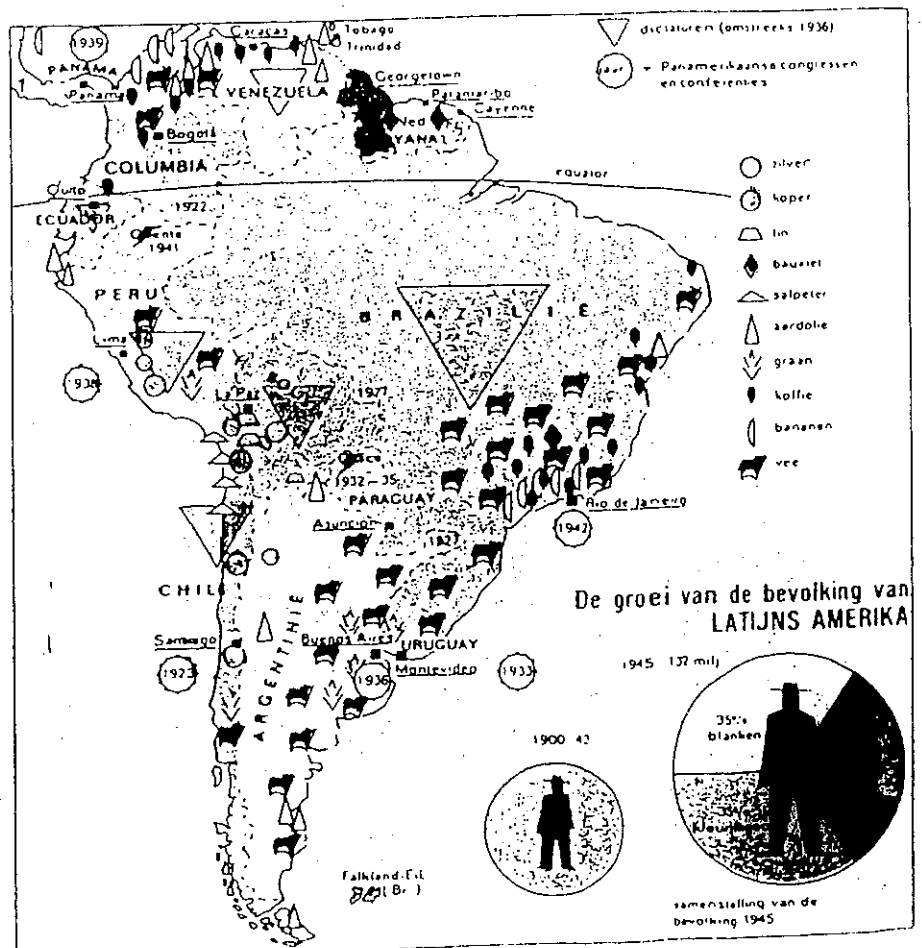
Er kwam een nieuwe elite aan de macht die hun positie hebben verdiend door **landbezit en handel met het buitenland**, meestal een niet-blanke elite. Er ontstonden grote steden met veel armoede onder de bevolking.

176 Tussen de wereldoorlogen / Latijns Amerika (1918-1945)

Blanke staten:
Argentinië en Uruguay

Kleurlingenstaten:
Brazilië, Chili en Mexico

Indiaanse staten:
Bolivia, Venezuela,
Columbia, Peru,
Ecuador, Paraguay

Tijdperk van de caudillo's: caudillismo

Caudillo: charismatische leider, meestal met militaire achtergrond, die sterke persoonlijke banden heeft met zijn ondergeschikten en volgelingen. Macht meestal beperkt tot bepaalde gebieden maar sommige caudillos hebben ook landelijk macht overgenomen.

Bijv. Guzman Blanco : Venezuela
Juan Vicente Gomez: Venezuela
Porfirio Diaz: Mexico

Buitenlandse bemoeienis:

Engeland:

L.A. was belangrijkste afzetmarkt van Engelse industrieproducten:

Engelse oorlogschepen in L.A. havens ter bescherming van Engelse handel.

Informal Empire: het gebied bleef politiek onafhankelijk maar de economie was in handen van Engeland, bijv. het geval van Argentinië.

In welke sectoren gingen de Engelsen investeren?

- scheepvaarts bedrijven
- havens aanleggen
- banken
- verzekeringsbedrijven
- infrastructuur
- agrarische landerijen vooral vlees en graan
- nutsbedrijven o.a. water, electriciteit

Daarnaast veel leningen verleent aan Latijns-Amerikaanse republieken : economische afhankelijkheid.

Waarom zoveel belangstelling voor L.A.:

- lage lonen
- goedkope grondstoffen

Verenigde Staten:

1823: **Monroe-leer (doctrine)**: Amerika voor de Amerikanen: de V.S. zouden niet tolereren dat Europese landen weer koloniën zouden verwerven.

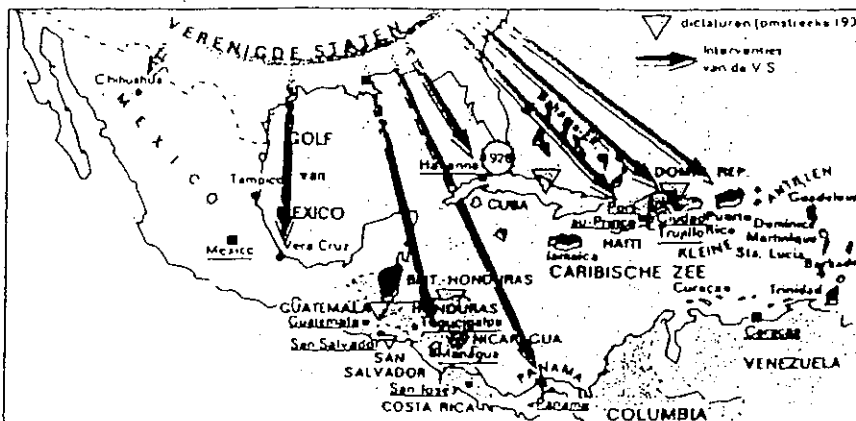
Amerikaanse imperialisme in L.A.:

- 1889: Latijns-Amerikaanse Handelsunie
- 1889: Panamerikaanse Conferentie
- 1904: Roosevelt Corollary/ Big stick policy
- jaren '30: Good Neighbour Policy

V.S. dualistisch?

Propageerden democratie maar wanneer economische belangen in gevaar grijpen ze in. Daarnaast steunden ze dictators en militaire regimes.

Voorbeelden van ingrijpen:

Midden Amerika 1918-1945

Fase 4: Meer naar binnen gerichte ontwikkeling 1910-1953

Einde aan de naar buiten gerichte ontwikkeling

Het Mexicaans voorbeeld

De Mexicaanse revolutie met als leider Madero en later Zapata (blz. 125, 126, 127) maakte een eind aan de alleenheerschappij van de creolen onder leiding van dictator Porfirio Diaz.

Beleid Porfirismo (35 jarige dictatuur): Buitenlands kapitaal aantrekken, Mexico verkopen aan buitenland: boeren arm en zonder land.

Waardoor kon Diaz zo lang aan de macht blijven?

1. steunen op uitgebreid bestuurs- en controleapparaat
2. buitenlandse steun
3. steun van de kerk

De V.S. en Latijns-Amerika

De *Good Neighbour policy*:

- Kapitaal lenen
- Hulp op technologisch gebied
- Multinationals
- Bemoedigen van de C.I.A.

Beleid was nog steeds dualistisch van aard, wanneer bezittingen van de V.S. in gevaar werd er militair ingegrepen, bijv. in Guatemala met de United Fruit Co.

Industrialisatie en Latijns-Amerika

Waarom industrialisatie pas eind 19de eeuw?

1. grondstoffen in handen buitenlandse investeerders
2. Winsten naar het buitenland

111

Elite rijk geworden door landbezit en handel met buitenland: bankiers en kooplieden

Veel mensen van platteland (enorme armoede), naar de grote steden, gevolg een grote deel van stedelijke bevolking leefde in grote armoede, niet voor iedereen werk.

Waardoor een naar binnen gerichte ontwikkeling?

1. W.O.I
2. Russische revolutie
3. W.O. II

Invloeden van W.O. I:

- buitenlandse handel ging achteruit: L.A. landen krijgen meer zelfstandigheid op industrieel gebied, gaan voor eigen mensen produceren.
- L.A. altijd gedacht dat Europa superieur was, mythe van beschaafde continent ter wereld, maar W.O. I liet zien dat ze niet zo beschaafd waren, morele schok voor L.A. en toename zelfvertrouwen.
- Na W.O. I hadden de Europeanen handen vol aan wederopbouw van eigen land, dus weinig bemoeienis met L.A., gevolg Europeanen weinig te zeggen in L.A. economie.
- Deelname van de V.S. aan de oorlog was een extra push om te geloven in eigen toekomst.

Betekenis voor L.A.:

Positief, eerste keer dat L.A. zonder bemoeienis van Europa of V.S. eigen industrie opzetten.

Daarnaast werd de industrie van de V.S. en Europa een oorlogsindustrie waardoor produkten die vroeger door L.A. werden geïmporteerd wegvielen, L.A. moest zelf nu eigen produkten gaan fabriceren: extra stimulans industrie.

Sociale en politieke gevolgen door de opkomst van de industrie in L.A.:

1. Ontstaan van een nieuwe maatschappelijke structuur, huidskleur onbelangrijk nu econ. positie.

- komst van een ondernemers klasse die politieke en sociale erkenning eist.
- komst van een arbeidersklasse
- komst van een klein groep middenklasse
- ander soort bevolkingspiramide

2. Democratiseringsproces op gang gebracht: naast de conservatieve partijen van leger, kerk en grootgrondbezitters ook politieke partijen van liberalen en arbeiders.
3. Tijdens crisisjaren van de jaren 1930:
 - grote belangstelling van de V.S. om te investeren in L.A.
 - sociale onrust: Boeren wilden eerlijke grondbezitting
Arbeiders wilden betere lonen
 - nationalisatie van buitenlandse bedrijven
 - groter verschil stad-platteland; hoge mate van urbanisatie daardoor krottenwijken

Invloeden van de Russische revolutie:

Idee ontstaan dat het mogelijk is om een einde te maken aan een economisch en politieke structuur die remmend werkt op de nationale ontwikkeling.

Vooraf socialisten, communisten, intellectuelen en stedelingen voelden zich aangetrokken door de Russische revolutie waarbij iedereen deelnam aan de economische groei.

- stakingen en demonstraties in grote steden zonder veel succes, wel een snellere groei van democratiseringsproces waarbij nieuwe politieke partijen ontstonden.

Voorbeelden van nieuwe politieke bewegingen:

vernieuwingsbewegingen die pleitten voor minder invloed vanuit buitenland, en meer macht voor eigen volk (blz 128, 129).

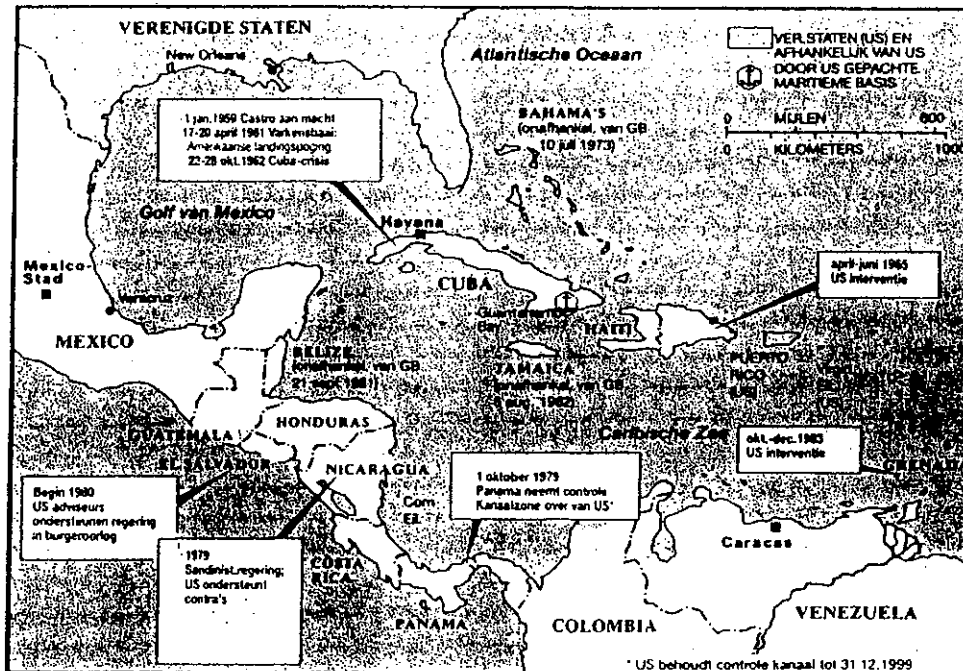
→ Populistische beweging: leider, bijv. Perron, had een grote rol, veel aanhang onder gewone volk, leider vaak vergeleken met een caudillo

Het leger in L.A.:

- leger vaak gebruikt om opstanden van boeren en stakingen van arbeiders neer te slaan
- leger ook gebruikt voor bouwen van bruggen, wegen en spoorwegen
- leger heel conservatief tegen veranderingen op politiek, sociaal en economisch gebied
- leger heeft de taak om de nationale welzijn te bewaken
- wanneer niet naar hun zin gebruik van: moordaanslagen, intimidatie, staatsgrepen
- veel onderdrukking door leger

Invloeden van W.O. II:

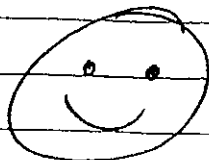
- voortzetting van de industrialisatie: producten naar Europa
- functie van bunker-havens: geallieerden kwamen in L.A. benzine halen
- Amerikaanse militaire macht werd groter: aanleg van militaire basis

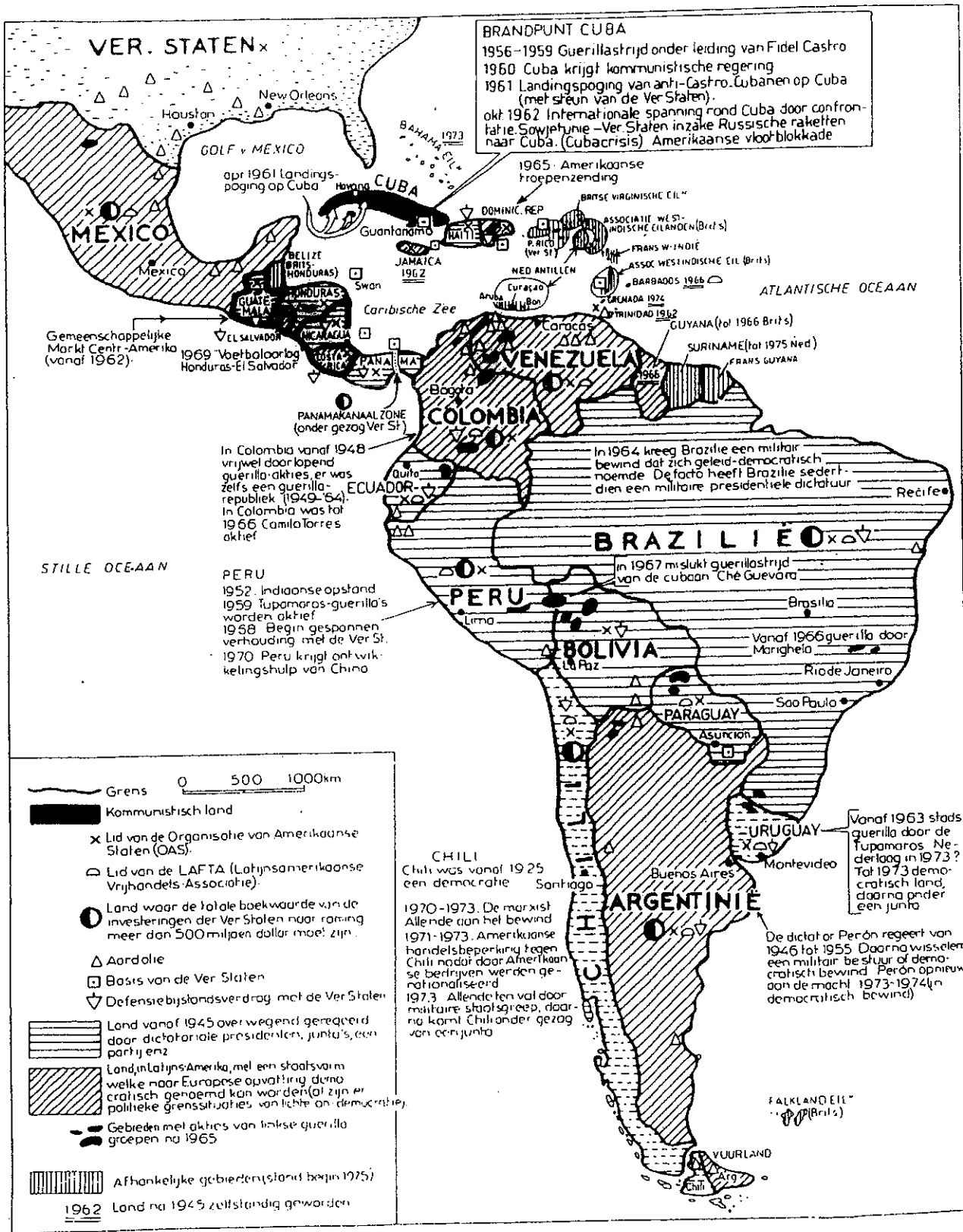

Vragen bla 125-132

- 1 a. Tegen wie was de Mexicaanse Revolutie gericht?
b. Waarom wilden ze deze man niet meer aan de macht hebben?
c. Noem 2 leiders van de revolutie
d. Wie waren de aanhangers van de dictator?
e. Welke 2 groepen waren vooral tegen de dictator?
f. Leg uit waarom
2. Leg uit waarom de industrialisatie tijdens W.O.I begon
3. Wat wilden de middengroepen in bijv. Argentinië
4. Leg uit wat de "Chaco War" inhield
5. Welke ontwikkeling op politiek gebied vond plaats in landen als Bolivia, Peru en Argentinië eind 1940?
6. Wat wordt bedoeld met een defensief economisch beleid (ISI)
7. Welke nadelige ruil deed Guatemala in 1936.
8. Geef in het kort aan welke situatie er op het platteland heerste.
9. Noem 3 manieren hoe de V.S. haar positie in de Latijns-Amerika versterkten.

BRANDPUNT CUBA
 1956-1959 Guerillastrijd onder leiding van Fidel Castro
 1960 Cuba krijgt kommunistische regering
 1961 Landingspoging van anti-Castro Cubanen op Cuba (met steun van de Ver Staten)
 okt 1962 Internationale spanning rond Cuba door confrontatie Sowjetunie - Ver Staten inzake Russische raketten naar Cuba. (Cubacrisis) Amerikaanse voorblokkade

VER. STATEN x
 Houston
 New Orleans
 GOLF v MEXICO
 apr 1961 Landingspoging op Cuba
 MEXICO
 Mexico
 Gemeenschappelijke Markt Centraal-Amerika (vanaf 1962)
 1969 Voetbaloorlog Honduras-El Salvador

CUBA
 Guantánamo
 1973
 DOMINIC. REP.
 ASSOCIATIE WEST-INDISCHE EILANDEN (Brits)
 FRANS W-INDIË
 ASSOC WEST-INDISCHE EIL (Brits)
 1965 Amerikaanse troepenlanding
 BRTSE VIRGINISCHE EIL.
 NED ANTILLEN
 CURAÇAO
 ARUBA
 VRIJEBON
 BARBAODS 1966
 TRINIDAD 1974
 TRINIDAD 1962
 GUYANA (tot 1966 Brits)
 SURINAME (tot 1975 Ned)
 FRANS GUYANA

In Colombia vanaf 1948 vrijwel doorlopend guerrilla-akties, er was zelfs een guerrilla-republiek (1949-54). In Colombia was tot 1966 Camillo Torres actief

In 1964 kreeg Brazilië een militair bewind dat zich geleid-democratisch noemde. De facto heeft Brazilië sedertdien een militaire presidentiële dictatuur

PERU
 1952. Indiaanse opstand
 1959 Tupamaros-guerrilla's worden actief
 1968 Begin gespannen verhouding met de Ver St.
 1970 Peru krijgt ontwikkelingshulp van China

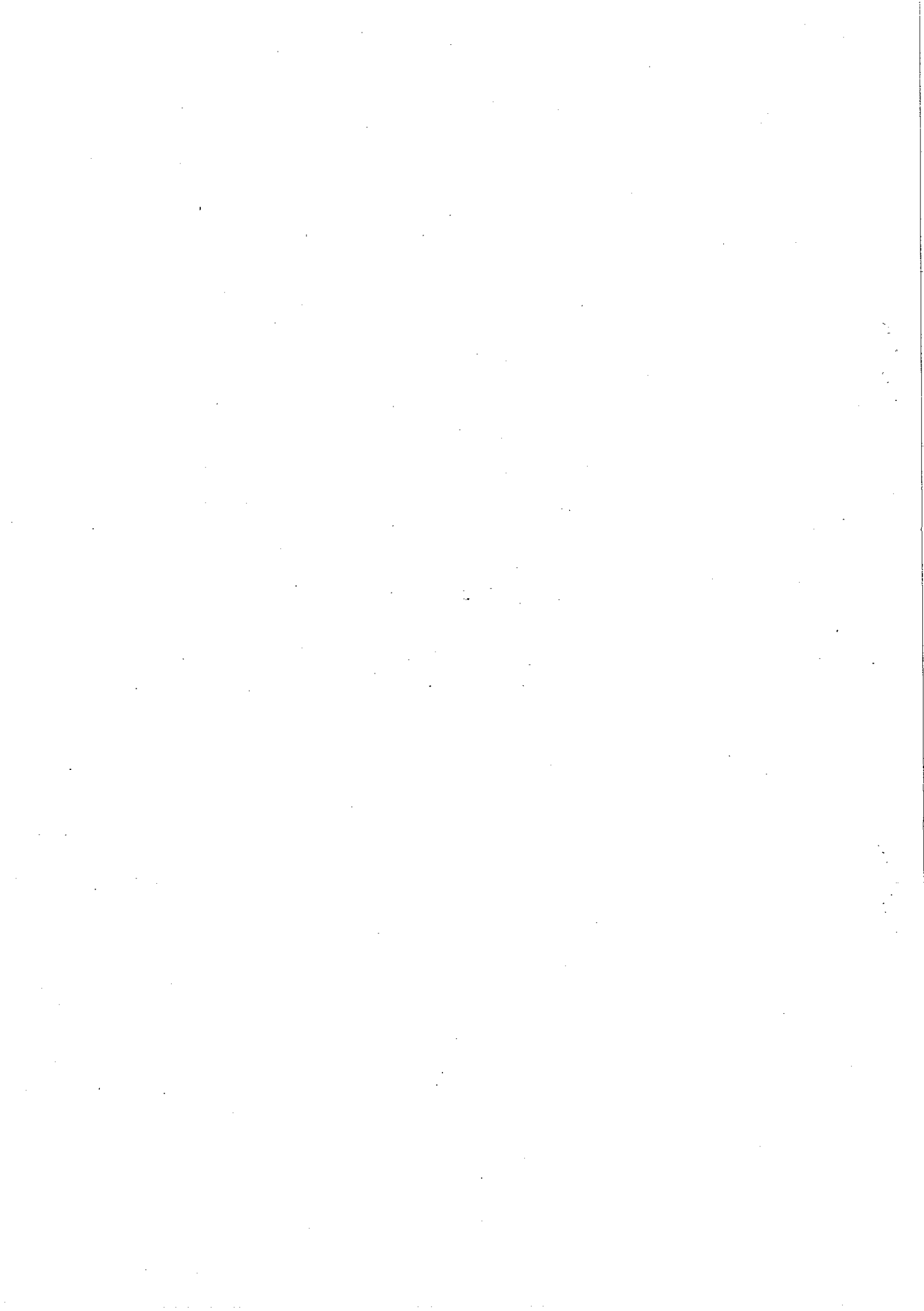
BRAZILIË
 in 1967 mislukt guerrillastrijd van de cubaan 'Ché Guevara'
 Rio de Janeiro
 Vanaf 1966 guerrilla door Marighella
 Sao Paulo

Vanaf 1963 stads guerrilla door de Tupamaros. Nederlaag in 1973. Tot 1973 democratisch land, daarna onder een junta

De dictator Perón regeert van 1946 tot 1955. Daarna wisselend een militair bestuur of democratisch bewind. Perón opnieuw aan de macht 1973-1974 (n democratisch bewind)

CHILI
 Chili was vanaf 1925 een democratie
 1970-1973. De marxist Allende aan het bewind
 1971-1973. Amerikaanse handelsbeperking tegen Chili nadat daar Amerikaanse bedrijven werden genationaliseerd
 1973. Allende ten val door militaire staatsgreep, daarin komt Chili onder gezag van een junta

- Grens 0 500 1000km
- Kommunistisch land
- x Lid van de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS)
- ◻ Lid van de LAFTA (Latijns-Amerikaanse Vrijhandels-Associatie)
- Land waar de totale boekwaarde van de investeringen der Ver Staten naar raming meer dan 500 miljoen dollar moet zijn
- △ Aardolie
- Basis van de Ver Staten
- ▽ Defensiebijstandsverdrag met de Ver Staten
- ▨ Land vanaf 1945 overwegend geregeerd door dictatoriale presidenten, junta's, een partij enz
- ▩ Land in Latijns-Amerika, met een staatsvorm welke naar Europese opvatting democratisch genoemd kan worden (al zijn er politieke grenssituaties van lichte on-democratie)
- Gebieden met akties van lokale guerrilla groepen na 1965
- ▨ Afhankelijke gebieden (stand begin 1975)
- 1962 Land na 1945 zelfstandig geworden

17 Ontwikkelingen in Latijns-Amerika

In de negentiende eeuw hebben de landen van Latijns-Amerika zich bevrijd van hun Spaanse en Portugese overheersers. Uit de koloniale tijd is veel bewaard gebleven, o.a. de (Latijnse) talen die men daar spreekt: het Spaans en Portugees. Daarom wordt dit gebied Latijns-Amerika genoemd. De meeste landen in Latijns-Amerika behoren volgens de door de V.N. opgestelde normen tot de ontwikkelingslanden. Dit kan in strijd lijken met de beelden die de media ons soms van Latijns-Amerika tonen. Grote steden, brede verkeerswegen, veel auto's en grote lichtreclames. Een misleidend beeld, want het Latijns-Amerika van de toeristische filmpjes toont vaak alleen maar het leven van de kleine bovenlaag van de bevolking. In de meeste Latijnsamerikaanse landen bestaan grote economische en sociale tegenstellingen. Een kleine bovenlaag van de bevolking, bijna altijd van blanke afkomst, heeft in bijna alle landen de touwtjes in handen. Deze betrekkelijk kleine groep mensen bezit de grond en de fabrieken. In een aantal Middenamerikaanse staten is deze groep beperkt tot een aantal families. Maar niet alleen de economische macht is in handen van deze elite, ook op politiek terrein delen deze families de lakens uit. In feite beheersen ze het hele leven in de staat. Vertegenwoordigers van deze groep bekleden ook de belangrijkste functies in de regering, in het leger en in de kerk.

Invloed van kerk en leger

Met het noemen van het leger en de kerk komen we bij een tweetal instellingen die een belangrijke rol spelen in het openbare leven in de Latijnsamerikaanse landen.

De godsdienst speelt in dit deel van de wereld nog een belangrijke rol. Bijna iedereen maakt officieel deel uit van de katholieke kerk. In werkelijkheid is de situatie van de katholieke kerk echter niet zo rooskleurig. In de meeste landen is er een groot tekort aan priesters. Bijgeloof en resten van oude religies, soms van Indiaanse of Afrikaanse afkomst, zijn terug te vinden in het religieuze leven van veel leden van de kerk.

Door haar hiërarchische structuur, maar ook door haar economische macht, maakt de kerk deel uit van het heersende systeem. Bisschoppen en andere kerkelijke leiders zijn meestal afkomstig uit dezelfde groep die de leiders levert voor het politieke en economische leven. De meeste bisschoppen lopen dan ook niet vooraan in het verzet tegen armoede en onderdrukking.

De rooms-katholieke kerk is als de grootste landbezitter ook een belangrijke economische macht. Na de kerk komen de particuliere grootgrondbezitters. Op de onafzienbare landerijen (hacienda's) van deze grootgrondbezitters

In 1980 bezocht paus Johannes Paulus II Latijns-Amerika.

ploeteren miljoenen landarbeiders onder erbarmelijke omstandigheden. Het systeem van de hacienda's (nog uit de Spaanse tijd) heeft niet alleen de boerenbevolking geknecht, het was en is tevens een onrendabele methode van landbewerking. De grootgrondbezitter produceerde voor de markt en investeerde zijn winst het liefst in onroerend goed in de steden. Als de markt inzakte, dan maakte hij gewoon de bebouwde oppervlakte kleiner. Als weiland hem meer opbracht dan bouwland, dan liet hij dat zo, ook al zou de honger veel beter bestreden kunnen worden door landbouw in plaats van veeveelt. De gevolgen: veel braakliggende grond, veel slecht bewerkte grond, veel werkloosheid en honger onder de boerenarbeiders. Terwijl de hogere geestelijkheid deel uitmaakt van het systeem, ligt dat vaak anders bij de leden van de lagere geestelijkheid. De geestelijken leven in de steden en op het platteland te midden van de miljoenen straatarme boeren en arbeiders. Zij zien dagelijks hoe de kleine bovenlaag profiteert van de arbeid van de miljoenen armen. Vertegenwoordigers van de lagere geestelijkheid lopen vaak wel vooraan in het verzet tegen armoede en onder-

drukking. Velen van hen zijn aanhangers van de zgn. *bevrijdingstheologie*, een combinatie van christendom en communisme.

Een ander belangrijk instituut in de landen van Latijns-Amerika is het leger, steun en toeverlaat van de overheersende elite. Met de geheime politie het belangrijkste instrument om veranderingen tegen te houden en de macht in handen te laten blijven van die groepen die al generaties lang de lakens uitdelen.

Om de rol van het leger in Latijns-Amerika te begrijpen, is het noodzakelijk om te wijzen op de rol die het leger en zijn aanvoerder, de zogenaamde *caudillo*, bij de bevrijding van Latijns-Amerika heeft gespeeld. Het leger en met name de *caudillo* speelde ook na de bevrijding een belangrijke rol, vooral in het bestuur van de nieuwe staten.

Vaak werd zo'n *caudillo* bijzonder vereerd. Hij kreeg iets van de uitverkoren leider. Faalde hij, of werd hij een tiran, dan ging het volk op zoek naar een nieuwe *caudillo*, die op zijn beurt niet zelden van een bevrijder een dictator werd. En al is de *caudillo*-oude-stijl wel ongeveer verdwenen, in Latijns-Amerika is de politiek vooral een zaak van personen gebleven. De leidersfiguur lijkt belangrijker dan de partij of ideologie, al moet hij zijn ideeën uiteraard wel afstemmen op het volk. Juan Perón, Fidel Castro, Ché Guevara zijn enkele verafgode helden uit de Latijnsamerikaanse geschiedenis van na 1945.

De politiek van de V.S. ten aanzien van Latijns-Amerika

Dat de heersende groepen in Latijns-Amerika zich ondanks toenemend verzet kunnen handhaven, danken ze voor een belangrijk deel aan de steun van de V.S.

Natuurlijk bestaat er in de V.S. kritiek op de situatie in Latijns-Amerika. President Kennedy deed in 1961 met de oprichting van de Alliantie voor de Vooruitgang bv. een poging om iets aan de armoede te doen. Een succes werd een en ander niet. Ook zijn poging liep stuk op die machten die alles maar bij het oude wilden laten.

Natuurlijk zouden de V.S. liever stabiele democratische regeringen zien in dat deel van hun werelddeel. Andere belangen doen de V.S. echter een politiek voeren die in de praktijk meestal neerkomt op acceptatie van en steun aan de heersende groepen.

De Amerikanen hebben veel geld geïnvesteerd in Latijns-Amerika. Een regering die zorgt voor orde en rust, noodzakelijk voor het goed functioneren van fabrieken, mijnen en plantages, kan daarom meestal rekenen op Amerikaanse steun. De Amerikaanse aandeelhouder wil winst en is veel minder geïnteresseerd in sociale rechtvaardigheid. De V.S. betalen daar natuurlijk wel een prijs voor, ze zijn in Latijns-Amerika nu niet bepaald populair.

Er is nog een tweede reden waarom de V.S. bang zijn voor veranderingen in Latijns-Amerika. Het aan de macht komen van de communist Fidel Castro op Cuba (1959) maakte duidelijk dat communistische successen ook in Latijns-

Amerika mogelijk waren. Mede omdat Castro steun verleende aan andere opstandige bewegingen hebben de Amerikanen geprobeerd het regime van Castro ten val te brengen. De V.S. weigerden bv. om nog langer handel te drijven met Cuba. Een ramp voor dit land. De V.S. waren altijd de grootste afnemer van rietsuiker geweest, het belangrijkste exportartikel van het eiland. Cuba overleefde de Amerikaanse boycot, vooral omdat de Sowjetunie de plaats van de V.S. als afnemer van Cubaanse produkten innam.

De vrees voor een verdere machtsuitbreiding van het communisme leidt tot een zekere krampachtigheid in de Amerikaanse politiek ten aanzien van Latijns-Amerika. Opstandige bewegingen worden vooral beoordeeld naar de mate waarop ze, naar Amerikaanse taxatie, het risico van een communistische machtsuitbreiding met zich mee brengen. Dit maakt de V.S. meestal tot een tegenstander van dergelijke bewegingen en tot een bondgenoot van de heersende groepen.

Intercontinentaal

De V.S. schroomden er in hun politiek ten aanzien van Latijns-Amerika niet voor om ook militaire middelen te gebruiken. Vóór de Tweede Wereldoorlog klonken de protesten hiertegen nogal zwak. Mede onder druk van de publieke opinie in de wereld zijn de V.S. na 1945 bij voorkeur andere middelen gaan gebruiken, hoewel ook in deze periode nog verschillende keren militair geweld werd gebruikt.

Een voorbeeld hiervan is de Amerikaanse actie in de Dominicaanse Republiek. Toen in 1965 linkse militairen daar de macht in handen dreigden te krijgen, zond president Johnson 20 000 man troepen naar dat land. Officieel heette de Amerikaanse actie een vredesmissie. Even officieel heette de actie geen Amerikaanse actie, maar gebeurde een en ander onder de vlag van de Organisatie van Amerikaanse Staten (O.A.S.).

Ook dit is een kenmerk van de gewijzigde Amerikaanse politiek. De V.S. ondernemen zo'n actie liever niet meer alleen, maar zorgen voor toestemming van de O.A.S. Deze organisatie is opgericht in 1948. Officieel is de O.A.S. een organisatie gericht op een nauwere samenwerking van de landen op het Amerikaanse continent. In de praktijk wordt de O.A.S. beheerst door de V.S. en de van dit land afhankelijke staten.

Cuba heeft niet alleen te maken gehad met een handelsboycot door de V.S., maar heeft ook twee keer de dreiging van een Amerikaanse interventie gevoeld.

De eerste keer in 1961 toen Kennedy Cubaanse ballingen toestemming gaf om vanuit Florida te landen in de Cubaanse Varkensbaai. Amerikaanse wapens noch Amerikaanse training konden voorkomen dat de expeditie volledig mislukte.

In 1962 vormde de bouw van Russische raketbases op Cuba de aanleiding tot een zeer scherp conflict tussen de V.S. en de Sowjetunie. Een Russische knieval voorkwam een gewapend conflict en Cuba zag de raketten weer verdwijnen. Overigens vormde deze Cuba-crisis voorlopig althans het laatste 'wapenfeit'

Amerikaanse soldaten in de
Dominicaanse Republiek.

uit de Koude Oorlog. Daarna werden de betrekkingen tussen Washington en Moskou snel beter. De onverzoenlijke houding van president Kennedy tijdens het Cuba-conflict veranderde in een soepeler aanpak.

Militaire acties in Latijns-Amerika doen het slecht bij de bondgenoten van de V.S. en bij de landen van de derde wereld. De Amerikanen gebruiken daarom liever andere methoden. De Amerikaanse overheersing van de Latijnsamerikaanse economie is zo sterk, dat economische maatregelen vaak al voldoende effect sorteren. Voor geheime actie is de C.I.A., de Amerikaanse inlichtingendienst, uitermate geschikt. Zo'n actie baart internationaal minder opzien en de V.S. zijn minder gemakkelijk aan te wijzen als de bondgenoot van de heersende elite.

Een voorbeeld van een C.I.A.-actie is het ingrijpen van de V.S. in Guatemala in 1954. President Arbenz van Guatemala wilde een landhervorming doorvoeren, waardoor de Amerikaanse United Fruit Company (braakliggende) grond zou moeten afstaan. Washington schilderde Arbenz af als een communist en de Amerikaanse inlichtingendienst C.I.A. klaarde het karwei: Arbenz werd afgezet.

In de jaren zeventig leek het economisch zo goed te gaan in Latijns-Amerika, dat de Amerikaanse banken grote leningen verstrekten, zonder hier al te veel controle op uit te oefenen. Dit geld werd door de militaire dictaturen veelal gebruikt om kostbare en, zoals spoedig zou blijken, onrendabele prestigeobjecten uit te voeren. Toen in de loop van de jaren tachtig vele militaire regimes vervangen werden door democratische burgerregeringen, was de loodzware schuldenlast één van de grootste problemen van deze regeringen. Deze schuldenlast vormt een bedreiging voor de democratische regeringen, omdat zij hun bevolking niets anders kunnen bieden dan voortdurende bezuinigingen. Economisch herstel lijkt onmogelijk. Daarom gaan er steeds meer stemmen op om de betaling van rente en de aflossing van de schulden te

staken. Ook doet men een beroep op de — meestal Amerikaanse — banken de schulden kwijt te schelden. Deze blijken bereid tot regelingen waarbij ze tenminste nog een deel van hun kredieten terugkrijgen.

Chili

We besteden wat meer aandacht aan dit land, omdat Chili een goed voorbeeld is van de manier waarop in Latijns-Amerika onderdrukking en terreur worden georganiseerd.

Chili ligt in het zuiden van Latijns-Amerika. Het is een langgerekt land, ongeveer 4300 km lang en ongeveer 140 km breed. Het grootste deel van de bevolking is werkzaam in de landbouw en de veeteelt, en verdient daarin een zeer karige boterham. De omstandigheden waaronder het agrarisch bedrijf moet worden uitgeoefend, zijn slecht en de gebruikte landbouwmethoden niet bepaald up-to-date. Meer dan 80% van de Chileense export bestaat uit mijnbouwproducten. De mijnen, waarin veel Amerikaans kapitaal is geïnvesteerd, produceren o.a. kopererts, ijzererts, steenkool en wat goud en zilver. Daarnaast kent Chili wat industrie, maar het land behoort beslist niet tot de belangrijke industriële mogendheden. De arbeidsomstandigheden en de lonen zijn naar Westeuropese maatstaven gemeten slecht. Het bekende beeld, dat we overal in Latijns-Amerika tegenkomen. De meerderheid van de bevolking is arm en voert een voortdurend gevecht om te ontkomen aan honger en verpaupering. In dit Chili werd in 1970 tot ieders verrassing Allende, de kandidaat van de samenwerkende linkse partijen, tot president gekozen. Ondanks het feit dat de meerderheid in de volksvertegenwoordiging niet links was, probeerde de nieuwe regering een aantal in haar ogen noodzakelijke hervormingen door te voeren. In 1971 stemde het Chileense parlement in met de nationalisatie van de kopermijnen zonder schadevergoeding, omdat het parlement oordeelde dat de koperconcerns al genoeg winst hadden gemaakt. Ook andere bedrijven volgden de weg van de nationalisatie, evenals het grootgrondbezit dat in coöperatieve boerderijen werd opgedeeld.

Allendes regering kreeg het moeilijk toen de Verenigde Staten overgingen tot een economische boycot van Chili, dat zijn koper niet meer aan zijn belangrijkste klant kwijt kon en dat door een daling van de koperprijzen op de wereldmarkt gehandicapt werd.

De arbeiders kregen een loonsverhoging van 50%. Duidelijk te veel van het goede. De koopkracht van de arbeiders nam zo sterk toe, dat de landbouw en de industrie niet aan de sterk gestegen vraag konden voldoen. Grote tekorten waren hiervan het gevolg, en een omvangrijke zwarte markt ontstond.

De angst voor de marxist Allende en zijn naar hervormingen strevende Unidad Popular (socialisten, communisten, linkse christenen, en anderen) was zo groot, dat de binnenlandse en buitenlandse vijanden te hoop liepen tegen de nieuwe president. Het parlement bood systematisch verzet, wilde geen geld beschikbaar stellen voor Allendes hervormingen en verwierf in korte tijd

Allende.

een grote mate van deskundigheid ten aanzien van al die wetsartikelen die konden worden gebruikt om de president af te zetten. Stakingen braken uit. Heel ernstig was bv. de vrachtrijdersstaking in 1973. Ook winkeliers en artsen legden toen het werk neer. Vanaf het begin waren er geruchten dat de C.I.A. de stakingen financierde. Officieel natuurlijk steeds tegengesproken, later tijdens een onderzoek door de Amerikaanse volksvertegenwoordiging grotendeels juist gebleken.

Ook het Amerikaanse bedrijfsleven nam wraak voor de Chileense nationalisaties. Chileense produkten werden niet meer of veel minder gekocht. Gevolg: toenemende werkloosheid in Chili.

Tegen het gemeenschappelijke verzet van de binnenlandse en buitenlandse oppositie was de regering Allende niet opgewassen. De problemen werden groter en groter, maar in maart 1973 behaalden de linkse partijen bij de

parlementsverkiezingen toch meer dan 43% van het aantal stemmen. De Chileense arbeiders lieten Allende nog niet vallen.

Wat via de stembus de tegenstanders van Allende nog niet lukte, nl. het ten val brengen van de linkse regering, werd toen op een andere manier gerealiseerd. Met Amerikaanse steun? We komen er nog op terug. Op 11 september 1973 kwam er op een bloedige manier een einde aan het presidentschap van Allende. Een militaire junta o.l.v. generaal Pinochet voerde op die dag een staatsgreep uit. Allende en zijn naaste medewerkers werden gedood.

Duizenden aanhangers van Allende werden opgepakt, vervolgens gemarteld, geëxecuteerd of verdwenen spoorloos.

Volgens de junta was dit allemaal noodzakelijk om het land te redden van het communisme. Een goed klinkend argument, zeker in Latijns-Amerika, terwijl het ook in Noordamerikaanse oren betrouwbaar klinkt. De economische experimenten van Allende werden natuurlijk stopgezet. Geen nationalisaties meer. Geen pogingen meer om de positie van de armen te verbeteren, maar voortgezette terreur om de ontevreden de mond te snoeren.

En de Amerikaanse betrokkenheid bij de staatsgreep? Na de moord op Allende zei de Amerikaanse president Nixon: 'De C.I.A. is op geen enkele wijze betrokken bij de liquidatie van het regime Allende.' Tegelijkertijd kon men uit de mond van de Argentijnse president Perón optekenen: 'Ik kan natuurlijk niets bewijzen, maar ik ben ervan overtuigd dat de Verenigde Staten bij de staatsgreep in Chili betrokken zijn, want ik weet hoe zulke dingen in hun werk gaan.'

We weten dat Nixon loog en Perón gelijk had. Amerikaanse senatoren hebben een onderzoek naar de activiteiten van de C.I.A. ingesteld en daarbij werd duidelijk dat de C.I.A. meegewerkt heeft aan de val van Allende. We weten ook dat de C.I.A. een aantal plannen heeft ontworpen om staatslieden te vermoorden, onder wie Fidel Castro. De plannen, o.a. moord door middel van hoogexplosieve klapsigaren, zijn niet uitgevoerd.

Zoals we verder in dit hoofdstuk nog zullen zien, is Chili in Latijns-Amerika beslist geen uitzondering.

Olievondsten

Op lange termijn lijken de belangrijke olievondsten in Mexico en Venezuela van grote betekenis voor de verhouding tussen de V.S. en de landen van Latijns-Amerika. Door de problematische situatie in het Midden-Oosten zullen de V.S. steeds meer een beroep moeten gaan doen op olieleveranties uit het eigen werelddeel.

Dit zal op den duur, zeker in economisch opzicht, leiden tot niet onbelangrijke wijzigingen in de bestaande machtsverhoudingen. Goede en vriendschappelijke relaties worden ook voor de V.S. belangrijk. Steeds minder kunnen de V.S. het zich veroorloven hun eigen belangen in Latijns-Amerika op de voorgrond te plaatsen. Gelijkwaardigheid wordt steeds minder een politieke leuze, maar steeds meer een politieke realiteit. In toenemende mate houden de V.S. rekening met de wensen en inzichten van de landen van

In veel Latijns-Amerikaanse landen is het onrustig. De Sandinistische opstand in Nicaragua in 1979 had tot gevolg dat dictator Somoza verdreven werd.

Latijns-Amerika. De val van de pro-Amerikaanse dictator Somoza in Nicaragua en het aan de macht komen van een links regime in dat land, was beslist niet naar de zin van de Amerikaanse regering. Toch leidde dit niet meer zoals vroeger tot militair ingrijpen van de V.S., omdat een belangrijke groep landen in Latijns-Amerika de ontwikkeling in Nicaragua accepteerde en niets wilde weten van een Amerikaanse of gezamenlijke interventie.

Midden-Amerika

President Ortega van Nicaragua.

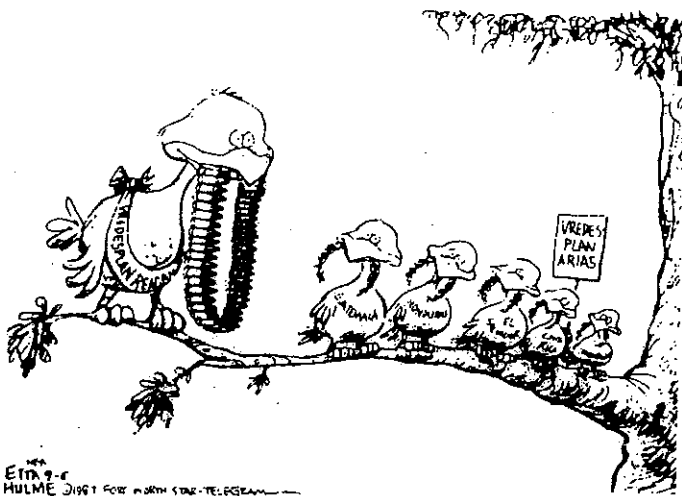
In 1936 hielpen de Amerikanen de familie Somoza aan de macht in Nicaragua. Al spoedig onttaarde het regime in tirannie en uitbuiting van de bevolking. Na een langdurige guerrilla-oorlog werd Somoza in 1979 door de Sandinisten verjaagd. De Sandinistische beweging werd gedragen door grote groepen van de Nicaraguaanse bevolking. In deze beweging werkten marxisten, zoals de huidige president Ortega, samen met rooms-katholieken, zoals de broers Fernando en Ernesto Cardinal. De Cardinals hingen de bevrijdingstheologie aan. Het belang van de steun van de bevrijdingstheologen voor de Sandinistische overwinning is af te lezen uit de samenstelling van de eerste regering. Hierin zaten vijf priesters. De paus wil niet dat priesters actief politiek bedrijven en daarom beval hij de priesters hun ministersposten op te geven. Zij gehoorzaamden Johannes Paulus II niet. Zelfs een bezoek van de paus aan Nicaragua in 1983 mocht niet baten. De bevolking keerde zich tegen hem.

In de ogen van de nieuwe Amerikaanse president waren de Sandinisten gewoon communisten die moesten verdwijnen. Daartoe liet hij de Nicaraguaanse economie grondig ontregelen. Voor de kust legden de Amerikanen mijnen en de tegenstanders van de Sandinisten, de Contra's, kregen geldelijke en militaire steun. Reagan wilde voorkomen dat het succes van de Sandinisten een vervolg zou krijgen in de rest van Midden-Amerika. Het Amerikaanse Congres, indachtig het Vietnam-drama, remde Reagan af. Een aantal overijverige functionarissen in het Witte Huis besloten toen, al of niet met medeweten van de president, het Congres te negeren. Zij financierden de Contra's uit de verdiensten van illegale wapenverkoop aan Iran. Toen dit aan het licht kwam, was een nieuw schandaal geboren: *Irangate*.

De regering van Nicaragua meende geleerd te hebben van het Chileense drama. Daar had Allende de democratie gehandhaafd en zo zijn tegenstanders de mogelijkheid gegeven zijn positie te ondermijnen. Hiertoe was Ortega niet bereid. De politieke vrijheden werden beperkt en de vrije pers gemuilkorfd. Deze handelwijze bevestigde overigens Reagan in zijn oordeel over de Sandinisten.

In heel Midden-Amerika is de situatie instabiel en vechten guerrillastrijders tegen de overwegend rechtse regimes. Vooral in El Salvador leidde dit tot grote ontreddeering, waaraan ook de democratisch gekozen Duarte geen einde wist te maken. Overigens doet de wreedheid van de guerrilla's vaak niet onder voor die van de regeringstroepen.

De oorlogsmoeheid is groot in Midden-Amerika, daarom lijken de verschillende regeringen open te staan voor vredesinitiatieven en bereid tot compromissen met de verschillende verzetsbewegingen. Een door president Arias van Costa Rica in 1987 gelanceerd vredesplan leverde hem zelfs de Nobelprijs op. Misschien brengt het ook werkelijk vrede.

Em. v. Hulme 1961 voor North Star-telegraaf

Het Cuba van Castro

De Cubaanse revolutie begon met een mislukking: op 26 juli 1953 viel Fidel Castro met een kleine groep revolutionairen de Moncada-kazerne in Santiago de Cuba aan. Het ging mis en Castro werd gearresteerd. (Zie ook Teksten en opdrachten 1.) Toen hij vrijgelaten werd, begon hij opnieuw. Hij koos voor zijn strijdgroep de naam Movimiento 26 Julio (Beweging van de 26e juli), kortweg M-26. Drie jaar lang hebben Castro en zijn medestanders de dictator Batista, een uiterst corrupt man, bestreden. In 1959 verdween Batista van het toneel en lag Cuba aan de voeten van de vereerde caudillo Fidel Castro.

Wat Castro wilde, was op dat moment nog niet duidelijk. Castro was veel meer de inspirerende guerrillaleider dan de ideologische bestuurder. Zijn broer Raul en zijn vriend Ché Guevara wisten wel wat ze wilden; beiden waren marxist. De Verenigde Staten volgden Castro's bestuur met argusogen en voerden een felle perscampagne tegen hem, die vergemakkelijkt werd door de stadionprocessen die Fidel Castro hield tegen aanhangers van het Batista-bewind en die hem in het buitenland nogal wat kwaad deden. Pogingen tot toenadering door de Amerikaanse president Eisenhower mislukten en de betrekkingen tussen Washington en Havana verkoelden snel. Castro ging over tot landhervormingen en nationaliseerde olieraffinaderijen, suikerplantages, banken enz. Hij zocht steun bij de Sowjetunie en kreeg die volop. De Verenigde Staten antwoordden met een economische blokkade van Cuba en bewapenden Cubaanse ballingen die in 1961 een vergeefse poging tot een contrarevolutie ondernamen.

In datzelfde jaar 1961 koos Fidel Castro voor het communisme en noemde hij zich een marxist-leninist. Dat de Sowjetunie geen bondgenoot door dik en dun was voor de marxistisch-leninistische kameraad uit Latijns-Amerika, ondervond Fidel Castro in 1962 toen Chroesjtsjov in de Cubaanse raketten-crisis terugkrabbelde zonder overleg met Havana. Toch is Castro bondge-

Fidel Castro.

noot van de Sowjetunie gebleven, ook al omdat hij moeilijk anders kon. China kon de Cubaanse economie nauwelijks helpen en andere mogelijkheden waren er niet. Ondanks alle hulp is de opbouw van een communistisch Cuba met veel problemen gepaard gegaan. Op economisch terrein zijn er nogal wat mislukkingen te noteren. Wel is Castro geslaagd in zijn campagne tegen het analfabetisme en er is ook een grote vooruitgang geboekt op het gebied van medische verzorging en onderwijs. Hoewel Castro in Cuba een persoonlijke dictatuur heeft gevestigd, is zijn populariteit groot gebleven. Van een 'export' van de Cubaanse revolutie is weinig terechtgekomen. Na de dood van Ché Guevara (1967) die in de Boliviaanse binnenlanden de bevolking tot revolutie probeerde te brengen, is er van Cubaanse activiteiten in Latijns-Amerika weinig meer te bespeuren.

Brazilië

Brazilië is de gigant van Latijns-Amerika. Het heeft een oppervlakte zo groot als geheel Europa inclusief de Sowjetunie tot de Oeral en telt zo'n 125 miljoen inwoners.

In Brazilië was van 1930 tot 1945 Getulio Vargas dictator. Hij mocht zich in zoveel steun van de arbeiders verheugen dat hij in 1950 opnieuw aan de macht kwam, ook al had Brazilië inmiddels de grondwettelijke democratie

In deze kaart is het portret van de
Cubaanse guerrillaleider Che
Guevara verwerkt.

8 de Octubre

**DIA DEL
GUERRILLERO
HEROICO**

gekregen, naar voorbeeld van de staatsinrichting van de Verenigde Staten. President Vargas struikelde in zijn tweede ambtsperiode over de niet te stuiten inflatie en hij moest aftreden. Zijn opvolger Kubitschek kon evenmin de inflatie beteugelen, maar slaagde er wel in Brazilië door industrialisering een minder eenzijdige economie te geven. Kubitschek was ook de man die een ultra-moderne hoofdstad, Brasilia, in het binnenland liet bouwen. Het was ongetwijfeld een prestige-object, maar ook bedoeld om het enorme binnenland van Brazilië open te leggen.

In 1964 is er in Brazilië een draai naar rechts gekomen. De toenmalige linkse president Goulart, een omstreden figuur, werd door de legerleiding afgezet en sindsdien had het parlement weinig meer in de melk te brokkelen.

De Braziliaanse invloed in Latijns-Amerika neemt toe, tot ergernis van zijn rivaal Argentinië. De buurlanden Uruguay en Bolivia bemerken deze invloed van dag tot dag. In Uruguay, eens een democratisch land, heeft Brazilië meegeholpen om een conservatieve dictatuur (1973) in het leven te roepen en ook in Bolivia zitten rechtse officieren sinds 1971 weer stevig in het zadel, dank zij de Braziliaanse inmenging. De Verenigde Staten waren wel ingenomen met de toenemende macht van Brazilië. Het land was in Amerikaanse ogen een stabiele factor en het investeringsklimaat werd door de financiële wereld als gunstig beoordeeld.

Carters voortdurende pleidooi voor de mensenrechten zorgde aan het einde van de jaren zeventig voor enige irritatie bij de Braziliaanse generaals. Deze nieuwigheid in de Amerikaanse politiek was ook voor hen een verrassing. Tot Carter was het immers mogelijk om alleen al door een anti-communistische politiek op Amerikaanse waardering te kunnen rekenen.

Pas in 1985, toen de economie volledig was vastgelopen, droegen de militairen de macht over aan een burgerlijke en min of meer democratische regering, die de failliete boedel moet proberen te redden. Dat lukt tot nu toe niet. De situatie in Brazilië is zowel economisch als politiek slecht. De regering steunt niet op een homogene partij en kan daardoor geen krachtig beleid voeren. De schuldenlast is intussen opgelopen tot 100 miljard dollar en dat is zelfs voor een potentieel rijk en machtig land als Brazilië te veel.

Argentinië

In de Argentijnse geschiedenis van na 1945 hebben één man en één vrouw een grote rol gespeeld: Juan en Evita Perón. Juan Perón kreeg in 1946 de teugels van de staat in handen. Voor het Argentijnse volk en vooral de arbeiders was deze dictator de man van het 'justicialismo', de rechtvaardigheid. Perón had geluk in het begin van zijn eerste regeringsperiode die tot 1955 duurde. Argentinië had in de oorlog veel kunnen sparen en produceerde goederen waaraan de wereld gebrek had: vlees, graan en wol. Van de geldreserves en de opbrengsten van de export financierde Perón zijn sociale programma: minimumlonen, ziekteverzekeringen enz. Het peronisme gaf wat het beloofd had: 'justicialismo'.

Maar Peróns gouden tijd duurde niet lang. Hij belastte de grootgrond-

Juan Perón.

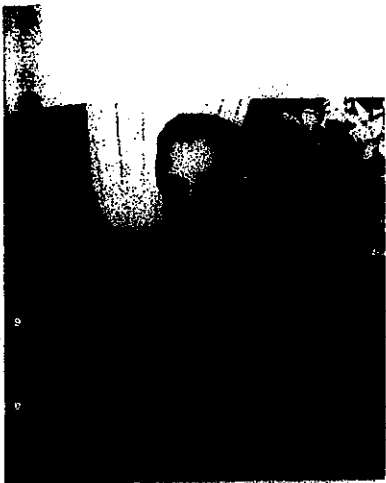
bezitters wel zwaar, maar voerde geen ingrijpende landhervormingen door. Het gevolg was dat het grootgrondbezit Perón tegenwerkte en de opbrengsten van de landbouw, hoeksteen van Peróns sociale politiek, sterk terugliepen. Toen Evita stierf (1952), was dat verlies voor Perón ook van politieke betekenis. Evita Perón, voormalig actrice, was de vrouw van het Sociale Hulpfonds, dat alles overtrof wat Latijns-Amerika op het gebied van kinderverzorging, onderwijs en ziekenverzorging had meegemaakt. Eva zorgde er ook voor dat de Argentijnse vrouw stemrecht kreeg en zich kon emanciperen. Door haar dood boette Perón aan populariteit in. Het enthousiasme van de bevolking was toch al wat bekoeld door de achteruitgang van de welvaart en het toenemen van Peróns dictatoriale neigingen. Als dictator raakte hij ook met de kerk en het leger in conflict. De steun van de vakbeweging woog daar niet tegen op en in 1955 moest Perón naar het buitenland vluchten. Het peronisme bleef echter bestaan en was een blok aan het been van de machthebbers na Perón. In 1973 is de 78-jarige caudillo uit Spanje teruggekeerd om opnieuw president van zijn land te worden. Hij keerde terug met zijn nieuwe vrouw Isabel, die tot vice-presidente werd gekozen. Argentinië juichte, want de oude tijden van rechtvaardigheid zouden terugkeren. Ze zijn niet gekomen, omdat Perón te oud was om nog krachtig leiding te kunnen geven (hij stierf in 1974), omdat Argentinië niet meer de welvaart kende van 1946, toen Perón van start ging en omdat binnen het peronisme tussen conservatieve vakbondsleiders en revolutionaire jongeren tegenstellingen waren gegroeid.

Isabel Perón, die als vice-presidente haar man opvolgde, bleek niet over de capaciteiten te beschikken van Peróns eerste vrouw. Tijdens haar bewind werd Argentinië het strijdtoneel van elkaar bestrijdende linkse en rechtse groeperingen. De economie stagneerde, de inflatie bereikte recordhoogten, stakingen waren aan de orde van de dag.

Naar het voorbeeld van Chili greep ook in Argentinië een groep hoge officieren de macht. Isabel Perón werd afgezet. In haar plaats kreeg het land een militaire dictatuur die in naam van de strijd tegen het communisme duizenden linkse figuren, politici en vakbondsfunctionarissen, arresteerde, martelde en liet verdwijnen.

Evenmin als in Brazilië waren de militaire dictators opgewassen tegen de economische problemen. Ook hier leidden geldverspilling en wanbeheer tot onrust. Een militair avontuur was in hun ogen de ideale manier om deze onrust de kop in te drukken. De Falkland-eilanden moesten veroverd worden, maar het liep uit op een fiasco. Het mislukte avontuur betekende het einde voor de militaire dictatuur. De Argentijnen kozen bij de nieuwe verkiezingen van 1983 niet meer de erfgenamen van Perón, maar de Radicale Burgerunie van Alfonsín. Na aanvankelijk succes te hebben geboekt, kon ook Alfonsín de economie niet saneren, daarvoor waren de schulden aan het buitenland te groot.

De afrekening met het verleden mislukte. Alfonsín liet de leidende generaals arresteren, waarna zij werden veroordeeld. Andere militairen werden echter

President Alfonsín.

niet berecht voor de martelingen en de moorden die zij pleegden. Deze onmacht gaf de peronisten opnieuw de wind in de zeilen.

1. Waardoor is de positie van de Latijns-Amerikaanse landen eerder zo zwak?
2. Maakt industrialisatie Latijns-Amerika minder afhankelijk?
3. Niet alle bisschoppen in Latijns-Amerika staan aan de kant van de machthebbers. Geef daarvan enkele voorbeelden.
4. Waarom is Latijns-Amerika — politiek bekeken — zoveel eerder gedekoloniseerd dan andere kolonien in de wereld?
5. Zoek enkele 'caudillo's' op uit de begintijd van de politieke dekolonisatie. Wat waren hun doelstellingen? Zijn die bereikt? Licht je antwoord toe.
6. Wie was Ché Guevara? Hoe is het met hem afgelopen?
7. Waarom kon Fidel Castro eigenlijk moeilijk anders dan zich richten op de Sowjetunie?
8. Waarom zullen de Russen raketten hebben geplaatst op Cuba?
9. Kun je Perón een socialist noemen? Verklaar je antwoord.
10. Van Corters politiek van beklemtoning van mensenrechten kwam in Latijns-Amerika niet veel terecht. Waarom niet?
11. Wat is je oordeel over de volgende bewering: De V.S. oefenen in Latijns-Amerika een machtspositie uit die vergelijkbaar is met die van de Sowjetunie in Oost-Europa?

Teksten en opdrachten

1. *In juli 1953 leidde Fidel Castro een aanval op een Cubaanse kazerne. De aanval werd geen succes en Fidel Castro werd gevangen genomen. Tijdens de op zijn arrestatie volgende rechtszitting hield Castro een later beroemd geworden rede. In deze rede zette hij uiteen waarom hij de aanval op de kazerne had ondernomen.*

Ik heb gezegd dat de tweede overweging waarop wij onze kansen op succes baseerden, een sociale was geweest, omdat we zeker waren van de steun van het volk. Wanneer wij over het volk spreken, bedoelen wij niet de rijke en conservatieve elementen van de bevolking, die elk autoritair regime, elke dictatuur, elk despotisme verwelkomen, neerknielend voor de heersers van het ogenblik tot hun voorhoofd over de grond schuurt. Wanneer wij over strijd spreken, betekent het volk de grote onvrije massa's aan wie iedereen beloften doet en die door iedereen worden bedrogen; wij bedoelen de mensen die verlangen naar een betere natie met meer waardigheid en meer rechtvaardigheid; de mensen die sinds jaar en dag verlangen naar rechtvaardigheid omdat zij generaties lang onrecht hebben geleden en zijn bespot; die smachten naar grote en wijze veranderingen in alle aspecten van hun bestaan; mensen die om deze veranderingen te bereiken bereid zijn zelfs hun leven te geven — als zij in iets of iemand geloven, en met name als zij in zichzelf geloven. Bij het bepalen van een doel is de eerste voorwaarde voor oprechtheid en vertrouwen datgene te doen wat nooit iemand doet, namelijk met grote duidelijkheid spreken, zonder vrees. De demagogen en beroeps-politici die het presteren altijd gelijk te hebben en iedereen te behagen, bedriegen noodzakelijkerwijs iedereen in alles. De revolutionairen moeten hun ideeën met overtuiging verkondigen, hun principes bepalen en hun bedoelingen zo kenbaar maken, dat niemand bedrogen kan worden, vriend noch vijand.

De mensen op wie wij in onze strijd rekenden, waren:

Zevenhonderdduizend werkloze Cubanen die op een eerlijke wijze hun dagelijks brood willen verdienen zonder zich gedwongen te zien te emigreren om in leven te kunnen blijven.

Vijfhonderdduizend landarbeiders, die in ellendige hutten wonen, die vier maanden per jaar werk hebben en voor de rest van het jaar honger lijden en hun kinderen honger moeten laten lijden, die zelf geen stukje grond bezitten om te bebouwen en wier bestaan alleen mensen met een hart van steen onberoerd laat.

Vierhonderdduizend arbeiders in de industrie en in de havens, wier pensioengelden verduisterd zijn er wier uitkeringen gestolen worden, die wonen in volkomen verkrutte wijken en hun loon uit handen van de baas zien verdwijnen in die van de woekeraar; voor wie de toekomst alleen bestaat uit loonsverlaging en ontslag, die hun hele leven moeten zwoegen en alleen rust zullen vinden in het graf.

Honderdduizend kleine boeren die leven en sterven op het land dat zij altijd bewerkt hebben, maar dat niet van hen is en waarnaar zij kijken met dezelfde droefheid als Mozes dat deed toen hij het Beloofde Land zag, maar stierf zonder het bezeten te hebben; boeren die als lijfeigenen voor het gebruik van hun stukje land een deel van de opbrengst moeten betalen, die er niet gehecht aan kunnen raken, het niet kunnen verbeteren of verfraaien en er zelfs geen citroen- of sinaasappelboom kunnen planten, omdat zij nooit weten wanneer er een politieambtenaar met gendarmes zal komen om hen van hun stukje grond te zetten.

Dertigduizend leraren en hoogleraren, die met zoveel overgave en toewijding hun werk doen, die zo noodzakelijk zijn om toekomstige generaties een beter bestaan te verschaffen, maar die zo beroerd behandeld en betaald worden.

Twintigduizend kleine zakenlieden, die onder schulden gebukt gaan, geruïneerd zijn door de crisis en voortdurend in het nauw gedreven worden.

Naar: A. L. Constandse, *Latijns-Amerika*. Amsterdam 1975.

a	Wie bedoelt Castro in zijn redevoering met 'het volk'?	strijd tegen dictatuur en onderdrukking?	
b	Op wiens steun rekende Castro in zijn	c	Waarom is volgens Castro het lot van de honderdduizend boeren zo triest?

2 *Maakt Washington in Latijns-Amerika vuile handen om uiteindelijk de democratie te dienen, of is het in een soort heilige oorlog verwikkeld geraakt waarin het fanatisme de analyse vertroebelt? De geloofwaardigheid van de Verenigde Staten en zijn president staat op het spel.*

Invloed

Wat Washington wil, is nog steeds van grote invloed op wat in Latijns-Amerika gebeurt. De nabijheid en de superieure economische positie van de

Verenigde Staten zijn een gegeven, ook al proberen sommige landen nog zo hard dat te ontkennen. Maar Washingtons wil is geen dwingende wet meer, zoals Amerikanen soms tot hun ergernis ervaren.

De Verenigde Staten zijn de afgelopen decennia een deel van hun invloed kwijtgeraakt, niet zozeer aan Moskou — hoewel nu onder Gorbatsjov allerlei voelsprietten worden uitgestoken naar toonaangevende landen als Mexico, Argentinië en Brazilië — maar vooral aan Latijns-Amerika zelf, dat meer greep op zijn eigen lotsbestemming heeft gekregen. De pogingen, hoe moeizaam ook, van Latijnsamerikaanse landen om zelf een oplossing te vinden voor de problemen in Midden-Amerika, waren tien jaar geleden ondenkbaar.

Wat betekent tegen deze achtergrond de veranderde toon in Washington? Toen vier prominente Latijnsamerikanen — een ambassadeur, een hoofdredacteur, de rector van een universiteit, een wetenschappelijk onderzoeker — onlangs op een seminar in Washington werd gevraagd wat de Verenigde Staten voor de democratisering in Latijns-Amerika hebben gedaan, was de stilte veelzeggend.

Veel Latijnsamerikanen hebben het gevoel dat pas toen democratie een modewoord was geworden ten zuiden van de Rio Grande, het ook met enige regelmaat begon op te duiken in het Amerikaanse vocabulaire. Amerikaanse beleidsmakers geven grif toe dat de link tussen democratie en Washington in het verleden niet direct voor de hand lag. Maar wij hebben van onze fouten geleerd, gaan zij dan verder.

Het is geen wonder dat de Latijnsamerikanen, die meer in het verleden wortelen dan hun noorderburen, sceptisch zijn. De veranderingen zijn onmiskenbaar, maar 'democratie' heeft niet altijd prioriteit in Washington. Het voorkomen van een linkse regering met communisten is in Chili belangrijker dan het vertrek van Pinochet. Bovendien is de Chileense oppositie verdeeld en lijkt op dit moment chaos niet te voorkomen na een eventuele val van Pinochet.

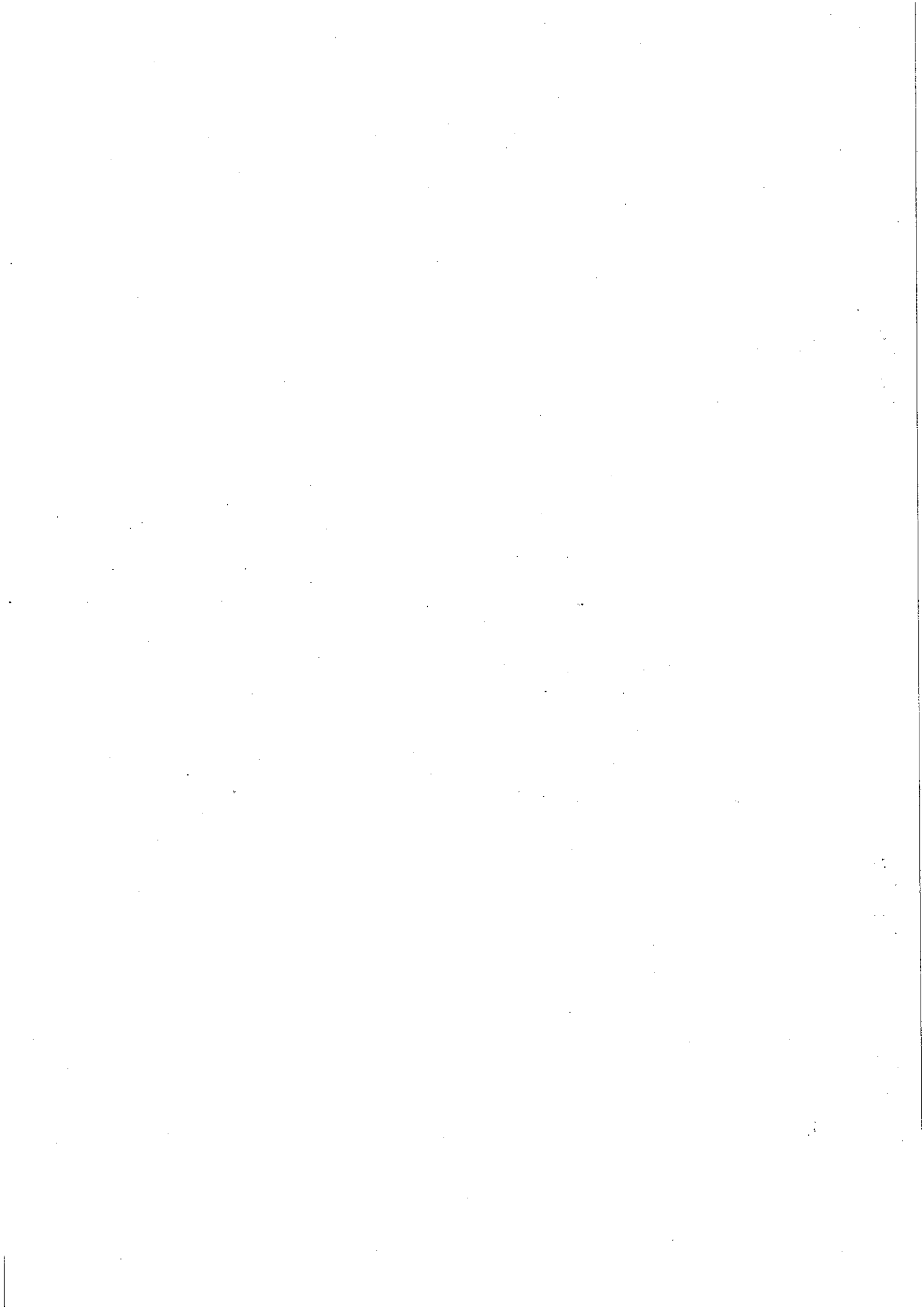
En in Paraguay is de oppositie nog niet echt op kracht gekomen na 33 jaar dictatuur. Stabieleit krijgt vaak de voorrang. Daarom kan Washington bijvoorbeeld goed leven met de anti-Amerikaanse retoriëk van de Peruaanse president Alan Garcia. 'Er is geen alternatief voor hem,' aldus een hoge functionaris op het State department.

Uit: *NRC/Handelsblad*, 4-7-1987.

a Waarom is Latijns-Amerika en in het bijzonder Midden-Amerika zo belangrijk voor de V.S.?

b Waardoor is de invloed van de V.S. in de laatste decennia verminderd?

c Uit de tekst blijkt dat de V.S. weinig hebben gedaan aan de democratisering van Latijns-Amerika. Welke redenen hebben ze voor deze houding? Geef voorbeelden waaruit deze houding blijkt.

Amerikaanse imperialisme in LA: Dollarimperialisme

♣ 1904-1909: T. Roosevelt: Big Stick policy:

♣ 1933-1945: F. Roosevelt: Good-Neighbour policy:

- Nationale garde (national guard)
- Pro-Amerikaanse dictators & functionarissen
- 1945: OAS: Organisatie van Amerikaanse Staten
 - Elkaar helpen bij agressie
 - Vreedzame oplossing van conflicten
- 1954: resolutie tegen het communisme: Domino-theorie

♣ 1961: J.F. Kennedy: Alliantie voor Vooruitgang: Alliance for progress:

- Amerikaanse kapitaalhelp
- Food for peace
- Peace Corps

♣ Politieke-economische kenmerken in LA:

1. Militaire-politieke integratie met VS
2. Landhervormingen
3. Nationalisatie van bedrijven
4. Industrialisatie

Waarom Amerikaanse interventies?

- A. Angst communisme: Domino-theorie
- B. Amerikaanse investeringen beschermen

Panama:

- 1903: VS steunt Panama om onafhankelijk te worden van Colombia
VS koopt vergunningen om Panamakanaal te bouwen
- 1914: Panamakanaal open
- 1956: Panama wil zeggenschap over kanaal: onlusten
- 1999: Panamakanaal voor Panama

Guatemala:

- 1949-1954: President Arbenz onteigent United Fruit Company: Amerikaanse militairen grijpen in, Arbenz dood

Nicaragua:

- 1936-1979: Somoza familie aan de macht: vertrouwensfamilie VS

1. 1936-1956: Anastasio (Tacho) Somoza: - Laat Sandino vermoorden in 1934
- Somoza vermoord in 1956
2. 1956-1967: Luis Somoza
3. 1967- 1979: Anastasio (Tachito) Somoza: - Afgezet door Sandinisten
- VS wil hem niet hebben

- 1979 - 1990: Sandinisten aan de macht
Burgeroorlog: Sandinisten - Contra's

- 1990 - 1997: Violeta Chamorro president: brengt rust

Cuba:

- 1898: Spaans-Amerikaanse oorlog: onafhankelijkheidsoorlog Cuba - Spanje:
VS steunt Cuba → Cuba, Puerto Rico, Hawai worden van de VS

- 1933-1959: Batista dictator

- 1956-59: guerilla-oorlog: "Movimiento 26 de julio": Fidel Castro (1926-?) & Che Guevarra
- 1959: Nationale revolutie:
 - Onteigening Amerikaanse raffinaderijen
 - Landhervormingen

Reactie VS:

- suiker- & handelsembargo
- 1961: bomaanvallen, Varkensbaai-invasie
- 1962: uitsluiting uit OAS

1962: Cuba-crisis

Excommunicatie door katholieke kerk (kerkban)

- 1964: OAS sancties
- 1967: moord Ernesto Guevara te Bolivia
- 638 moordpogingen op Castro
- 1991: SU niet meer communistisch
- 2000-?: steun uit Venezuela en Bolivia (Morales) en EU

Chili:

1970: Salvador Allende president: links/socialist

- nationalisatie industrie & grondbezit

↓

* boycot vanuit VS en elite Chili

* 11 september 1973: Staatsgreep militairen & CIA

1973-1990: Generaal A. Pinochet leider:

- schending mensenrechten: martelingen, verdwijningen
- politieke gevangenen
- politieke partijen verboden

In 1998: Spanje begint strafzaak tegen Pinochet

Nov. 2006: Erkenning verantwoordelijkheid voor schending mensenrechten tijdens zijn regime

In dec 2006: Dood, geen staatsbegrafenis

2007: Familie Pinochet niet schuldig aan ontduiking belastingen, vervalsingen, corruptie

Huidige president: Bachelet

Argentinië:

Juan Perón: 1946-1955 (afgezet)

- Justicialismo
- Geen steun oligarchie, kerk, leger
- Populist
- "Los descamisados"

1973- 1976: Perón weer president

1976-1983: Militaire junta: Videla, Viola

1983: Verkiezingen: Alfonsín

Onderzoek naar gevallen terreur, verdwijningen en martelingen

1986: Wet op verjaring misdaden militaire dictatuur

→ Moeders van Plaza de Mayo

Guerrilla's in L.A:

Guerrilla = oorlogje:

1. Zeer beweeglijk
2. Verassingsaanvallen: hit-and-run, sabotages
3. Vaak klein in aantal
4. Vaak gesteund door bevolking: schuilplaatsen, voedsel, informatie
5. Vaak gewelddadig: gebruik van terreur, ontvoeringen, marteltechnieken

Ideologie guerrilla's:

- # Tegen militaire regimes
- # Marxistische gedachte
- # Ideale democratie bereiken

Bekende guerrilla's in L.A:

CUBA:

Movimiento 26 de julio: Guevara beschouwt als "vader" van moderne guerrilla in L.A

COLOMBIA:

FARC: Fuerzas Armadas Revolucionarios de Colombia Ejercito del Pueblo

- Twee visies: 1. Marxistische-Leninistische groepering
2. Narco-terroristische beweging

NICARAGUA:

FSLN: Frente Sandinista de Liberacion Nacional

PERU:

1. Sendero Luminoso: Lichtend Pad
2. MRTA: Movimiento Revolucionario Tupac Amaru

EL SALVADOR:

FMLN: Frente Farabundo Martí para la Liberacion Nacional

Presidentsverkiezingen 2006:

Datum	Land	Uitslag	
Januari	Chili	Michelle Bachelet	(Links)
Februari	Costa Rica	Oscar Arias	(Pro-Amerikaan-)
Mei	Colombia	Álvaro Uribe	(Links)
Juni	Peru	Alan García	(Pro-Amerikaans)
Juli	Mexico	Felipe Calderón	(Pro-Amerikaans)
Oktober	Brazilië	Luiz Inacio Lula da Silva	(Links)
November	Nicaragua	Daniel Ortega	(Links)
November	Ecuador	Rafael Correa	(Links)
December	Venezuela	Hugo Chávez	(Links)

Bolivia: Morelos: Links

Argentinië: Kirchner: Gematigd

Cuzco- Declaratie: CSN: 8 December 2004:

↓

Comunidad Sudamericana de Naciones: Vrijhandelszone met als doel EU-model

La CSN (Comunidad Sudamericana de Naciones) cubre:

Argentina	Chile
Brasil	Ecuador
Colombia	Peru
Guyana	Surinam
Paraguay	Bolivia
Uruguay	Venezuela

El territorio de la Guyana Francesa permanece en manos de Francia
Mexico y Panama son observadores ante la CSN.

